[2024] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1321: 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 562

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

2011 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2317

01 ਅਗਸਤ 2024

**[ਡਾ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ,* ਸੀਜੇਆਈ, ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ,*
ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ,* ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ,* ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ,*
ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ,* ਜੇਜੇ.]**

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਮੇਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਠੇ: ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂ ਵਰਗ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ; ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਮੰਨਣਯੋਗ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ।

ਹੈਡਨੋਟਸ

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ - (ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ), ਹਾਂ।

ਸਥਿਤ (ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਅਨੁਸਾਰ) (ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਜੇ. ਲਈ): 1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਰਗ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਹੈ - ਜੇਕਰ ਵਰਗ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਮਿਆਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205(ਏ)]

2. ਚਿਨਈਆ ਦੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਯੋਗ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205(ਐੱਫ)]

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): 1. ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਈਆ, ਜਿਸਨੇ * ਲੇਖਕ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ

_____

*ਲੇਖਕ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਜਾਜ਼ਤਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। [ਪੈਰਾ 296 (i)]

2. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆਯੋਗ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 296 (ii)]

ਸਥਿਤ (ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਈਆ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਣਉਚਿਤ ਸੀ, ਇਹ ਚੰਗੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 1]

ਸਥਿਤ (ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): 1. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 9]

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ/ਓਬੀਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ - ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਵਿਕਸਤ ਜਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਖੇਤਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਢਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 84(i)]

3. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 85]

ਸਥਿਤ (ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਮੈਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਾਏ(ਰਾਏ) ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ - ਮੈਂ ਦੋਵਾਂ ਰਾਏ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਗਿਆਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 1]

ਸਥਿਤ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਅਸਹਿਮਤੀ): 1. ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨੱਈਆ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ

ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਪੂਰਵ-ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਹਿਮਤੀ' ਅਤੇ 'ਸਟੇਅਰ ਫੈਸੀਸਿਸ' ਲਈ ਕੋਈ ਘੱਟ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ। [ਪੈਰਾ 79(i)]

2. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡਣ ਜਾਂ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਈਆ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਾਨੂੰਨ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਜਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 79(viii)]

3. ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ - ਇਸਦੇ ਐਪਲੀਟਿਊਡ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਧਾਰਾ 142 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 79(ix)]

4. ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਵਧੇਰੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 79(x)]

5. ਈ.ਵੀ. ਵਿੱਚ ਪੰਜ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ। ਚਿਨਈਆ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 80]

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ - ਸਥਿਤ, ਨੰ.

ਸਥਿਤ (ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਅਨੁਸਾਰ) (ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਜੇ.): ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। [ਪੈਰਾ 205(ਬੀ)]

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ, 7 ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ।

ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਉਹ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਾ 16(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ - ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ - ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ 'ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 247, 248]

ਸਥਿਤ (ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਰਗ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 79]

ਸਥਿਤ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ): ਭਾਵੇਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੇ 'ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਪਛੜੇ ਵਰਗ" ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ 'ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 341/342 ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ–ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ "ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ" ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ' ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ, ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ। [ਪੈਰਾ 70]

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ - ਧਾਰਨ (ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ), ਨਹੀਂ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਧਾਰਾ 341।

ਸਥਿਤ (ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਅਨੁਸਾਰ) (ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਜੇ.): 1. ਚਿਨਈਆ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਧਾਰਨ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ - ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ - ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਧਾਰਾ 16(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ "ਜਾਤੀ" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਧਾਰਾ 16(2) ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਕਾਰਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ "ਜਾਤ" ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੈ - ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਦਾ ਹੈ - ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅੱਗੇ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤੀ ਖੁਦ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ, ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਦੁਆਰਾ ਚਿਨਈਆ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਮਾਨ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 113, 114]

2. ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਇੱਕ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ - ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਡੀਮਿੰਗ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ "ਮੰਨਿਆ" ਜਾਵੇਗਾ - ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤਰਕਪੂਰਨ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। [ਪੈਰਾ 205(ਸੀ)]

3. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤੀਆਂ ਖੁਦ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹਨ - ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205(ਡੀ)]

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਸਲੂਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ - ਇਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇਪਣ ਝੱਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੱਕ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ - ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 261]

ਸਥਿਤ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ) (ਅਸਹਿਮਤੀ): 1. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ, "ਸਾਦੇ ਅਰਥ", ਜਾਂ "ਸ਼ਾਬਦਿਕ" ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ "ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ" ਹੈ। [ਪੈਰਾ 79(ii)]

2. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ` ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ` ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅੰਤਿਮਤਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ` ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ `ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ`ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ` ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ``ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ`` ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 79(iii)]

3. ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਅਜਿਹੀ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 79(iv)]

4. ਇਹ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚਨਾ - ਵਿਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਨਾਮਕਰਨ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ", ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। [ਪੈਰਾ 79(v)]

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਕੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। 15 ਅਤੇ 16 – ਸਥਿਤ (ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ), ਹਾਂ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਕਲਾ 15 ਅਤੇ 16.

ਸਥਿਤ (ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਜੇ. ਲਈ): ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਗ ਹਨ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ (ਏ) ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਬੰਧ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205(e)]

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ):

1. ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਦੇਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ

ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ -ਰਾਜ ਇਸ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਪੂਰੇ ਲਾਭ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਵਾਬ ਨਾਂਹ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 258]

2. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ 100% ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ – ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਰਾਖਵੀਂ ਹੈ; ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 259]

3. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ - ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 9-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵੀ ਇਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 260]

ਸਥਿਤ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ) (ਅਸਹਿਮਤੀ): 1. ਰਾਜਾਂ ਕੋਲ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ/ਉਪ-ਵੰਡ/ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਕੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਾਤੀ/ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 79(vi)]

2. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਰਾਜ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 79(vii)]

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤੀ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ - ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਥਿਤ (ਡਾ. ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਅਨੁਸਾਰ) (ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਮਨੋਜ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਜੇ. ਲਈ): 1. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਧਾਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ

ਕੁਝ ਖਾਸ "ਵਰਗਾਂ" - ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ `ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 165, 166]

2. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਦੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਰਗੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ - ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ - ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੇਠਲੇ-ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਸਾਮੀਆਂ - ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 167, 168]

3. ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਰਗ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਹੋਣ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸੇ ਜਾਂ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 174]

4. ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ - ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ - ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਸਮੂਹ/ਜਾਤੀ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 175, 177]

5. ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੇਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ - ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ - ਰਾਜ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਤਰਕ ਅਤੇ ਤਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ – ਇਹ ਸਮਝਣਯੋਗ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ - ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਗੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 190]

6. ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿੱਥੇ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਟਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਕਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੁਆਰਾ ਝੱਲੀ ਗਈ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜਾਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਲਈ - ਜੇਕਰ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜਾਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 195]

7. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: (i) ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ - ਰਾਜ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ/ਸਮੂਹ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀਤਾ ਇਸਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਹੈ; (ii) ਰਾਜ ਨੂੰ "ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਡੇਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸੂਚਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (iii) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਸਗੋਂ, ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਪੁਨਰ ਬਿਆਨ ਹੈ - ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 205(ਐੱਫ)]

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): 1. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮੂਹ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 296 (iii)]

2. ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਡੇਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ

ਲਾਭਦਾਇਕ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। [ਪੈਰਾ 296 (iv)]

3.ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ 100% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 296 (v)]

4. ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਵਰਗ ਲਈ ਵੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੋਵੇ। [ਪੈਰਾ 296 (vi)]

ਸਥਿਤ (ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਡੇਟਾ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 1]

ਸਥਿਤ (ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਆਰ. ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਰਾਏ(ਰਾਵਾਂ) ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਗਵਈ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਸਰਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਵਧੇਰੇ 'ਪਛੜੇ' ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੂਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 1]

ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ - ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਥਿਤ (ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ): 1. ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਖੁਦ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜਿਆ ਵਰਗ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜੋ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਚਪੜਾਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਫ਼ਾਈ ਸੇਵਕ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਹੇਗਾ - ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਲੋਕ, ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ - ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 294]

2.ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ - ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 295]

3. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕਿ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 296 (vii)]

4. ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 296 (viii)]

ਸਥਿਤ (ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਮੈਂ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿ ਸਕਾਰਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਰ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 2]

ਸਥਿਤ (ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ, ਜੇ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): 1. ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਨੇ ਸਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। [ਪੈਰਾ 83]

2.ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਜਾਤ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਜਾਂ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਓ.ਬੀ.ਸੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ - ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਕਾਰਕਾਂ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਕਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਹੂਲਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। (ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ)। [ਪੈਰਾ 84(ii)]

3. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਤਰਕਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 84(iii)]

4. ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 84(iv)]

ਸਥਿਤ (ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ) (ਸਹਿਮਤ): ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ 'ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਯਾਨੀ ਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ 'ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ' ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 2]

ਸਥਿਤ (ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ. ਅਨੁਸਾਰ) (ਅਸਹਿਮਤੀ): ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 15(5) ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ``ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ'' ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ``ਕੋਈ ਵੀ'' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ``ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ'' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ``ਦ'' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ "ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਪਬੰਧ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ ``ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ'' ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ``ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ'' ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ`` ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ``ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ'' ਸਿਧਾਂਤ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ - ``ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ'' ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਕਤ ਕਰੀਮੀ ਪਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। [ਪੈਰਾ 71]

ਕੇਸ ਲਾਅ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਡਾ. ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੀਜੇਆਈ

ਈਵੀ ਚਿਨੱਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [2004] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 972: (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 - ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906: (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1992] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 454: (1992) ਸਪੋਰਟ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 - ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ।

ਤਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ [1969] 1 ਐਸਸੀਆਰ 103; ਯੂਪੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਦੀਪ ਟੰਡਨ [1975] 2 ਐਸਸੀਆਰ 761 : 1975 1 ਐਸਸੀਸੀ 267; ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਆਰ.ਐਲ.ਵਾਈ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ [1981] 2 ਐਸਸੀਆਰ 185 : (1981)

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

1 ਐਸਸੀਸੀ 246; ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857: (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396; ਭਈਆਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ [1965] 2 ਐਸਸੀਸਆਰ 877; ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ [2000] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਸਆਰ 65 : (2001) 1 ਐਸਸੀਸੀ 4; ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਜਲ ਬੋਰਡ [2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 513 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 312; ਬੀ ਬਸਾਵਲਿੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਮੁਨੀਚਿਨਪਾ [1965] 1 ਐਸਸੀਆਰ 316; ਸ਼੍ਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਰਾਜ [1990] 1 ਐਸਸੀਆਰ 576: 1990 ਪੂਰਕ ਐਸਸੀਸੀ 220; ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ [1952] 1 ਐਸਸੀਸਆਰ 284: (1952) ਏ.ਆਈ.ਆਰ 75; ਚਿਰੰਜੀਤ ਲਾਲ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1950] 1 ਐਸਸੀਆਰ 869: 1950 ਐਸਸੀਸੀ 833; ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ [1962] 2 ਐਸਸੀਆਰ 586: ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1962 ਐਸਸੀ 36; ਸੀ.ਏ ਰਾਜੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1968 ਐਸਸੀ 507; ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ [1951] 1 ਐਸਸੀਆਰ 525; ਬੀ ਵੈਂਕਟਰਮਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1951 ਐਸਸੀ 229; ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [1963] ਸਹਾਇਤਾ 1 ਐਸਸੀਆਰ 439: ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਵੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ [1995] ਸਹਾਇਤਾ 4 ਐਸਸੀਆਰ 158: (1995) 6 ਐਸਸੀਸੀ 684; ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (II) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1999) ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 407; ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (I) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [1996] 3 ਐਸਸੀਸਆਰ 125: (1996) 2 ਐਸਸੀਸੀ 715; ਐਸ ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1996] ਪੂਰਕ 7 ਐਸਸੀਸਆਰ 142: (1996) 6 ਐਸਸੀਸੀ 580; ਟੀ ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1964] 4 ਐਸਸੀਸਆਰ 680; ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [2006] ਪੂਰਕ 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212; ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਓ ਨੂਨਸ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [2022] 1 ਐਸਸੀਆਰ 970 : (2022) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਬੀ.ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [2019] 7 ਐਸਸੀਆਰ 1086 : (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ 129; ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰਿਮੂ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ [1973] 3 ਐਸਸੀਆਰ 236 : (1973) 1 ਐਸਸੀਸੀ 420; ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਆਰ ਟੰਡੋਲਕਰ [1959] 1 ਐਸਸੀਸਆਰ 279 : 1958 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 6; ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਿੱਲ, 1978, ਇਨ ਰੀ [1979] 2 ਐਸਸੀਆਰ 476 : (1979) 1 ਐਸਸੀਸੀ 380; ਮੁਰਥੀ ਮੈਚ ਵਰਕਸ ਬਨਾਮ ਸੀਸੀਈ [1974] 3 ਐਸਸੀਆਰ 121 : (1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 428; ਦੀਪਕ ਸਿੱਬਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ [1989] 1 ਐਸਸੀਆਰ 689 : (1989) 2 ਐਸਸੀਸੀ 145; ਬੁਧਨ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਬਿਹਾਰ [1955] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1045; ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਰੇਲਵੇ [1960] 2 ਐਸਸੀਆਰ 311 : ਏਆਈਆਰ 1960 ਐਸਸੀ 384; ਮੁਹੰਮਦ. ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦਾ [1975] 1 ਐਸਸੀਆਰ 449 : 1975 3 ਐਸਸੀਸੀ ਐਸਸੀਸੀ 76; ਜੰਮੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ [1974] 1 ਐਸਸੀਸਆਰ 771 :

1974 1 ਐਸਸੀਸੀ 19; ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਟੰਡਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [1968] 1 ਐਸਸੀਆਰ 185; ਕਾਤਿਆਨੀ ਸਿਆਲ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [1980] 3 ਐਸਸੀਆਰ 139: (1980) 3 ਐਸਸੀਸੀ 245; ਕਰਨਲ ਏ.ਐਸ. ਅਈਅਰ ਬਨਾਮ ਵੀ. ਬਾਲਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ [1980] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1036: 1980 1 ਐਸਸੀਸੀ 634; ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2018] 7 ਐਸਸੀਆਰ 379: (2019) 3 ਐਸਸੀਸੀ 345; ਕੰਸੋਲਿਡੇਟਿਡ ਕੌਫੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕੌਫੀ ਬੋਰਡ, ਬੰਗਲੌਰ [1980] 3 ਐਸਸੀਆਰ 625: 1980 3 ਐਸਸੀਆਰ 358; ਭੁਵਾਲਕਾ ਸਟੀਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [2017] 2 ਐਸਸੀਆਰ 993: (2017) 5 ਐਸਸੀਸੀ 598; ਸੇਂਟ ਔਬਿਨ ਬਨਾਮ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ 1952 ਏਸੀ 15; ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [1981] 1 ਐਸਸੀਆਰ 375: (1980) 4 ਐਸਸੀਆਰ 341; ਕੇ. ਪ੍ਰਭਾਕਰਨ ਬਨਾਮ ਪੀ. ਜੈਰਾਜਨ [2005] 1 ਐਸਸੀਆਰ 296: (2005) 1 ਐਸਸੀਆਰ 754; ਬੰਗਾਲ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [1955] 2 ਐਸਸੀਆਰ 603: (1955) ਐਸਸੀਆਰ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 2; ਦਿੱਲੀ ਕੱਪੜਾ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਮਿੱਲਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1109 : 1976 3 ਐਸਸੀਆਰ 443; ਪੁਨੀਤ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦਿਨੇਸ਼ ਚੌਧਰੀ [2003] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 743 : 2003 8 ਐਸਸੀਆਰ 204; ਮੈਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਕਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਡੀਨ, ਸੇਠ ਜੀਐਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ [1990] 2 ਐਸਸੀਆਰ 843: (1990) 3 ਐਸਸੀਆਰ 130; ਪਾਲਘਾਟ ਜਿਲਾ ਠਣ੍ਡਨ ਸਮੁਦ੍ਧਯਾ ਸਮਰਕ੍ਸ਼ਣਾ ਸਮਿਤੀ ॥ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ [1993] ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਆਰ 872 : (1994) 1 ਐਸਸੀਆਰ 359; ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ [1973] 3 ਐਸਸੀਆਰ 236 : (1973) 1 ਐਸਸੀਆਰ 420; ਆਰ.ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [1995] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 35: (1995) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 745; ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ (1) [1967] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 265; ਚਿੱਤਰਲੇਖਾ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ। ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 1823; ਪੀ. ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ [1968] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 786; ਬੇਰੀਅਮ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਕੰਪਨੀ ਲਾਅ ਬੋਰਡ (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਈਸਟ ਐਂਡ ਡਵੈਲਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਫਿਨਸਬਰੀ ਬੋਰੋ ਕੌਂਸਲ ਐਲ.ਆਰ. 1952 ਏ.ਸੀ. 109 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ.

ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [2004] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 972 : (2005) 1 ਐਸਸੀਆਰ 394; – ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ।

ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐੱਮ ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906 : (1976) 2 ਐਸਸੀਆਰ ਐਸਸੀਆਰ 310; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1992] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 454 : (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਆਰ 217 – ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ।

ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [2006] ਪੂਰਕ 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਆਰ 212; ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ। [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸਸੀਆਰ 1; ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸਸੀਆਰ 396 - ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2020) 8 ਐਸਸੀਆਰ 65; ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ [1951] 1 ਐਸਸੀਆਰ 525; ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [1963] ਪੂਰਕ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 439: 1962 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਔਨਲਾਈਨ 147; ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ [1974] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 760: (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 656; ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਦਗਲਾਵਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ [1973] ਪੂਰਕ 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1: (1973) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 225; ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1964] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 680: ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1964 ਐਸ.ਸੀ. 55; ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਨੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਇਸਦੇ ਸਹਾਇਕ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1981] 2 ਐਸਸੀਆਰ 185 : (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 246; ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [1985] ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 352: 1985 ਸਹਾਇਕ ਐਸਸੀਸੀ 714; ਮੈਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਡੀਨ, ਸੇਠ ਜੀ.ਐਸ. ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [1990] 2 ਐਸਸੀਆਰ 843: (1990) 3 ਐਸਸੀਸੀ 130 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ.

ਈ.ਵੀ. ਚਿਨੱਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [2004] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 972: (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1992] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 454: (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217; ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ [1951] 1 ਐਸਸੀਆਰ 525: ਏ.ਆਈ.ਆਰ (1951) ਐਸਸੀ 226; ਬੀ. ਵੈਂਕਟਰਮਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏ.ਆਈ.ਆਰ (1951) ਐਸਸੀ 229; ਐਸ. ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1996] ਸਹਾਇਤਾ 7 ਐਸਸੀਆਰ 142: (1996) 6 ਐਸਸੀਸੀ 580; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਵੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ [1995] ਸਹਾਇਤਾ 4 ਐਸਸੀਆਰ 158: (1995) 6 ਐਸਸੀਸੀ 684; ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਨੂਜਾ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [1996] 3 ਐਸਸੀਆਰ 125 : (1996) 2 ਐਸਸੀਸੀ 715; ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਦੂਜਾ) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1999) ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ 546; ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [1995] ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਆਰ 269 : (1995) 5 ਐਸਸੀਸੀ 403; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (II) ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦੇ [1999] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 229 : (2000) 1 ਐਸਸੀਸੀ 168; ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [2006] ਪੂਰਕ 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212; ਟੀਐਮਏ ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [2002] ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਆਰ 587 : (2002) 8 ਐਸਸੀਸੀ

481; ਇਸਲਾਮਿਕ ਅਕਾਦਮੀਆ ਸਿੱਖਿਆ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ [2003] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 474: (2003) 6 ਐਸਸੀਸੀ 697; ਪੀ.ਏ. ਇਨਾਮਦਾਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [2005] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 603: (2005) 6 ਐਸਸੀਸੀ 537; ਅਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਮਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਟਰੱਸਟ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [2014] 11 ਐਸਸੀਆਰ 712: (2014) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [2015] 5 ਐਸਸੀਆਰ 670: (2015) 4 ਐਸਸੀਸੀ 697; ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (ਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਸ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) [2022] 14 ਐਸਸੀਆਰ 1: (2023) 5 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ [1963] ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 439 : ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649; ਕੇਸੀ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਨਾਟਕ (1985) ਐਸਸੀਸੀ ਪੂਰਕ 714; ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ ਐਮ ਥਾਮਸ [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906 : (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310; ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1981] 2 ਐਸਸੀਆਰ 185 : (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 246; ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣਰਾ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮਹਾ ਰਾਜ (2021) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੇਲਾ ਕੈਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ.

ਪ੍ਰਦੀਪ ਚੰਦਰ ਪਰਿਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੋਦ ਚੰਦਰ ਪਟਨਾਇਕ ਅਤੇ ਹੋਰ [2001] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 460 : 2002 (1) ਐਸਸੀਸੀ 1; ਮਗਨਾਲ ਛਗਨਲਾਲ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਅਤੇ ਲਿਮਟਿਡ ਬਲਾਕਰ ਨਾਗ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਰ [1975] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (1974) 2 ਐਸਸੀਸੀ 402; ਲੈਫਟੀਨੈਂਟਲ ਖਜੂਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਵੀਉਨਿਓਰੈਂਸ ਅਤੇ ਹੋਰ [1961] 2 ਐਸਸੀਆਰ 828: ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1961 ਐਸ.ਸੀ. 532; ਸ਼ੇਵ ਮਿਲਜ਼ ਲੋਕਲ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕੇ ਕੈਨਫਾਈਲ ਇਨਕਮ ਆਪ, ਬੰਦੋਬਸਤ ਉੱਤਰੀ, ਹਿੰਦੂਦਾਦਾਬਾਦ [196] 2 ਐਸਸੀਆਰ 908: ਏਆਈਆਰ 1965 ਐਸਸੀ 1636; ਡਾ. ਸ਼ਾਹ ਫਾਸਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵਣਜਾਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ [2020] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1115: (2020) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਜੀ.ਵੀ.ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਇਨਕਮ ਅਕਾਊਂਟ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ [2011] 3 ਐਸਸੀਆਰ 366: (2011) 4 ਐਸਸੀਸੀ 36; ਡਾ. ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਲਨਾਮ ਹੋਮ ਅਤੇ ਹੋਰ [2021] 15 ਐਸਸੀਆਰ 715: (2021) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਬੀ. ਬਸਵਲਿੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਮੁਨੀਚਿੰਪਾ ਅਤੇ ਹੋਰ [1965] 1 ਐਸੀਆਰ 316: ਆਈਆਈਆਰ (1965) ਐਸੀ 1269; ਭਈਆ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ [1965] 2 ਐਸੀਆਰ 877: ਏਆਈਆਰ (1965) ਐਸਸੀ 1557; ਮਹਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ [2000] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 65: (2001) 1 ਐਸਸੀ 4; ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਬੰਬ ਦਿੱਲੀ ਜਲ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਹੋਰ [2018] 10 ਐਸੀਆਰ 513: (2018) 10 ਐਸੀਸੀ 312; ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ & ਐਨਆਰ. ਬਨਾਮ ਐਨ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906: (1976) 2 ਐਸਸੀ 310; ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮਜ਼ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਕੰਟਰੋਲ ਅਦਰ [2007] 7 ਐਸਸੀਆਰ 63: (2008) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [1998] 2 ਐਸਸੀਆਰ 795: (1998) 4 ਐਸਸੀਸੀ 409 – ਇਸ ਤੋਂ ਆਨ।

ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਣਬੀਰ ਊਰਫ ਰਾਣਾ [2006] 3 ਐਸਸੀਆਰ 864: (2006) 5 ਐਸਸੀਸੀ 167; ਏ.ਡੀਐੱਮ ਜਬਲਪੁਰ ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵਕਾਤ ਸ਼ੁਕਲਾ (1976) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 521; ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕੋਨ ਕੋਲ ਕੋਲ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [1990] 3 ਐਸਸੀਆਰ 744: (1990) 4 ਐਸਸੀਸੀ 557– 'ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਈਆ ਬਨਾਮ ਅੰਧਰਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ [2004] ਪੂਰਕ 5 ਐਸਸੀਆਰ 972 : (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 - ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [1992] ਪੂਰਕ 2 ਐਸਸੀਆਰ 454 : (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217; ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396 - ਨਿਸ਼ਾਨਾ।

ਕੇ.ਸੀ. ਗਜਪਤੀ ਨਰਾਇਣ ਦਿਓ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ [1954] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (1953) 2 ਐਸਸੀਸੀ 178; ਕਾਰਨ ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ [2006] ਪੂਰਕ 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212; ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 65 ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857: (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਰਦਰਨ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ (1903) 193 ਯੂ.ਐਸ. 197 (1903) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਡਾ. ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੀਜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਡਾ. ਪੀ. ਐਲ. ਪੂਨੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ 13.12.2010 ਨੂੰ ਹੋਈ; ਅਸ਼ਵਨੀ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਦੋਹਰਾ ਖ਼ਤਰਾ? ਪਛਾਣ ਦਾ ਕਲੰਕ ਅਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਕਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ 2019, ਭਾਗ 46(I) 38-64; ਮਾਰਕ ਗੈਲੈਂਟਰ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ: ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਵਰਗ, [ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ (1984)] 130; ਭਾਰਤੀ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (1932) ਭਾਗ I, 112; ਹਟਨ ਜਨਗਣਨਾ ਰਿਪੋਰਟ (1931) 471; ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਮਿੰਟ ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਬੀ. ਰੰਬੇ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੀਵਾਈ ਚਿੰਤਾਮਣੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ.ਆਰ. ਬਖਲੇ, ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 231; ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ, ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਨੋਟ, ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 211; ਏ.ਐਮ. ਸ਼ਾਹ,

ਦ 'ਦਲਿਤ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਵਿਭਿੰਨਤਾ; ਏ.ਐਮ. ਸ਼ਾਹ, ਅਛੂਤਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਅਛੂਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ, ਡੇਵਿਡ ਜੀ ਮੈਂਡੇਲਬੌਮ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ (ਪਾਲ ਹਾਕਿੰਗਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ); ਰਾਬਰਟ ਐਫ. ਕੈਨੇਡੀ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਐਂਡ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ, ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਅਛੂਤਤਾ: 1589 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਸਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ, 22-33; ਰਵੀਨਚੰਦਰਨ ਬਾਥਰਨ, ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ: ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਫਤਾਵਾਰੀ, (ਭਾਗ 1 ਨੰ. 47, ਨਵੰਬਰ 19, 2016) 1342-1346; ਉਮਾ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ, ਪਛੜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਫਤਾਵਾਰੀ (ਭਾਗ 21 ਨੰ. 9, 9 ਮਾਰਚ 1986); ਬੀ. ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ, ਦ ਫਰੇਮਿੰਗ ਆਫ ਇੰਡੀਆਜ਼ ਕੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ: ਸਿਲੈਕਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ [ਭਾਗ II, ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ] 221; ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਿਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਟੂ ਐਕਸੈਮਿੰਗ ਇਸ਼ੂ ਆਫ ਸਬ-ਕੈਟੇਗਰੀਜੇਸ਼ਨ [327] - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ

ਅਭਿਨਵ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ: ਜਾਤ, ਕੋਟਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਵਾਈਕਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪੈਂਗੁਇਨ ਰੈਂਡਮ ਹਾਊਸ ਇੰਡੀਆ 2023); ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ, 'ਐਵੀਡੈਂਸ ਬਿਫੋਰ ਦ ਸਾਊਥਬਰੋ ਕਮੇਟੀ ਆਨ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼' ਡਾ. ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ: ਰਾਈਟਿੰਗਜ਼ ਅਤੇ ਸਪੀਚਜ਼, ਐਡ. ਵਸੰਤ ਮੂਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰਾਲਾ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ 2019, ਭਾਗ I, ਪੰਨਾ 255; ਅਨੁਰਾਗ ਭਾਸਕਰ, ਦ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅੰਬੇਡਕਰ: ਵਿਚਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਪ੍ਰਵਚਨ (ਪੈਂਗੁਇਨ ਰੈਂਡਮ ਹਾਊਸ 2024 ਦੁਆਰਾ ਵਾਈਕਿੰਗ); ਨਰਿੰਦਰ ਜਾਧਵ, ਅੰਬੇਡਕਰ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਮੀਰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ। (ਕੋਨਾਰਕ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ 2014) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਬੇਲਾ ਐਮ. ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ.

ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਵਾਰਟਜ਼, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ: ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਪੀ.283 ਅਤੇ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਕਾਰਡੋਜ਼ੋ, ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, (ਨਿਊ ਹੈਵਨ: ਯੇਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 13ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ 1946) 141 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ.

ਨਾਨੀ ਪਾਲਕੀਵਾਲਾ, ਅਸੀਂ, ਦ ਨੇਸ਼ਨ: ਦ ਲੈਸਟ ਡਿਕੇਡਜ਼ 179 (ਮਹਿਤਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਘਰ 1995) ਅਤੇ ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਭਾਗ 18 ਕਿਤਾਬ VI, ਨਗਰ ਕਾਂਡਾ, ਅਧਿਆਇ 239, ਆਇਤ 31-34 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ; ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ 2006; ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਰੁਣਥਿਆਰ (ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਿੱਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ) ਐਕਟ 2009; ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤੀਕਰਨ) ਐਕਟ 2000; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਦੂਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1995; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵੀਂ) ਸੋਧ ਐਕਟ 2000; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅੱਠਵੀਂ) ਸੋਧ
ਐਕਟ 2000; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2021; ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸੋਧ।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 14, 15, 16 ਅਤੇ 341; ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ; ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ; ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ; ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ; ਸਮਰੂਪ ਜਾਂ ਵਿਪਰੀਤ ਸਮੂਹੀਕਰਨ; ਕਲਪਨਾ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ; ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ; ਸਮਝਦਾਰੀ ਭਿੰਨਤਾ; ਲਾਭਦਾਇਕ ਇਲਾਜ; ਪੂਰਵ ਸਿਧਾਂਤ; ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਿਰਣਾ; ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ; ਪਿਛੜਾ ਵਰਗ; ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ; ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ; ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ; ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ; ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ; ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ; ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ; ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਗੁੰਜਾਇਸ਼; ਅੰਤਰ-ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ; ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ; ਵਾਜਬ ਗਠਜੋੜ; ਜਾਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ; ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ; ਅਨੁਭਵੀ ਡਾਟਾ; ਵਧੇਰੇ 'ਪਛੜੇ' ਦਰਜੇ; ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ।

ਇਸ ਤੋ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ/ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2011 ਦਾ 2317
2009 ਦੇ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਪੀ ਨੰ. 18290 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 29.03.2010 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਾਲ
2015 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰ. 6936, 2010 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰ. 5597, 2023 ਦਾ ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 21, 2010 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰ. 5593, 2010 ਦਾ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 30766, 2010 ਦਾ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 30766, 2011 ਦਾ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 8701, 36500-36501, 2011 ਦਾ ਟੀ.ਸੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 38, 2011 ਦਾ ਟੀ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 464, 2019 ਦਾ ਡਬਲਿਊ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰ. 1477, 2010 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰ. 5586, 5598 ਅਤੇ 2010 ਦਾ 5595-5596, ਸੀ.ਏ. 2011 ਦਾ ਨੰਬਰ 2324, 2011 ਦਾ ਟੀ.ਸੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 37, ਸੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 5589, 5600 ਅਤੇ 2010 ਦਾ 5587, 2011 ਦਾ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀ) ਨੰਬਰ 5454-5459, 2011 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 2318, 2014 ਦਾ ਸੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 289 ਅਤੇ ਡਬਲਯੂ.ਪੀ.(ਸੀ) 2022 ਦਾ ਨੰਬਰ 562

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ

ਆਰ. ਵੈਂਕਟਰਮਨੀ, ਏਜੀ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਐਸਜੀ, ਕੇ.ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਏਐਸਜੀ, ਸੌਰਭ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸ਼ਾਦਨ ਫਰਾਸਤ, ਏਏਜੀ, ਵਿਵੇਕ ਜੈਨ, ਡੀਏਜੀ, ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ/ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਵਿਜੇ ਹੰਸਾਰੀਆ, ਐਮ.ਐਸ. ਗਣੇਸ਼, ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ, ਰਾਕੇਸ਼ ਖੰਨਾ, ਅਰੁਣ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਮਨੋਜ ਸਵਰੂਪ, ਡਾ. ਕੇ.ਐਸ. ਚੌਹਾਨ, ਸਲਿਲ ਸਾਗਰ, ਸ਼ੇਖਰ ਨਫੜੇ, ਪੀ.ਐੱਸ. ਤੇਜੀ, ਸਾਕੇਤ ਸਿੰਘ, ਦਾਮਾ ਸ਼ੇਸ਼ਾਦਰੀ ਨਾਇਡੂ, ਨਿਧੇਸ਼ ਗੁਪਤਾ, ਮਨੀਸ਼ ਸਿੰਘਵੀ, ਸਿਧਾਰਥ ਲੂਥਰਾ, ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ, ਕੋਲਿਨ ਗੋਨਸਾਲਵੇਸ, ਡਾ. ਡਾ.ਐਸ.ਮੁਰਲੀਧਰ, ਏ.ਡੀ.ਐਨ. ਰਾਓ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਕਰਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਕਰਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਸ਼ਿਤ ਆਨੰਦ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਬੱਬਰ, ਮੋਹਿਤ ਸਿਵਾਚ, ਰਿਸ਼ਭ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਸ਼ਿਕਾ ਜੈਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮ੍ਰਿਗਾਂਕਾ ਕੁਕਰੇਜਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਤਾਸ਼ਾ ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਅਪਰਾਜਿਤਾ ਜਾਮਵਾਲ, ਗੌਤਮ ਭਾਟੀਆ, ਨਿਜ਼ਾਮ ਪਾਸ਼ਾ, ਰਿਸ਼ਭ ਪਾਰਿਖ, ਰਾਹੁਲ ਨਰਾਇਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਜੂ ਰਾਵਤ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਸ਼ਰੀਆ ਹਵੇਲੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤਨਵੀ ਆਨੰਦ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੂਪਾਲੀ ਸੈਮੂਅਲ, ਥਾਮਸ ਫਰੈਂਕਲਿਨ ਸੀਜ਼ਰ, ਐੱਸ. ਗੌਥਮਨ, ਵੀ. ਪੁਨੇਧਨ, ਧੂਲੀ ਵੈਂਕਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸੇਲਵਮ ਪੀ, ਸਮੀਰ ਅਸਲਮ, ਸਮਰ ਵਿਜੇ ਸਿੰਘ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੂਪਾ ਪਾਲ, ਐੱਚ.ਐੱਲ.ਚੰਬਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਨੀਤਾ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਪਰਵੀਨ ਪਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਸੁੰਧਰਾ ਰਾਣਾ, ਰਾਹੁਲ ਕੁਮਾਰ, ਸਤੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਆਨੰਦ ਕੰਨਨ ਐਨ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਵਿਆ ਛਾਵਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੰਦਿਨੀ ਰਾਏ, ਆਰ.ਕੇ. ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੀਰਜ ਸਿੰਘ, ਕੁਮਾਰ ਗੌਰਵ, ਪੀ.ਐਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਵੀ. ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ, ਅਜੈ ਚੌਧਰੀ, ਪ੍ਰਵੀਨ ਪਾਠਕ, ਰਾਮ ਭਦੌਰੀਆ, ਰੋਬਿਨ ਖੋਖਰ, ਦੇਵੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੇ.ਸ਼ੇਸ਼ਾਚਾਰੀ, ਸੰਚਾਰ ਆਨੰਦ, ਅਨੰਤ ਕੁਮਾਰ ਵਾਤਸਿਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੂਨਮ ਦੱਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਯਸ਼ਸਵਿਨੀ, ਨਿਖਿਲ ਹੁੱਡਾ, ਗਜਿੰਦਰ ਚੌਹਾਨ, ਕੌਸ਼ਲ ਯਾਦਵ, ਕੁ. ਲੁਬਨਾ ਨਾਜ਼, ਨੰਦਲਾਲ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਆਦਿਤਿਆ ਪੁਸ਼ਕਲ ਖੰਨਾ, ਕੁ. ਆਰੂਸ਼ੀ ਜੈਨ, ਰਾਮ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਮਿਆ ਖੰਨਾ, ਕੁ. ਵਿਧੀ ਜੈਨ, ਡਾ: ਸੁਸ਼ੀਲ ਬਲਵਾੜਾ, ਡਾ: ਰਸ਼ਮੀ ਖੰਨਾ, ਡਾ: ਅਜੇ ਕੁਮਾਰ, ਡਾ. ਵਿਕਾਸ ਪਹਿਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਲਪਿਤਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੀਲਾ ਭਾਰਤੀ, ਅਰਜੁਨ ਰਘੂਵੰਸ਼ੀ, ਡਾ. ਅਰਪਿਤ ਕੁਮਾਰ, ਰਿਤੁਲ ਟੰਡਨ, ਡਾ: ਮੋਨਿਕਾ ਗੁਸਾਈਂ, ਗੌਰਾਨ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼ਰੁਤੰਜਯ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਹਰੀਓਮ ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐੱਸ. ਅੰਕਿਤ ਸਵਰੂਪ, ਰੋਹਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਨੀਲਮਣੀ ਪੰਤ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਪੂਰਵਾ ਸਿੰਘ, ਰਿਸ਼ੀ ਭਾਰਗਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਯਸ਼ਵੀ ਅਸਵਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਜਲਕਸ਼ਮੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਪ੍ਰਿਆ ਜੁਨੇਜਾ, ਅਪੂਰਵ ਕੁਰੂਪ, ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਡਿਆਲ, ਕਨੂੰ ਅਗਰਵਾਲ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਨਾਲੀ ਜੈਨ, ਰਮਨ ਯਾਦਵ, ਚਿਤਵਨ ਸਿੰਘਲ, ਕਾਰਤਿਕ ਅਗਰਵਾਲ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡੇ, ਅਮਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸੋਨਾਲੀ ਜੈਨ, ਚਿਤਵਨ ਸਿੰਹਲ, ਅਨਮੋਲ ਚੰਦਨ, ਸੌਰਭ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਮਾਰੋਰੀਆ, ਰਜਤ ਨਾਇਰ, ਤਦੀਮੱਲਾ ਭਾਸਕਰ ਗੌਥਮ, ਵਤਸਲ ਜੋਸ਼ੀ, ਭੁਵਨ ਕਪੂਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਾਂਤ ਦੂਬੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਭਾਕਰ, ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਪਰਿਹਾਰ, ਰਾਜੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ, ਵਿਨਾਇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਕਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕੁ. ਨੂਪੁਰ ਕੁਮਾਰ, ਅਮਨ ਨਕਵੀ, ਸ਼ਾਦਾਬ ਅਜ਼ਹਰ, ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਏਕਾ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਰ ਬੰਬਾਰਡੇ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਮ. ਕਲਕੀ, ਐਸ.ਪੀ.ਸਿੰਘ, ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ, ਮੁਰਾਰੀ ਲਾਲ, ਕੇ ਐਲੂਮਲਾਈ, ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਮਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਚੌਹਾਨ, ਡਾ. ਭੀਮ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਸੰਦੀਪ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਮਲਿਕ, ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ, ਸਮਰਥ ਸਾਗਰ, ਸੰਕਲਪ ਸਾਗਰ, ਮਿੱਠੂ ਜੈਨ, ਸੰਚਿਤ ਗਰਗਾ, ਬੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਕੁ. ਪੂਨਮ ਅਟੇ, ਹੇਮੇਂਦਰ, ਸਿਰਾਜੁਦੀਨ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ, ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਐਮ.ਐਫ. ਫਿਲਿਪ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੂਰਨਿਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਦਾਸ਼, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਫਰਾਹ ਹਾਸ਼ਮੀ, ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ, ਸੰਜੇ ਕੁਮਾਰ ਵਿਸੇਨ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੁਚਲੀਆ, ਨੀਲੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਓ, ਪ੍ਰਤਿਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਨਪ੍ਰਿਯਾ ਨਾਇਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਗੀਤਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਰਵਸ਼੍ਰੀ, ਸ. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਰੰਜਨਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਪਨੀਤ ਕੌਰ, ਜੀ.ਬਾਲਾਜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਵਾਲੀ ਚੌਧਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵ੍ਰਤੀ ਗੁਜਰਾਲ, ਅਨਨਵੈ, ਪੂਰਨ ਚੰਦਨ, ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਝਾਅ, ਕੁਮਾਰ ਵੈਭਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਵੀਨਾ ਸਹਿਗਲ, ਸੀਹਜ਼ਾਨ ਹਾਸ਼ਮੀ, ਵਿਨੀਤ ਜਾਰਜ, ਅਨਸ ਤਨਵੀਰ, ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਅਲੀ, ਏਬਾਦ ਉਰ ਰਹਿਮਾਨ, ਮਿਸ. ਸਟੂਤੀ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਿਆਲ ਸੂਰਯਵੰਸ਼ੀ, ਅੰਕਿਤ ਤਿਵਾਰੀ, ਤਨਯ ਹੇਗੜੇ, ਸਤਿਆ ਮਿੱਤਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਤਵੀ ਪਟੇਲ, ਪੀ. ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਨ, ਬਾਂਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ.ਜਨਾਨੀ, ਰਾਹੁਲ ਗੁਪਤਾ, ਆਰ.ਵੀ. ਕਾਮੇਸ਼ਵਰਨ, ਰਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੁਸ਼ਾਰ ਬਖਸ਼ੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਂਤਾ ਪਟਨਾਇਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਰੇਸ਼ ਬਖਸ਼ੀ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ, ਸ਼ੇਖਰ ਕੁਮਾਰ, ਸੰਤੋਸ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਐਮ.ਏ.ਕਾਰਤਿਕ, ਮੈਤ੍ਰੇਯਾ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਲਕ ਭਗਤ, ਗਿਰੀਸ਼ ਚੌਧਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਸ਼ਿਖਾ ਸੈਂਸਨਵਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਸੁੰਧਰਾ ਰਾਣਾ, ਰਾਕੇਸ਼ ਦਹੀਆ, ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਣ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਅਭੈ ਅਨਿਲ ਅੰਤੁਰਕਰ, ਧਰੁਵ ਟਾਂਕ, ਅਨਿਰੁਧ ਅਵਲਗਾਂਵਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਭੀ ਕਪੂਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਨਵਿਤਾ ਪ੍ਰਿਅੰਕਾ, ਬੀ.ਕੇ. ਸਤੀਜਾ, ਡਾ: ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਤਿਵਾੜੀ, ਵਿਸ਼ਵਨਾਥਨ ਅਈਅਰ, ਅਮਨ ਰੂਪ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਮਫੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਪ੍ਰਮੋਦ ਤਿਵਾੜੀ, ਸ. ਵਿਵੇਕ ਤਿਵਾੜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੋਤੀ ਮਹਿਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਧੂਸਮਿਤਾ ਬੋਰਾ, ਨਿਸ਼ੇ ਰਾਜੇਨ ਸ਼ੋਂਕਰ, ਸੰਨੀ ਚੌਧਰੀ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਭਾਟੀਆ, ਆਦਿਤਿਆ ਅਨਿਰੁੱਧ ਪਾਂਡੇ, ਸਿਧਾਰਥ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ, ਭਰਤ ਬਾਗਲਾ, ਸੌਰਵ ਸਿੰਘ, ਆਦਿਤਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਵੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਜੈ ਪਾਲ, ਡੀ.ਕੁਮਨਨ, ਸ਼ੇਖ ਐਫ ਕਾਲੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਾ. ਐੱਸ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਿਆਗੀ, ਵਿਸ਼ਵ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਧਵਲ ਉਨਿਆਲ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪਾਂਡੇ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਸਿੰਘ, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਰਾਏ, ਸ਼ੁਭਮ ਸਕਸੈਨਾ, ਸੰਜੀਵ ਕੌਸ਼ਿਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਵਿਤਾ ਦਿਵੇਦੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਸਥਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਨੀਲੱਪਾ ਤਰਦਲ, ਅਭਿਮੰਨਿਊ ਤਿਵਾੜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਲਿਜ਼ਾ ਬਾਰ, ਪੁਖਰੰਬਮ ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਕਰੁਣ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਪਮਾ ਨਗਨਗੋਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਿਵਿਆਸਨਾ, ਅਵਿਜੀਤ ਮਨੀ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੇ. ਏਨਾਤੋਲੀ ਸੇਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਿਮਯਿਨਲਾ। ਜਮੀਰ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੁਬਲੇਮਲਾ ਚਾਂਗ, ਪ੍ਰਾਂਗ ਨਿਊਮਾਈ, ਸਮੀਰ ਅਭਯੰਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਾਨੀ ਵੰਦਨਾ ਛੇਤਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਸ਼ੀ ਸੰਗਤਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜ਼ਿੰਨਾ ਮਹਿਤਾ, ਆਕਾਸ਼ ਠਾਕੁਰ, ਵਾਤਸਲਿਆ ਵਿਗਿਆ, ਡਾ: ਅਸ਼ੋਕ ਸਿਧਾਰਥ ਪ੍ਰਿਯਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਦੱਤ ਵਰਮਾ, ਰੋਹਿਤ ਵਰਮਾ, ਵਿਵੇਕ ਸੀ. ਸੋਲਸ਼ੇ, ਵਰੁਣ ਵੀ. ਸੋਲਸ਼ੇ, ਅੰਜਨੀ ਕੁਮਾਰ ਝਾਅ, ਪੀ. ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਨ, ਰੰਣਕ ਕਰਨਪੁਰੀਆ, ਪਰਤੀਕ ਕੁਮਾਰ, ਜੈ ਵਧਵਾ, ਅਕਰਸ਼ ਜੈਨ, ਅੰਕਿਤ ਸਵਰੂਪ, ਅੰਨਮ ਵੈਂਕਟੇਸ਼, ਪੀ.ਸੋਮਾ ਸੁੰਦਰਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, ਵਿਪਨ ਕੁਮਾਰ ਜੈ, ਰਾਜ ਬਹਾਦੁਰ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਰਣਿਆ ਲਕਸ਼ਮੀਕੁਮਾਰਨ, ਰਾਹੁਲ ਜਾਜੂ, ਵੀਰਦਾਸੂ ਵੈਂਕਤਾ ਰਤਨਾਮ, ਵਾਈ.ਕੇ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ, ਏ.ਵੀਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਕਸ਼ਪੋਗੂ

ਸੁਰੇਸ਼, ਡਾ: ਮਨੋਜ ਗੋਰਕੇਲਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਿਤਵਤ ਨਬੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੈਨਾ ਆਨੰਦ, ਵਰੁਣ ਕੁਮਾਰ, ਮੈਸ. ਗੋਰਕੇਲਾ ਲਾਅ ਆਫਿਸ, ਐਸ. ਪ੍ਰਬੂ ਰਾਮਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ, ਏ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ, ਕੇ. ਪਾਰੀ ਵੇਂਧਨ, ਮੈ. ਨੂਲੀ ਅਤੇ ਨੂਲੀ, ਵਿਵੇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਸੰਜੇ ਜੈਨ, ਰਘੁਨਾਥ ਸੇਤੂਪਤੀ ਬੀ, ਵਿਕਾਸ ਮੁਦਗਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੋਤੀ ਮੈਂਡੀਰੱਟਾ, ਮੈਸ. ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਸ੍ਰਵਨ ਕੁਮਾਰ ਕਰਨਮ, ਪੋਟੂਰੀ ਸੁਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਪੂਸਾ ਮੱਲੇਸ਼, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਾਯਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੇਧਾ। ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਰੀਸ਼ ਤਿਆਗੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੀ.ਰੇਣੁਕਾ। ਦੇਵੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਮਤਾ ਰੱਲਾ, ਵੀ.ਕੇ. ਬੀਜੂ, ਅਨਿਰੁਧ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ, ਅਭੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੀਆ ਸੱਚੇ, ਚੇਤਨਿਆ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਾਜੀ ਜਾਰਜ, ਸ. ਡਾ: ਰਣਜੀਤ ਭਾਰਤੀ, ਮਯੰਕ ਪਾਂਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਜੇ ਲਕਸ਼ਮੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਬੀਨਾ। ਜਾਵੇਦ, ਅਮਲੇਂਦੂ ਕੁਮਾਰ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਝਾਅ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੇਖਾ ਪਾਂਡੇ, ਸ. ਨਿਤਿਨ ਮੇਸ਼ਰਾਮ, ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਦੂਬੇ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ. ਬਿਨੈਕਾਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਆਦੇਸ਼

ਨਿਰਣਾ

ਡਾ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀਜੇਆਈ

ਸੂਚਕਾਂਕ*

ਏ. ਪਿਛੋਕੜ..... 5
i. ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ..... 5
ii. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ
ਬੈਂਚ 7
iii. ਚਿਨੱਈਆ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ..... 11
iv. ਹਵਾਲਾ 16
ਬੀ. ਬੇਨਤੀਆਂ 18
i. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ 18
ii. ਜਵਾਬਦੇਹ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ 25
ਸੀ. ਮੁੱਦੇ 31
ਡੀ. ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 32
i. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ..... 32
ਏ. ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਾਰਥਿਕ
ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ 32
I. ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ..... 32
II. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ "ਕੁਸ਼ਲਤਾ" 38
III. ਧਾਰਾ 16 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 335 ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ 44

ii. ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆਯੋਗਤਾ 52

ਏ. ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਰੂਪ 53

ਬੀ. ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ 55

ਸੀ. ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ: ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ 61

iii. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ: ਬਾਲਾਜੀ, ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੁਆਰਾ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ..... 63

ਏ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ..... 69

_____

* ਸੰਪਾਦਕ ਨੋਟ: ਮੂਲ ਨਿਰਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਨਾ-ਕ੍ਰਮ

iv. ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦਾ ਆਯਾਤ..... 72

ਏ. ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ 'ਤੇ ਚਿਨਈਆ..... 72

ਬੀ. ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ 74

ਸੀ. ਧਾਰਾ 341 ਇੱਕ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ..... 76

ਡੀ. ਧਾਰਾ 341(1) ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ..... 81

v. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਤਰ-ਸਮੇਂ-ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ.. 88

ਏ. ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ..... 89

ਬੀ. ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ 96

vi. ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 100

vii. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ 103

ਏ. "ਪਛੜੇ ਵਰਗ" ਦਾ ਅਰਥ 104

ਅ. ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ 110

ਏ. ``ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ'' ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ..... 115

ਸ. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ 120

viii. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ 122

ਓ. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮਾਡਲ 122

ਅ. ਜਾਤੀ-ਵਰਗ ਬੁਝਾਰਤ 128

ix. ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਦਾਇਰਾ 131

ਓ. ਅੰਤਰ-ਸਮੇਂ ਪਛੜੇਪਣ 131

ਅ. ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ 133

ਈ. ਸਿੱਟਾ 138

1. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ

ਏ. ਪਿਛੋਕੜ

i. ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ

2. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 15(1) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।[1]

3. ਅਨੁਛੇਦ 16 ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ (2) ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਨਿਵਾਸ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।[2]

4. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਧਾਰਾ 366(24) 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਭਾਵ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ (ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ) ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341(2) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਜਾਂ

1 ਧਾਰਾ 15(4) ਦਾ ਹਿੱਸਾ) "ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 29 ਦੇ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।"

2 ਧਾਰਾ 16(4) "ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

(ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ) ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 341 ਹਵਾਲੇ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:

"ਧਾਰਾ 341. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ।- (1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੰਘ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਵਾਏ ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

5. ਧਾਰਾ 342[3] ਅਤੇ 342-ਏ[4] ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਹਨ।

ii. ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

6. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ 2006 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ[5]

---

3 ਧਾਰਾ 342. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ।-(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

4 ਧਾਰਾ 342ਏ. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ।—(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ 6 [ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ) ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਕਤ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਾਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

5 "ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ"

ਲੰਬੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ। ਧਾਰਾ 2(ਐੱਫ) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਆਰਡਰ 1950 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 4(2) ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨ ਵੇਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਬਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 4(5) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

7. ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 29 ਮਾਰਚ 2010 ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 4(5) ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ, ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨੀਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਨਿਰਣੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ[6]

8. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਜ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਨਿਰਣੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। 7 20 ਅਗਸਤ 2014 ਨੂੰ, ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 338, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਧਾਰਾ 16 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 338 ਅਤੇ 341 ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

9. 9 ਨਵੰਬਰ 1994 ਨੂੰ, ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ 8 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ - ਬਲਾਕ ਏ ਅਤੇ ਬੀ - ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਲਾਕ ਬੀ ਵਿੱਚ ਚਮਾਰ, ਜਾਟੀਆ ਚਮਾਰ, ਰਾਹਗਰ, ਰਾਏਗਰ, ਰਾਮਦਾਸੀਆ ਜਾਂ ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਬਲਾਕ ਏ ਵਿੱਚ

---

6 [2004] ਪੂਰਕ 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 972: (2005) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 394

7 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217

8 ਸੂਚਨਾ ਨੰ.22/5590-3-ਜੀ.ਐੱਸ/111 ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਰਾਜ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਛੱਤੀ ਜਾਤੀਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਲਾਕ ਏ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਲਾਕ ਬੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬਲਾਕ ਏ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਬਲਾਕ ਬੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਬਲਾਕ ਬੀ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਬਲਾਕ ਏ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਲਾਕ ਏ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਬੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 6 ਜੁਲਾਈ 2006 ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

10. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਰੁਣਥਿਆਰ (ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਿੱਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ) ਐਕਟ 2009 ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। 9 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਅਰੁਣਥਿਆਰ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਐਕਟ ਹੈ। ਤਾਮਿਲ ਨਾਡੂ ਐਕਟ ਅਰੁਣਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰੁੰਥਿਆਰਾਂ, ਚੱਕਿਲੀਅਨ, ਮਦਾਰੀ, ਮਦੀਗਾ, ਪਗਾੜੀ, ਥੋਤੀ ਅਤੇ ਆਦਿ ਆਂਧਰਾ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਛਿਆਹੱਤਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 10 ਧਾਰਾ 3 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਰੁੰਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 4

---

9 "ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਐਕਟ"

10 ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਐਕਟ; ਧਾਰਾ 2(ਏ) ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਰੁਣਥਥੀਅਰ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਐਕਟ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ 11 ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਟੈਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

iii. ਚਿੰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ

11. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤੀਕਰਨ) ਐਕਟ 2000 ਦੀ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਐਕਟ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਰਾਮਚੰਦਰਨ ਰਾਜੂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਜੋ ਕਾਲਜ - ਦਾਖਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜਤਾ ਪਾਈ। ਆਪਣੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ - ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਸਨ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤੀਕਰਨ) ਆਰਡੀਨੈਂਸ 1999 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲੰਬਿਤ ਸਨ, ਰਾਜ ਨੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ। ਧਾਰਾ 3, ਜਿਸ ਨੇ 'ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਤਰਕਸੰਗਤੀਕਰਨ' ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਮੂਹਾਂ - ਸਮੂਹ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ - ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ: ਸਮੂਹ ਏ ਲਈ 1%, ਸਮੂਹ ਬੀ ਲਈ 7%, ਸਮੂਹ ਸੀ ਲਈ 6% ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਡੀ ਲਈ 1%, ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਪੀਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚਿੰਨੀਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ।

---

11 4. 1994 ਦੇ ਐਕਟ ਜਾਂ 2006 ਦੇ ਐਕਟ ਜਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ, ਫ਼ਰਮਾਨ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਰੁਣਾਥੀਆਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਰੁਣਾਥੀਆਰਾਂ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰਜੀਹੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਵਿਆਖਿਆ।- ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ-

(i) ਸਰਕਾਰ

(ii) ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ

(iii) ਕੋਈ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ

(iv) ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ; ਜਾਂ

(v) ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

12. ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਉਪ-ਵੰਡ/ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

13. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਰਾਜ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ, ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਹੱਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ, ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2000 ਦਾ ਐਕਟ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਜਾਜ਼ਤਯੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ 'ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ' - ਅਤੇ 'ਪਛੜੇ' ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

14. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ (ਆਪਣੇ ਲਈ, ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਐਨ. ਵਾਰੀਆਵਾ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ), ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਕੇ. ਸੇਮਾ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਐਕਟ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀ।

15. ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਐਕਟ ਨੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਕੋਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ। ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ। ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ: [12]

ਏ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ [13] ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; [14]

---

12 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 13-19]

13 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 20-26]

14 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 82, 135 ਅਤੇ 169]

ਬੀ. ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ 15% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ ਸੀ। ਐਕਟ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵੰਡਿਆ। ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਨੇ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41, ਸੂਚੀ II ਅਤੇ 25, ਸੂਚੀ III ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਅਤੇ ਤੱਤ ਇਹਨਾਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ[15]

ਸੀ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ[16] ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉਪਰਾ) ਦਾ ਤਰਕ, ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਨੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ[17] ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ[18] ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ 'ਛੋਟੇ ਅਨੁਪਾਤ' ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 14[19] ਅਤੇ

ਡੀ. ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਪ੍ਰਵਾਨਗੀਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ "ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਗ" ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਵਰਗੇ ਵਾਧੂ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 15 ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ [20] ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਮਾਪਦੰਡ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ[21]

---

15 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 30-31]

16 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 38]

17 “ਓਬੀਸੀ”

18 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 38]

19 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 39,40]

20 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 43]

21 ਆਈ.ਬੀ.ਆਈ.ਡੀ

16. ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਕੇ. ਸੇਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਇਹ ਪੁਨਰਗਠਨ, ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 14[22]

17 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ। ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉਪਰਾ), ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ। [23]
ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਕਿਹਾ:

ਏ. ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; [24]

ਅ. ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ; [25]

ਸੀ. ਰੇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਆਦਿ ਆਂਧਰਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਰੇਲੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਮੂਹ ਏ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਡੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ 1% ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਕਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਧਾਰ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲਤ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ;[26]
ਡੀ. ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਯੋਗ ਸੀ; [27]

---

22 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸੇਮਾ, 49, 50]

23 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 75]

24 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 77]

25 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 81]

26 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 97]

27 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 98] ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ [1969] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 103; ਦਾ ਰਾਜ ਯੂਪੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਦੀਪ ਟੰਡਨ 1975 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 267; ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰਾਈ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 246.

ਈ. ਵਰਗ ਦਾ ਪਛੜਿਆਪਣ ਇਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਕੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਜੋ ਕਿ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ;[28]

ਐੱਫ. ਧਾਰਾ 16(4) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 335 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ; [29] ਅਤੇ

ਜੀ. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। 30 ਰਾਜ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਮੂਹ ਪਦ-ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹਨ[31]

iv. ਹਵਾਲਾ

18. 27 ਅਗਸਤ 2020 ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, [32] ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਏ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ), [33] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ 'ਪਛੜੇ' ਅਤੇ 'ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ' ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341, 342, ਅਤੇ 342ਏ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਪੈਰਾ ਮੈਟੀਰੀਆ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਉਲਟ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ "ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਵਾਕੰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ;[34]

---

28 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 104]

29 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 105]

30 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 112,113]

31 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 114]

32 [2020] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1

33 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217 [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 803];[ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ, 524 ਅਤੇ 525]

34 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 [42]

ਬੀ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ[35] ਸਭ ਤੋਂ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ; [36]

ਸੀ. ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਕੋਟਾ ਤੈਅ ਕਰਕੇ;[37] ਅਤੇ

ਡੀ. ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 341.[38] ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ, [39] ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ "ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ।

ਬੀ. ਬੇਨਤੀਆਂ

19. ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ।

i. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ

20. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਾਦਨ ਫਰਾਸਤ, ਵਧੀਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ

ਏ. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਵਿਭਾਜਿਤ ਮੋਨੋਲਿਥ/ਬਲਾਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ;

---

35 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

36 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 [50]

37 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 [52, 56]

38 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 [35]

39 [2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 396

ਬੀ. ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਸਾਰਥਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ)ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਪੇਖਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ;

ਸੀ. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਰਗ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਮੌਜੂਦ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ;

ਡੀ. ਰਾਜ ਕੋਲ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹਾਂ, ਰਿਆਇਤਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟਾਂ ਵਰਗੇ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਪੂਰਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

ਈ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ[40] ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਐਨ.ਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਭਵ ਸੀ;[41]

ਐਫ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਅਛੂਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ' ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੋਨੋਲਿਥ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ;

ਜੀ. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ (i) ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ; (ii) ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ; (iii) ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੁਝ ਖਾਸ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ; ਅਤੇ

---

40 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 802]

41 ਐਨ.ਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 43]

(iv) ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਬੇਦਖਲੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ;

ਐੱਚ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗਿਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਂਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤੀ ਇੱਕ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਣਨਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਤਰਜੀਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਪੇਖਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢੇਗੀ;

ਆਈ) ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਕੋਲ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਤੇ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ III ਦੀ ਐਂਟਰੀ 25 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਹੈ; ਅਤੇ

ਜੇ. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 335 ਦੇ ਅਧੀਨ 'ਕੁਸ਼ਲਤਾ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਮਲਿਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

21. ਸ਼੍ਰੀ ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:
ਏ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 366(34) ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;
ਬੀ. ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਐਨ.ਐੱਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹਨ...", ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ "ਉਹ" ਨੂੰ "ਉੱਥੇ" ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ, "ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ..." ਕਿਹਾ। ਇਹ ਬਦਲ ਐਨ.ਐੱਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਜਾਤੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਸਮਰੂਪ ਹਨ; [42]
ਸੀ. ਜਦੋਂ ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੂਚੀ ਨੂੰ "ਵਿਘਨ" ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ" ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸੰਭਾਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਛੇੜਛਾੜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ;

---

42 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 22] ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਅਈਅਰ, 135] 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਡੀ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 342ਏ (ਇੱਕ ਸੌ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2018 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 342 ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 342ਏ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ; ਅਤੇ

ਈ. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਭਵੀ ਡੇਟਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, 43 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

22.ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੇਖਰ ਨਾਫਾੜੇ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ:
ਏ. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਲਿੰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥ ਸੂਚੀਬੱਧ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਅਤੇ
ਬੀ. ਅੰਤਰ-ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰ-ਪਛੜੇਪਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

23. ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸ਼ੰਕਰਨਾਰਾਇਣਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇੰਟਰਵੀਨਰ ਮਦੀਗਾ ਜਨ ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 366(24) ``ਡੀਮਡ'' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16(2) ``ਸਿਰਫ਼'' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, ਜਿਸਦੀ ਪਛਾਣ ਇਤਿਹਾਸਕ ਛੂਤਛਾਤ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਧਾਰਾ 15(1) ਅਤੇ 16(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ``ਜਾਤੀ'' ਨਹੀਂ ਹੈ।

24. ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਕੇ. ਵੇਣੂਗੋਪਾਲ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਮਾਦੀਗਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੋਰਾਤਾ ਸਮਿਤੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 38(2) ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਧਾਰਾ 341 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 38(2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ।

---

43 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 795] 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ।

25. ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ ਵੈਂਕਟਰਮਣੀ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਤੋਂ 16 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ਼ ਅਹੁਦਾ ਇੱਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

26. ਸ਼੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਸੌਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਤੱਕ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਪ- ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ।

27. ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ ਗੁਪਤਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਉਸ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅੰਡਰਲਾਈਂਗ ਡੇਟਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਧਾਰਾ 16(4) ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 15 (4) ਅਤੇ 15(5) ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4), 15(5) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ.." ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 16(4) "..ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 15(5) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ "ਦਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ "ਕਿਸੇ ਵੀ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

28. ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਹੰਸਾਰੀਆ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੂਚੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

29. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਡਾ. ਐਸ. ਮੁਰਲੀਧਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਚਿਨਈਆ (ਉੱਪਰ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

30. ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਭਾਰਦਵਾਜ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਛੜੇ ਸਮੂਹ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

31. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਥਾਈ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਨੂ ਅਗਰਵਾਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦੋ-ਪੜਾਵੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚਪਛਾਣ (ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342) ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ (ਭਾਵ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

32. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ,

ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

33. ਸ਼੍ਰੀ ਦਾਮਾ ਸ਼ੇਸ਼ਾਦਰੀ ਨਾਇਡੂ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਖੰਨਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਧਾਰਥ ਲੂਥਰਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਅਤੇ ਡਾ. ਵਿਵੇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਜੈਨ, ਹੋਰ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ।

ii. <u>ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ</u>

34. ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੇਜ ਸਵਰੂਪ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:

ਏ. ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਨ। ਧਾਰਾ 341(2) ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਗਠਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾ 341 'ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰੇਗੀ;

ਬੀ. ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੂਚਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕਸਾਰਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਨਕਲੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

ਸੀ. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਬਾਲਮੀਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀਆਂ ਨਾਲ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

ਡੀ. ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਐਂਟਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਐਂਟਰੀ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਚੀ । ਦੀ ਐਂਟਰੀ 97 ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਨਹੀਂ;

ਈ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਡੇਟਾ ਸੈੱਟ ਜਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਹੈ;

ਐੱਫ. ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ;[44]

ਜੀ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ 16(2) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਹੈ; ਅਤੇ

ਐੱਚ. ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ 341 ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ

35. ਸ਼੍ਰੀ ਸਲਿਲ ਸਾਗਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:
ਏ. ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿਆਰ45 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:
i. ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਬੇਦਖਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ, ਜੋ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ;
ii. ਇਹ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
iii.ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੀ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਧ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ; ਅਤੇ

---

44 ਭਈਆਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (1965) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 877; ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ (2001) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 4; ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਦੇਖੀ ਜਲ ਬੋਰਡ (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 312

45 ਆਈ.ਆਰ ਕੋਏਲਹੋ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ (2007) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 1 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ

ਸੀ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 341, 342 ਅਤੇ 342-ਏ ਪੈਰੀ ਮਟੀਰੀਆ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ; ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ।

36. ਡਾ. ਕੇ.ਐਸ. ਚੌਹਾਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ:

ਏ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਾਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਹੈ;46 ਅਤੇ

ਬੀ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

37. ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ:

ਏ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਸੀ;[47]

ਬੀ. ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ,[48] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ;[49]

ਸੀ. ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; [50]

---

46 (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 [ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ, 57,60,67,82,95]; [ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, 782,784]

47 ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2008) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 [293, 393, 633]; ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 396 [16, 24, 34]

48 [1976] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 906 : (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310

49 [1981] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 185 : (1981) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 246

50 ਬੀ. ਬਸਵਲਿੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਮੁਨੀਚਿਨੱਪਾ (1965) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 316 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ; ਭਈਆ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (1965) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 877; ਸ਼੍ਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਰਾਜ, (1990) ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 220; ਪਾਲਘਾਟ ਜਿਲਾ ਥਾਨਦਨ ਸਮੁੱਧਿਆ ਸਮਰਕਸ਼ਣ ਸਮਿਤੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ (1994) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 359; ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ (2001) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 4 [15]; ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਜਲ ਬੋਰਡ (2018) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 312

ਡੀ. ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ-ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ

ਈ. ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 321 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਛੇੜਛਾੜ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ।

38. ਸ਼੍ਰੀ ਮੱਲੇਲਾ ਵੈਂਕਟਾ ਰਾਓ, ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਦੀ ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਰਾਏ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ।

39. ਮਹਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਮਿੱਤਰਾ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ-ਇਨ-ਪਰਸਨ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਹਿਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (3) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਤੇ 'ਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ[51]

40. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ-ਜਨਜਾਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਏਵਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ, ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

41. ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚਮਾਰ-ਮਹਾਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਕੇਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਮੰਨੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਲਪਨਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

42. ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਂਬਾਡੀ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਕੇ. ਬੀਜੂ, ਵਕੀਲ, ਨੇ ਇਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

---

51 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 51ਵੀਂ ਤੀਜੀ ਮੀਟਿੰਗ 13.12.2010 ਨੂੰ ਡਾ. ਪੀ.ਐਲ. ਪੂਨੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ।

ਸੀ. ਮੁੱਦੇ

43. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਸਮੇਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ:
ਏ. ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਰਗ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ;
ਬੀ. ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ;
ਸੀ. ਕੀ ਧਾਰਾ 341 ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ
ਡੀ. ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ।

ਡੀ. ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
i. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ
44. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਗੜਬੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਵੀ ਰਹੇ ਹਨ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ 'ਕੁਸ਼ਲਤਾ' ਜਾਂ 'ਯੋਗਤਾ' ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਜੋਲ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਲਈਏ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਈਏ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਛੇਦ 14,15 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਏਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਏ. ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ

45. ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜਿਸਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
I. ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

46. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 14 ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ" ਅਤੇ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ" ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਿਧਾਂਤ 52 ਦੇ ਲੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸ ਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮੂਲ ਨੀਂਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ[53]

47. ਧਾਰਾ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 14 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। [54] ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਅੰਤਰਲੀ ਧਾਰਨਾ ਕਿ 'ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ (ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਹੀਂ) ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ' ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲੀਆਂ ਸਨ। ਝਿਜਕ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸਾਧਨ (ਭਾਵ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ [55] ਮਦਰਾਸ (ਹੁਣ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ) ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ "ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਜੀ" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੀਟਾਂ ਗੈਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ (ਹਿੰਦੂਆਂ), ਪਛੜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ, ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ[56] ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ,[57] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਉਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 29(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਭਾਸ਼ਾ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 29 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 16(4) ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਧਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ।

---

52 ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ, 1952 ਏ.ਆਈ.ਆਰ 75 ਦੇਖੋ

53 ਚਿਰੰਜੀਤ ਲਾਲ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1950) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 833 [38,39]

54 ਚਿਰੰਜੀਤ ਲਾਲ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1950) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 833 [38,39]

55 ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1962 ਐਸ.ਸੀ 36; ਸੀ.ਏ. ਰਾਜੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1968 ਐਸ.ਸੀ. 507

56 ਗੈਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਹਿੰਦੂ): 6; ਪਛੜੇ ਹਿੰਦੂ: 2; ਬ੍ਰਾਹਮਣ: 2; ਹਰੀਜਨ: 2, ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਈਸਾਈ (1); ਮੁਸਲਮਾਨ: 1.

57 [1951] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 525

48. ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਨਸਿਫ਼ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਕਮਿਊਨਲ ਜੀਓ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਬੀ ਵੈਂਕਟਰਮਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ,[58] ਕਮਿਊਨਲ ਜੀਓ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 'ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ' ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ 'ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ' ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ "ਜਾਤ" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ 16(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ।

49. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ-ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ। ਇਸ 'ਪਹੁੰਚ' ਵਿੱਚ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਾ 14 ਵਿੱਚ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।[59] ਵੈਂਕਟਰਮਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਪੁਨਰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

50. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1951 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਧਾਰਾ 15(4) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ,[60] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਹਨ (ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਵਾਦ) ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ,[61] ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਕੇਰਲ ਦੇ ਨਿਯਮ 13ਏਏ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

---

58 ਏਆਈਆਰ 1951 ਐਸਸੀ 229

59 ਧਾਰਾ 15(4) ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1951 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਈਰਾਜਨ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

60 [1963] ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 439: ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649

61 (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310; ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਬੀਜ ਜਸਟਿਸ ਸੁੱਬਾ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ ਟੀ ਦੇਵਦਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੀਜੇ ਗਏ ਸਨ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਯਮ 1958 ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੱਤ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16(1)[62] ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16(4), ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 16(1) ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ[63] ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰੇਅ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਨਿਯਮ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ" ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ[64] ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰੇਅ ਦੀ ਰਾਏ ਦੋ ਸੰਕਲਪਿਕ ਬੁਨਿਆਦਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਧਾਰਾ 16(1) ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਾਲਾ ਵਰਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਕੇ ਕੇ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਇਆ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸੰਕਲਪਿਕ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ:

ਏ. ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਜੋ ਚੰਗੇ (ਭਾਵ, ਸੇਵਾਵਾਂ) ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;[65]
ਬੀ. ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਪਦੰਡ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਾ ਹੈ;[66] ਅਤੇ
ਸੀ. ਜੇਕਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਪਦੰਡ ਤਰਜੀਹੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ[67]

51. ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ[68]

---

62 (1976) 2 SCC 310 [ਰੇ ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ, 21]
63 (1976) 2 SCC 310 [ਰੇ ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ, 37]
64 (1976) 2 SCC 310 [ਰੇ ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ, 45]
65 (1976) 2 SCC 310 [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 55]
66 (1976) 2 SCC 310 [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 58-59]
67 (1976) 2 SCC 310 [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 74]
68 (1976) 2 SCC 310 [ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ, 120]

52. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਠੋਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ - ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ - (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ, ਇੱਕ "ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ" ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ[69] ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰੇਅ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰੇਅ ਨੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ 'ਅਪ੍ਰਤੱਖ' ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸਿਰਫ਼ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਘੱਟ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਸੀ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰੇਅ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

II. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ "ਕੁਸ਼ਲਤਾ"

53. ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪਾਠ, ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 335 ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇਗਾ[70] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਚਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ:

ਏ. ਕੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ;

ਬੀ. ਜੇਕਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤਰੱਕੀਆਂ ਲਈ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

---

69 (1976) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 310 [ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ, 136]

70 335. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

ਸੀ. ਕੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
ਡੀ. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਗਿਆਯੋਗ ਤਰੀਕਾ। ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗਾ।

54. ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ,[71] ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗੜਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ "ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ, ਪਰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 16(4) ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ[72] ਕਰੇਗਾ:

“27. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਇੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਧਾਰਾ 335 ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)

---

71 [1962] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 586

72 [1962] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 586 [27]; ਵੇਖੋ ਧਾਰਾ 335 ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੰਗਾਚਾਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ, ਧਾਰਾ 16(1) ਵਿੱਚ "ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਰਫ "ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ" ਵਾਕੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਅਹੁਦਿਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ - ਦਾ ਅਰਥ ਐਕਸ-ਕੇਡਰ ਪੋਸਟਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ

55. ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੋਵੇਂ (ਜਸਟਿਸ ਵਾਂਚੂ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਅਯੰਗਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਅਸਹਿਮਤ ਸਨ। ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗੜਕਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜੇਗਾ, ਪਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਭ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਸਟਿਸ ਵਾਂਚੂ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਅਯੰਗਰ ਅਸਹਿਮਤ ਸਨ। ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ 335 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗੀ[73] ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੀਏ ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ[74] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ III ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ IV ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਤੱਕ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੇਣੀ । ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ॥ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਉੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਰਾਖਵੇਂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ[75]

56. ਰੰਗਾਚਾਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੰਗਾਚਾਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ, ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗਾ[76] ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1995 ਦੁਆਰਾ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4-ਏ) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ।

57. ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ [77] ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ (ਜੋ ਫੀਡਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਸਨ) ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਿਆ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਬਨਾਮ ਵੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ,[78] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੈਚ-ਅੱਪ ਨਿਯਮ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਧ ਅਭਿਆਸ ਹੈ

---

73 [1962] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 586 [ਜਸਟਿਸ ਵਾਂਚੂ, 35]; [ਜਸਟਿਸ ਅਯੰਗਰ, 41]

74 ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1968 ਐਸ.ਸੀ 507

75 ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1968 ਐਸ.ਸੀ 507 [9]

76 (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217 [ਜਸਟਿਸ ਰੈੱਡੀ, 827, 828]; [ਜਸਟਿਸ ਥੌਮਨ, 302]; [ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ, 552]

77 ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਆਪਣੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੈਚ-ਅੱਪ ਨਿਯਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੀਨੀਓਰਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਫੀਡਰ ਪੂਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਰਿਣਾਮੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

78 [1995] ਪੂਰਕ 4 ਐਸਸੀਆਰ 158: (1995) 6 ਐਸਸੀਸੀ 684

"ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ[79] ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (I) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ[80] ਜਸਟਿਸ ਐਨ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 335 ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ``ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੰਭਵ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਹੈ[81] ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2001 ਦੁਆਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 16(4-ਏ) ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਣਾਮੀ ਸੀਨੀਆਰਟੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਉਲਟ-ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4-ਏ), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2001 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਪਰਿਣਾਮੀ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

58. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਚਾਰ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੋ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਐਸ. ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ[82] ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀ-ਸੈਕਿੰਡ) ਸੋਧ ਐਕਟ 2000 ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 335 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 335 ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੀ।

59. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆਯੋਗ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ - ਜਿੱਥੇ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ - ਕੀ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ - ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

79 ਇਹ ਵੀ ਵੇਖੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (II) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 209

80 (1996) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 715; "ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੁੱਢਲੇ ਗ੍ਰੇਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰੱਕੀ 'ਤੇ, ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

81 (1996) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 715 [15]

82 [1996] ਪੂਰਕ 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 142 : (1996) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 580

60. ਟੀ ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ,[83] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਸਟਿਸ ਸੁੱਬਾ ਰਾਓ ਨੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਧਾਰਾ 16, 46 ਅਤੇ 335 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ। ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ "ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਕਿ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣਾ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲਾ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਤੰਗ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, "ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰੂ ਸੀ।

61. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇਕਿਆਸੀ) ਸੋਧ ਐਕਟ 2000 ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16(5) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16(4-ਏ) ਅਤੇ 16(4-ਬੀ) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ[84] ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਢਿੱਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(4-ਏ) ਅਤੇ 16(4-ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ``ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ[85]

62. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ `ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਯੋਗਤਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਹਰੇਕ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰੋਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ, ਟਰੇਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਗੜਬੜਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅੱਜ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਘਿਰਣਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਰੀ ਹਨ

---

83 [1964] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 680 : (1964) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 680

84 [2006] ਪੂਰਕ 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 212

85 (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 212 [108]

ਆਰਟੀਕਲ 16 ਅਤੇ 335 ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਕੁਝ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਬਾਈਨਰੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

III. ਆਰਟੀਕਲ 16 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 335 ਦਾ ਅੰਤਰ-ਪੱਤਰ

63. ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 335 ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ "ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ" ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗੀ।

64. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜ ਨੂੰ "ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛੜਾਪਣ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਤੇ ਅਪਾਹਜ.

65. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਦੀ ਵਾਧੂ ਲੋੜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

_____

86 ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸਰਕਾਰ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212

87 ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਅਸ ਨੂਨਸ ਬਨਾਮ. ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2022) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1; ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ

88 ਵੇਖੋ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ। ਰੰਗਾਚਾਰੀ, ਏਆਈਆਰ 1962 ਐਸਸੀ 36; ਟੀ ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [1964] 4 ਐਸਸੀਆਰ 680 [ਜਸਟਿਸ ਸੁੱਬਾ ਰਾਓ, 32]।

89 ਵੇਖੋ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1992) ਸਹਾਇਕ। 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [116,117,492,788, 859(3)(e)]

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹੀ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੋੜ ਵਜੋਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋੜ ਸਿਰਫ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿਛੜੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ।

66. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਅਭਿਆਸ (ਭਾਵ, ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ) ਧਾਰਾ 335 ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਮੁਢਲੀ ਗਲਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਲੋੜ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

67. "ਕੁਸ਼ਲਤਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 335 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਕੰਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਵੀਸੋ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਰੀਡਿੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਦੋ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਟੌਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਅਰਥ ਜੋ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ/ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਵੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ,

---

90 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਦੀ ਰਾਏ, ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ: "434: [...] ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਾਰੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤਰਕਹੀਣ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਉੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅੰਕ (ਨਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਜੋ ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਅੰਕਾਂ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

68. ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧ ਆਰਟੀਕਲ 320 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਮਤਿਹਾਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਖਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੁਨਰ ਸੈੱਟਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੇ। ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਇਮਤਿਹਾਨ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹੀ ਬੇਦਖਲੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਹੁਨਰ ਸੈੱਟ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖਾਸ ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੀਤੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

69. ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਸਮੇਤ ਜਨਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 335 ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਪੁਨਰ ਬਿਆਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਸਕੋਰਾਂ ਦੇ ਸੰਕੁਚਿਤ ਲੈਂਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਕੁਝ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

---

91 ਵੇਖੋ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1992) ਸਪੋਰਟ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [835]; ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212 [108]

70. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਬਾਈਨਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦੇਵਦਾਸਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸੁਬਾ ਰਾਓ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਅਤੇ 335 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਰਾਓ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਉਪਬੰਧ, ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ)) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕੀਤੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕੋਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ।

71. ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਦੀ ਇਸ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਆਲੋਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਮੈਰਿਟ" ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਓ ਨੂਨੇਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਤ "ਨਿਰਪੱਖ" ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ "ਮੈਰਿਟ" ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਊਲ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਓ ਨੂਨੇਸ (ਸੁਪਰਾ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੂੰਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

"24. [...] ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਫਾਰਵਰਡ ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਕੂਲਿੰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਟਿਊਟੋਰਿਅਲ ਅਤੇ ਕੋਚਿੰਗ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

---

92 ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ ਨੇ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 335 ਵਿੱਚ 'ਦਾਅਵੇ' ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਦਾਨ ਜਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ। [ਪੈਰਾ 128]

93 [1964] 4 ਐਸਸੀਆਰ 680 [25]

94 (1985) ਸਪੋਰਟ ਐਸਸੀਸੀ 714 [35, 36]

95 [2019] 7 ਐਸਸੀਆਰ 1086 : (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ 129

96 (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ 129 [129]

97 [2022] 1 ਐਸਸੀਆਰ 970 : (2022) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1

98 ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਓ ਨੂਨਸ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ (2022) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੂੰਜੀ) ਸੰਚਾਰ ਹੁਨਰ, ਲਹਿਜ਼ਾ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। [...] ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲਿੰਕੇਜ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕ) ਉਦੋਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਬਾਰੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।"

72. ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ (ਡੀਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ ਜੇ) ਨੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮਾਰਕਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

73. ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਬਾਈਨਰੀ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੀ ਰਾਏ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਇਹ ਬੈਂਚ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘੱਟ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਬੀਪੀ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਬਹੁਲਤਾ ਰਾਏ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਯੋਗਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੋ ਸੰਕਲਪਿਕ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ: ਪਹਿਲਾ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਰਿਟ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਘੱਟ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਚੋਣ; 100 ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਵਾਂਝੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਮੌਕਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨਗੇ।

74. ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ: (ਏ) ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਅਵੈਧ ਹੈ; (ਬੀ) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ

---

99 ਨੀਲ ਔਰੇਲੀਓ ਨੂਨੇਸ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (2022) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1 [28]; ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ 129 [131] 100 ਇਹ ਵੀ ਵੇਖੋ, ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਰਾਜ (1973) 1 ਐਸਸੀਸੀ 420, ਜਸਟਿਸ ਖੰਨਾ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310; ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, [1964] 4 ਐਸਸੀਆਰ 680 ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਸੁਬਾ ਰਾਓ

ਤਰੱਕੀਆਂ; 101 ਅਤੇ (c) ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ "ਜਿੱਥੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਪੱਧਰ (ਪੱਧਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ)" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਕੱਲੀ ਯੋਗਤਾ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੂਚੀ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਸਥਾਵਾਂ/ਵਿਭਾਗਾਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ; ਚਿਕਿਤਸਾ, ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ; ਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ; ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ; ਏਅਰਲਾਈਨ ਪਾਇਲਟ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਤੇ ਪੁਲਾੜ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਸ਼ੀਅਨ। ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ, 100 ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

75. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਯੋਗਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1995 ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਏ) ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀ-ਦੂਜਾ) ਸੋਧ ਐਕਟ 2000 ਨੇ ਧਾਰਾ 335 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋਧਾਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਲਈ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਮਾਪਦੰਡ ਉਚਿਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਪਰ ਸਾਰਥਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਕਲੰਕ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਟੀਰੀਓਟਾਈਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਪ੍ਰਾਰਥਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ" ਜਾਂ "ਕੋਟਾ ਉਮੀਦਵਾਰ" ਵਜੋਂ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ

---

101 ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਧਾਰਾ 16(4) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 335 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਵੇਖੋ, ਜਸਟਿਸ ਰੈੱਡੀ [827] ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ [552-224]

102 ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ ਇਨ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (1992) ਸਪੋਰਟ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [243(11)]

103 ਵੇਖੋ ਅਸ਼ਵਨੀ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, ਡਬਲ ਜੋਪਾਰਡੀ? ਸਟਿਗਮਾ ਆਫ਼ ਆਈਡੈਂਟਿਟੀ ਐਂਡ ਅਫਰਮੇਟਿਵ ਐਕਸ਼ਨ, ਦ ਰਿਵਿਊ ਆਫ਼ ਬਲੈਕ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਇਕਾਨਮੀ 2019, ਭਾਗ 46(I) 38-64

ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਤਕਰਾ। ਉਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਬਾਈਨਰੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਖੰਡਨ ਹਨ।

ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ

76. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਕੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ"। 104 ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਇੱਕ 'ਵਰਗ' ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਜਬਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ। 105 ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ "ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" 106 ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸੇਮਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਵਿਪਰੀਤ" ਦੇ ਉਲਟ ਅਤੇ ਉਲਟ ਚੱਲਣਗੇ। 14.107 ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਵਾਂਝੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਜਿਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਤਿਅੰਤ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਗਠਜੋੜ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ।100

77. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

---

104 ਚਿਨਈਆ (ਉੱਪਰ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਜੇ, 32]

105 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 37, 43]

106 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 36]

107 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸੇਮਾ, 46-50]

108 ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 81]

109 ਆਇਤ।

ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ 'ਮਾਈਕਰੋ-ਵਰਗੀਕਰਨ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਤੇ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਅਤੇ ਅਨੁਮਤੀ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਏ. ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਰੂਪ

78. ਧਾਰਾ 14 ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦੋ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸਵੀਪ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। 110 "ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ" -, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿ ਉਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। "ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ" ਦੀ ਸਮੀਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। "ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ" ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਅਨੁਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਧੀਨ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 112 ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਜੋ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਲਾਜ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲੋਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਜਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

---

110 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉੱਪਰ) [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 643]

111 ਗੌਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 55

112 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉੱਪਰ), [ਥੌਮਨ ਜੇ, 260]

113 ਐਚਐਮ ਸੀਰਵਈ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਚੌਥਾ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਭਾਗ I, ਪੰਨਾ 439।

114 ਸੈਂਡਰਾ ਫਰੈਡਮੈਨ, ਸਬਸਟੈਂਟਿਵ ਇਕੁਐਲਿਟੀ ਰੀਵਿਜ਼ਿਟਡ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਕੰਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਲ ਲਾਅ, ਭਾਗ 14, ਅੰਕ 3, 2016, 712-738

79. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੈਧ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਅੰਤਰ। 115 ਅੰਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਭਿੰਨਤਾ ਬਿਨਾਂ ਆਧਾਰ ਦੇ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਂ ਆਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਛੱਡੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 120 ਦੂਜਾ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ

80. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਉਹੀ ਤਰਕ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਆਰਟੀਕਲ 14.122 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

---

115 ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ (1952) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1

116 ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ (ਉਪਰਾ) (1952) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1, [ਦਾਸ ਜੇ, 66]

117 ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਐਸਆਰ ਟੰਡੋਲਕਰ 1958 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 6, [12]

118 ਆਈਬਿਡ; ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟਸ ਬਿੱਲ, 1978, ਇਨ ਰੀ (1979) 1 ਐਸਸੀਸੀ 380

119 ਮੂਰਥੀ ਮੈਚ ਵਰਕਸ ਬਨਾਮ ਸੀਸੀਈ (1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 428

120 ਦੀਪਕ ਸਿੱਬਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (1989) 2 ਐਸਸੀਸੀ 145

121 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਉਪਰਾ) [ਰੈਡੀ ਜੇ, 643]; ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310; ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ ਬਨਾਮ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਆਰ. ਤੇਂਡੋਲਕਰ, [1959] 1 ਐਸਸੀਆਰ 279; ਬੁਧਨ ਚੌਧਰੀ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ [1955] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1045

122 ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਜੇ, 83]; ਡੀ.ਐਸ. ਨਾਕਾਰਾ ਬਨਾਮ, ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1983) 1 ਐਸਸੀਸੀ 305 [ਜਸਟਿਸ ਦੇਸਾਈ, 48]

81. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਲਾਸ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਡੈਸ ਹੈ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਐਂਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਰੇਲਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ 'ਰੋਡ-ਸਾਈਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ' ਨੂੰ ਗਾਰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਇਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਲਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਏਕੀਕਰਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਾਮਕਰਨ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਸੀ।

82. ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ. ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ (ਸੁਪਰਾ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਉਠਿਆ ਸੀ। ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਡਿਗਰੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪੂਲ ਵਿੱਚ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਧਾਰਕ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਿਪਲੋਮਾ ਧਾਰਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ "ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ" ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਲਾਜ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਵਾਈਵੀ ਚੰਦਰਚੂੜ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ

---

123 [1960] 2 ਐਸਸੀਆਰ 311 : ਏਆਈਆਰ 1960 ਐਸਸੀ 384

124 [1975] 1 ਐਸਸੀਆਰ 449 : (1975) 3 ਐਸਸੀਸੀ 76

125 [1974] 1 ਐਸਸੀਆਰ 771 : (1974) 1 ਐਸਸੀਸੀ 19

ਫਿਰ ਸੀ), ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਗਠਜੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

83. ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਲਈ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਰੱਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮਾ ਧਾਰਕਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ (ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਵਰਗੀਕਰਣ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੈ ਜੋ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਏਕੀਕਰਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨਹੀਂ ਸੀ।

84. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ "ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਸਥਾਰਾਂ" ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। 127 ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਟੰਡਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 128 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ (ਉਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ (ਭਾਵ, ਭਰਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ) ਨੂੰ ਹੋਰ ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ (ਉਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ (ਉਪਰਾ) ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਈ ਮੋਹਰੀ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ

---

126 ਆਈਬਿਡ, [ਵਾਈਵੀ ਚੰਦਰਚੂੜ ਜੇ, 50]। "50. ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੇ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ 16-16-16 ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

127 ਆਈਬਿਡ, [ਵਾਈਵੀ ਚੰਦਰਚੂੜ ਜੇ, 51)। "51. ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਿੰਟ ਅਤੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਕੋਸਮਿਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚਾਰਟਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉੱਤਮਤਾ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਤਮਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਬੈੱਡ-ਫੇਲੋ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਸਤਾਰ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉੱਘੀ ਭਾਵਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਕੀ ਹੈ?

128 [1968] 1 ਐਸਸੀਆਰ 185

ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਰਤੀ ਗਈ ਮਾਪਦੰਡ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ।

85. ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਏਕੀਕਰਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਮੂਹ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਾਤਯਾਨੀ ਸਯਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਭਰਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਥਾਰਟੀ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਕਰਨਲ ਏਐਸ ਲਾਇਰ ਬਨਾਮ ਵੀ. ਬਾਲਾਸੁਬਰਾਮਣੀਅਮ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਫੌਜੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਲਈ 50% ਵੱਧ ਅਸਾਮੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ। ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੌਜ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹਮਰੁਤਬਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਵੇ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਲੇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

86. ਡੀ.ਐਸ. ਨਾਕਾਰਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਹੈ। ਨਕਾਰਾ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸਕੀਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਨਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਨਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਸਮਾਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਨਸ਼ਨਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਧਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਹੁਦਰੀ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਠਤਾਲੀ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਨਕਲੀ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਲਿਖਣਾ

---

129 ਵੇਖੋ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 83]

130 [1980] 3 ਐਸਸੀਆਰ 139 : (1980) 3 ਐਸਸੀਸੀ 245

131 [1980] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1036 : (1980) 1 ਐਸਸੀਸੀ 634

132 (1983) 1 ਐਸਸੀਸੀ 305

133 ਆਈਬਿਡ [48]

ਬੈਂਚ ਲਈ, ਜਸਟਿਸ ਡੀ ਏ ਦੇਸਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਰੂਪ। 87. ਨਕਾਰਾ (ਸੁਪਰਾ) ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ (ਸੁਪਰਾ) ਤੋਂ ਰਾਜ ਤੱਕ ਇੱਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਉਸ ਮਾਪਦੰਡ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਕਲਾਸ ਇਕਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸੇ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਿਪਲੋਮਾ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਧਾਰਕਾਂ, ਇਹ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਉਸ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਵਰਗ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਟੈਸਟ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਏ. ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ "ਸਮਾਨ" ਹੈ ਜਾਂ "ਸਮਾਨ ਸਥਿਤ" ਹੈ;
ਬੀ. ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ 'ਏ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ;
ਸੀ. ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ 'ਏ' ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਿਆਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:
i. ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ (ਜਾਂ ਸਮਝਣਯੋਗ ਭਿੰਨਤਾ) ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
ii. ਮਾਪਦੰਡ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਸੀ. ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤੀ: ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ

88. ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨੂੰ (ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ), ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਗੇ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ?

---

134 ਡੀ.ਐਸ. ਨਾਕਰਾ (ਸੁਪਰਾ) [ਦੇਸਾਈ ਜੇ, 42] : “ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪੈਨਸ਼ਨਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਦਾ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਸੋਧ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਨਮਾਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਿਸੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਵੇਗਾ?”

135 ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੁਜਾਤ ਅਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1975) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 76 [ਜਸਟਿਸ ਭਗਵਤੀ, 24-26]

89. ਨਕਾਰਾ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੇਕ ਪੈਨਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਰਾਜ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੈਨਸ਼ਨਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਸੀ ਜਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਦਲੀਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਨ, ਜੋ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਨ:

"9. ਕੀ ਪੈਨਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ "ਅਧਿਕਾਰ" ਅਤੇ "ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਯੋਗ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਦੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਉਸਦੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤੀਜੇ ਕੇਂਦਰੀ ਤਨਖਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਮਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 12 ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਘਟਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜੋ ਇੱਕ ਦਿੱਤੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਿਟਾਇਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਣਗੇ। ਹੁਣ, ਜੇਕਰ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਦੀ ਮਿਤੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਬਣਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੈਧ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ?"
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

90. ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ

_____
136 ਚਿਰਨਜੀਤ ਚੌਧਰੀ (ਸੁਪਰੀਮ) 833 [58]; ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ (ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ) [11]

ਮਾਈਕ੍ਰੋ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਇੱਕ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ (ਏ) ਉਦੇਸ਼; ਅਤੇ (ਬੀ) ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਧਾਰ (ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ)। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਭਿੰਨਤਾ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਥਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸਿਧਾਂਤ ਲਈ ਅਕਸ਼ਾਂਸ਼ ਦੀ ਇੱਕੋ ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਕਾਰਾ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰਕ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਇੰਦੂ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਮੂਲ ਅਤੇ ਅਟੱਲ" ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਠੋਸ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ii. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ: ਬਾਲਾਜੀ, ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੁਆਰਾ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ

91. ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਉੱਠਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਨੇ ਮੈਸੂਰ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ

---

137 ਦੀਪਕ ਸਿੱਬਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (1989) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 145

138 ਦੇਖੋ ਅਨਵਰ ਅਲੀ ਸਰਕਾਰ (ਸੁਪਰਾ) [7]; ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਾਲਮੀਆ (ਸੁਪਰਾ) [11]; ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ (1974) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 656 [61]

139 ਵੇਖੋ ਡੀ.ਐਸ. ਨਕਾਰਾ (ਸੁਪਰਾ) [43]

140 [2018] 7 ਐਸਸੀਆਰ 379 : (2019) 3 ਐਸਸੀਸੀ 345

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ। ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਐੱਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ: (ਏ) ਸਿਰਫ਼ ਜਾਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ "ਸਾਰੀਆਂ" ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਉਪਾਅ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਉੱਨਤ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ):

"29. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜੋੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਉੱਨਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਉਪਾਅ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 15(4) ਦਾ ਘੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਲਗਭਗ 90% ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪਛੜਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 15(4) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

141 ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਿਆਰ ਰਾਜ ਦੇ ਔਸਤ ਦੇ 50% ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਸਮਾਜ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

142 ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649 [25]

143 ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649 129 ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਪੈਰਾ 21 ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰੀਲੇਅ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 21 ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਮੀਕਰਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, "ਧਾਰਾ 154 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਪੇਖਕ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਟੈਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ, ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਜਾਂ ਵਰਗ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਧਾਰਾ 154 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

92. ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਜਸਟਿਸ ਓ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈਡੀ ਨੇ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਜਮਾਤਾਂ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

93. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ "ਗਰੀਬ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ। ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ ਨੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿੱਚ "ਗਰੀਬ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਬੀ ਪੀ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਬਹੁਲਤਾ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, "ਗਰੀਬ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਰਥਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ। ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦਾ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਪਿਛਲੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੀਡ ਜੱਜ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਪਰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜੋ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਪਰਦੇਸੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਮਾਡਲ ਸੀ ਜੋ ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

_____

144 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [55]

145 ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [207(5)]

ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਉੱਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

94. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਇੱਕੋ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਪਛੜੇਪਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪਿਛੜਾ ਲਾਭ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਉਲਟ ਸਿਰਫ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਰੀਖਣ ਹੇਠਾਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"803. ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ"। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4)। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

146 ਇੰਦਰਾ ਸਾਸ਼ਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ (1990) ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀ 217 [802]

147 1902. ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬੈਟੇ ਸਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਮਕਸੂਚ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਕੀ ਇਹ ਅਵੈਧ ਹੋਵੇਗਾ? ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ। ਆਉ ਅਸੀਂ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਤ, ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਦਾਸ ਜਿਸ ਨੇ ਗਿਆਰਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਸਟਗਰੁੱਪ/ਕਲਾਸਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ/ਸਮੂਹਾਂ/ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 20 ਤੋਂ 22 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ/ਗਰੁੱਪਾਂ/ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

95. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦਫਤਰ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿੱਚ "ਤਰਜੀਹੀ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ "ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ" ਲਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਰਜੀਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਘੱਟ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

96. ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਦੋਨੋਂ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ (ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ) ਪੱਛੜੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੀਮਡ ਜੱਜ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਦੋ ਮਾਪਦੰਡ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਲਾਹ ਯੋਗ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਦੀ ਰਾਇ ਨੂੰ ਗੂੰਜਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਮਾਡਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਰਜੀਹੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

97. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;
ਬੀ. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਲਾਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਜੋ ਕਲਾਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
ਸੀ. ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ

---

140 15241] ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੂਚਕਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਕਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ 22 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ 22 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ, 1 ਤੋਂ 22 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਕੁਝ 11 ਤੋਂ 15 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ 22 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਕਤੂਬਰ 1 ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 1906 ਪਿਆਜ਼ ਸੁਦਾਗਰ ਵਾਂ ਕੁਮਾਰ (1965) ਪੂਰਕ 500714 1985 ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 3500, ਜਿੱਥੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ, ਏ, ਬੀ, ਸੀ, ਡੀ ਅਤੇ ਈ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਜਾਂ ਸਮੁਦਾਇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬੰਗ ਬੰਜਾਰੀ ਅਤੇ ਬੇਦਮਾਦਿਕ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ। ਅਪਰਾਧੀ ਕਬੀਲੇ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਡੱਲਸਚ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾਰੀਆ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਟੈਮਪ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਿਛੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਗੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੀਟ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਛੱਡਣਗੇ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਕੈਸੀਨੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼

ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਵਾਜਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ

98. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ: 0

"781. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

99. ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 15(5) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

100. ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਚਰਚਾ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

149 ਚਿਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏਪੀ ਸਟੇਟ (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 [ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ, 38]; [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 76]

150 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [781]

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ। ਇਸ ਨਿਰੀਖਣ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛਾਣੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀ ਕੜੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਮਾਤ ਇਕਸਾਰ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕੇ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਤਰੱਕੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਸਿਰਫ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ।

101. ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 9 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਡਵਾਂਸਡ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਤਾਂ. ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਧਾਰਾ 15(4) ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇੱਕ ਵੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੂਜੀਆਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪਛੜੇਪਣ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਰੂਪ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇੱਕ ਆਮ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ।

102. ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

151 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 [792]

ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਪਛਾਣ। ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਜਾਤੀਆਂ/ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕੀ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

iv. ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦਾ ਆਯਾਤ

103. ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਤਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਧਾਰਾ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 341 ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ। ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਡਿਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ" ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਪੁਰਦਗੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚਿੰਨਈਆ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਵਿੱਚ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ 'ਤੇ

104. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਸੇਮਾ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ

ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਸੰਗਠਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਤਿਅੰਤ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਅਛੂਤਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ "ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਹਨ।

105. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਸਹੀ ਸੀ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 341(2) ਅਤੇ 342(2) ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸਮਾਨਤਾ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ "ਅੱਗੇ" ਵਧੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਰਚ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

106. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 341 ਇੱਕ ਮੰਨਣਯੋਗ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

_____

152 (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396 [26, 34]

153 ਆਈਬਿਡ [26]

ਤੀਸਰਾ, ਧਾਰਾ 341 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਾਹੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 341(1) ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਗਲਪ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਦਾਇਰਾ

107. "ਡੀਮਡ ਟੂ ਬੀ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ "ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ"। ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਤੱਥ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਸਲ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਨੂੰ ਉਸਦੇ 'ਜਾਇਜ਼ ਖੇਤਰ' ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੰਗਾਲ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸ "ਜਾਇਜ਼ ਖੇਤਰ" ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਛੇਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1956 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਧਾਰਾ 286(1)(ਏ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਧੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਰਨ ਮਾਲ ਡਿਲੀਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 6(1) ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 286(2) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 286(1)(ਏ) ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਕਰੀ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਸੀ, ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਧਾਰਾ 286 (2) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਤਰ-ਰਾਜੀ ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਵਣਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਵਿਕਰੀ ਜਾਂ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

---

154 ਕੰਸੋਲਿਡੇਟਿਡ ਕੌਫੀ ਕੌਫੀ ਬੋਰਡ, ਬੰਗਲੌਰ (1900) 3 ਐਸਸੀਸੀ 358 [11,12: ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ ਦੇਖੋ। ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (2017) ਐਸਸੀਸੀ500 36,37,43,44

155 ਸੇਂਟ ਔਬਿਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, 1952 ਏਸੀ 15, 53 (ਲਾਰਡ ਰੈੱਡਕਲਿਫ

156 ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1900) 4500 341 [25]: ਪ੍ਰਭਾਕਰਨ ਬਨਾਮ ਪੀ ਜੇ (2005) 1500 754 139 ਦੇਖੋ ਬੰਗਾਲ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਅ (1965) ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 2

157 ਬੰਗਾਲ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਬਿਹਾਰ (1955) ਐਸਓਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ ਜਸਟਿਸ ਦਾਸ, 301

158 52. ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਹ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕਪੂਰਨ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਉਚਿਤ ਸੰਦਰਭ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਵਾਰੀ 2001 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼) ਸਿਰਫ਼ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਏ) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਕ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਜੋ

108. ਦੂਸਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ "ਤਰਕਪੂਰਣ" ਇਸਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਈਸਟ ਐਂਡ ਡਵੈਲਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਫਿਨਸਬਰੀ ਬੋਰੋ ਕਾਉਂਸਿਲ ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਐਸਕੁਇਥ ਦੀ ਰਾਏ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਸ ਹੈ। ਲਾਅ ਲਾਰਡ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਕਲੋਥ ਐਂਡ ਜਨਰਲ ਮਿੱਲਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ। 1975 ਦੇ ਕੋਟਾ ਮਿਉਂਸਪਲ ਸੀਮਾਵਾਂ (ਨਿਰੰਤਰ ਮੌਜੂਦਗੀ) ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਐਕਟ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਿਉਂਸਪੈਲਿਟੀਜ਼ ਐਕਟ ਨੇ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਨਤਕ ਨੋਟਿਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਟਾ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵੈਲੀਡੇਟਿੰਗ ਐਕਟ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਿਉਂਸਪੈਲਿਟੀਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਟਾ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੈਲੀਡੇਟਿੰਗ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਆਗਿਆਯੋਗ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

_____

ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਲ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਵਿਕਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਦਾਇਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਟ੍ਰਾਂਜੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਜੀ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 26 ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

159 ਐਲਆਰ 1952 ਏਸੀ 109

ਪੰਨਾ 132 'ਤੇ 160 ਆਈਬਿਡ. ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਲਪਨਿਕ ਅਫੇਅਰ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਹਿਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਇਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਉਲਝਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ.

161 [1900] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1109:(1976) 3 ਐਸਸੀਸੀ 443

ਸੀ. ਧਾਰਾ 341 ਕੋਈ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਗਲਪ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ

109. ਪੁਨੀਤ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦਿਨੇਸ਼ ਚੌਧਰੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਸੀਟ ਲਈ ਚੋਣ ਲੜਨ ਵਾਲਾ ਜਵਾਬਦਾਤਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਰਾਇ ਲਿਖਦਿਆਂ ਇਕ ਪਾਸੜ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 341(1) ਇਕ ਮਨਘੜਤ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 341(1) ਇੱਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਗਲਪ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

110. ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ (ਜੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ) ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 366(26) ਦੇ ਸਮਾਨ ਇੱਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਇੱਕ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮੂਹ। ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੇ ਜਾਣ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਠੋਸ ਵਿਵਸਥਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। "ਡਿਮਡ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਧਾਰਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। "ਡਿਮਡ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 341(2) ਅਤੇ 342(2) ਵਿੱਚ 'ਡਿਮਡ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਪ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਨਕਲੀ ਉਸਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਪੁਨੀਤ ਰਾਏ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 (2) ਇੱਕ ਮਨਘੜਤ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਗਲਤ ਹਨ।

111. ਮਿਲਿੰਦ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ

---

162 [2003] ਸਹਾਇਤਾ 2 ਐਸਸੀਆਰ 743 : (2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 204

163 ਆਈਬਿਡ [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 25]

164 ਆਈਬਿਡ, [35]

ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਛੂਤਤਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿੱਤਾਮੁੱਖੀ ਵਿਛੋੜੇ ਤੱਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ, ਹਾਸ਼ੀਏ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ। ਜਾਤੀ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਧਾਰਾ 341, 342 ਅਤੇ 342 ਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਮੰਨਿਆ" ਸ਼ਬਦ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

112. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗਲਪ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਲਪ ਤੋਂ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕਸਾਰਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਗਲਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਇਕਾਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਮਾਵੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਦੇ ਗਠਨ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੇਧ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਿਰਫ ਤਰਕਪੂਰਨ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਉਹ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

113. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਐਨ ਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ:

ਇੱਕ ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ;

ਬੀ. ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ

ਸੀ. ਜਸਟਿਸ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

114. ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਆਯਾਤ. ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਿਆਇਤ ਧਾਰਾ 16(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ "ਜਾਤੀ" ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ "ਜਾਤੀ" ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਦੇ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਰਅਸਲ, ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

165 ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 82]

166 ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਅਈਅਰ, 135]

167 ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, 169] : “ਜੇਕਰ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।”

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੇ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ। ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਐਨਐਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੈ।

ਡੀ. ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਅਨੁਛੇਦ 341 (2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

115. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਧਾਰਾ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ', ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

116. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 300A ਅਤੇ 300B (ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੀਮਾ, ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ "ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕਾਂ" ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ:

---

168 ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) [ਜਸਟਿਸ ਮੈਥਿਊ, 83]

".. ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਜੋ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ: ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਉਹ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਇਸ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜੀ।"

117. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਨਿਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

118. ਧਾਰਾ 341 (1) ਅਤੇ 342 (2) ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੋ-ਗੁਣ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਰਾਜ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਆਰਡਰ ਦੇ ਭਾਗ । ਦੀ ਐਂਟਰੀ 23 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ: "ਗੋਦਾਗੱਲੀ, ਗੋਦਾਗੁਲਾ (ਸ੍ਰੀਕਾਕੁਲਮ, ਵਿਜ਼ਿਆਨਗਰਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਖਾਪਟਨਮ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ)"। ਇਸ ਲਈ, ਸੂਚੀਬੱਧ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ (ਗੋਦਾਗੱਲੀ ਅਤੇ ਗੋਦਾਗੁਲਾ) ਨੂੰ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਲਈ। ਮੈਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਕਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਡੀਨ, ਸੇਠ ਜੀਐਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੌੜਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਸੀਟ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾਂਹ ਵਿੱਚ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 (1) ਅਤੇ 342 (1) ਵਿੱਚ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ

---

169 ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸ, ਭਾਗ 9, ਪੰਨਾ 1636 (17 ਸਤੰਬਰ 1949)

170 ਸੰਵਿਧਾਨਕ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਆਦੇਸ਼, 1950 ਵੇਖੋ [2,4]

171 [1990] 2 ਐਸਸੀਆਰ 843: (1990) 3 ਐਸਸੀਸੀ 130

ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੰਨਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਜਲ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(1) ਅਤੇ 342(1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਤੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਯੋਗ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਉਸ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 341 (Li2st) ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਸ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

119. ਦੂਜਾ, ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਕਬੀਲੇ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯਤ ਕਰਕੇ, ਧਾਰਾ 341 (2) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ (ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ (ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

120. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 341(2) ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਟਿੰਕਰ" ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਲੇਖ

---

172 ਮੈਰੀ (ਉੱਪਰ) [9]

173 [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 513 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 312।

174 ਆਈਬਿਡ, [ਜਸਟਿਸ ਗੋਗੋਈ, 34]; [ਜਸਟਿਸ ਭਾਨੂਮਤੀ, 79, 81]

175 ਚਿਨਈਆ (ਉੱਪਰ), [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 43]

341(2) ਵਿੱਚ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ "ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ" ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ, "ਉਪਰੋਕਤ ਤੰਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ", ਆਰਟੀਕਲ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਾਅਦ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 342(2) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

121. ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਆਰਟੀਕਲ 367 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 367 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਨਰਲ ਕਲੌਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਮਿਨਲ ਐਕਟ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ, ਸੋਧਣ, ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 341(1) ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 367 ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ, ਸੋਧਣ, ਬਦਲਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 21 ਵਿੱਚ "ਜੋੜੋ" ਜਾਂ "ਸੋਧ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਸੂਚੀ ਨੂੰ "ਬਦਲਣ" ਦੀ ਕੋਈ ਬਾਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ "ਵੱਖ-ਵੱਖ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦਾ ਬੇਦਖਲੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਕੇ ਵੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 341(2) ਵਿੱਚ "ਭਿੰਨਤਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਅਰਥ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ "ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਦੁਆਰਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

176 21. ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਜਾਂ ਉਪ-ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ- ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ [ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟਰ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਰਡਰ, ਨਿਯਮਾਂ, ਜਾਂ ਉਪ-ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ)। ocion, ਆਦੇਸ਼, ਨਿਯਮ, orby-Laws ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

177 “ਵੇਰੀ” - ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨਾ। ਆਕਸਫੋਰਡ ਲਰਨਰਜ਼ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ,<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/vary>; “ਵੇਰੀ” ਮੈਰੀਅਮ-ਵੈਬਸਟਰ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ https://www.merriam-webster.com/thesaurus/vary#thesaurus-entry-1-2

122. ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ "ਕਿਸੇ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ" ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ" ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮਿਲਿੰਦ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 'ਹਲਬਾ/ਹਲਬੀ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਐਂਟਰੀ ਨੂੰ 'ਹਲਬਾ-ਕੋਸ਼ਤੀ ਕਬੀਲੇ' ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗੀ। ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਜਸਟਿਸ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਵੀ ਪਾਟਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਨੁਛੇਦ 342, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਸਮਾਨ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ, ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਬੀਲਾ, ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਐਂਟਰੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। 179

123. ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਾਹੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦਿਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੇ ਜਾਂ ਮਿਟਾਏਗੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਉਪ-ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਰਟੀਕਲ 341(2) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ" ਜਾਂ "ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ" ਅਤੇ "ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ"। ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਇੱਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਉਦੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੱਕ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਰਾਜ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਵਿਧੀ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸ ਰਾਜ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਫਿੱਟ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੇਣਾ ਹੈ।

---

178 ਮਿਲਿੰਦ (ਉੱਪਰ) [12]।

179 ਮਿਲਿੰਦ (ਉੱਪਰ) [15]

ਉਚਿਤ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਮੇਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ D(iii) ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਡਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

v. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ

124. ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਅਗਲਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੇ ਲਈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਪਛੜੇਪਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

125. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ/ਸਮੂਹਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਾ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਾਰਾ 366(24) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1950 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਆਰਡਰ 1936 ਨਾਲ ਲਗਭਗ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

126. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 26(1)

---

180 ਪਾਲਘਾਟ ਜਿਲਾ ਠੰਡਨ ਸਮੁੱਧਿਆ ਸਮਰਕਸ਼ਣਾ ਕਮੇਟੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ (1994) 1 ਐਸਸੀਸੀ 359 [17, 18]

181 ਮਾਰਕ ਗੈਲੈਂਟਰ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ, [ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ (1984)] 130

ਇਸਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜੋ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

"ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜੋ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਸ.
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

127. ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦੇਈਏ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ ਹੈ।
ਏ. ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ

128. 1916 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਅਤੇ ਭਟਕਣ ਵਾਲੇ ਕਬੀਲੇ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲੇ ਅਤੇ ਅਛੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। 1917 ਵਿੱਚ, ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਸ਼ਾਰਪ, ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨੇ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਦਿਵਾਸੀ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਕਬੀਲੇ, ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਕਬੀਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਦਾਸ ਵਰਗ "[...] ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਤੁੱਛ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜਮਾਤਾਂ ਵੀ। ਕੁਝ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ"।
129. 1919 ਵਿੱਚ, ਸਾਊਥਬਰੋ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਛੂਤਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਇੰਡੀਅਨ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ 1932, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਵੋਟਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ "ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ "ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ 'ਅਛੂਤ ਵਰਗ' ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਯਾਨੀ ਉਹ ਜਮਾਤ ਜਿਸ ਦੀ ਛੋਹ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚ

_____
182 ਭਾਰਤੀ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (1932) ਭਾਗ I, 112
183 ਆਈਬਿਡ, 113

ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ "ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਅਛੂਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।" ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਟਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਟਨ ਨੇ 1931 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜਾਤ ਇੱਕ ਅਛੂਤ ਜਾਤ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:

"ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਖੂਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਪੰਗਤਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।

130. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜਾਤੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਏ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ;
ਬੀ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨਾਈ, ਪਾਣੀ-ਵਾਹਕ, ਦਰਜ਼ੀ, ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ;
ਸੀ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਇੱਕ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਨੇੜਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ;
ਡੀ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ;

---

184 ਆਈਡੀ

185 ਆਈਡੀ

186 ਇਬਿਡ, ਪੰਨਾ 12 112

187 ਹਟਨ ਜਨਗਣਨਾ ਰਿਪੋਰਟ (1931) 471

ਈ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ, ਬੇੜੀਆਂ, ਖੂਹਾਂ, ਜਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;
ਐਫ. ਕੀ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ;
ਜੀ. ਭਾਵੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸਮਾਜਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ;
ਐਚ. ਭਾਵੇਂ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਜਾਂ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਉਦਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਪੰਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ; ਅਤੇ
ਆਈ. ਕੀ ਇਹ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਦਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਪਰ ਉਸ ਕਿੱਤੇ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਪੰਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

131. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜਿਸ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਸੀ, ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮਾਪਦੰਡ (f), (g) ਅਤੇ (h) ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਤੱਕ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

132. ਅਸਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨੋਟ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਛੂਤਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਅਛੂਤ ਦੇ ਛੂਹਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸ਼੍ਰੀ ਮੈਲਾਨ ਨੇ ਉਦਾਸ ਵਰਗ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ "ਬਾਹਰੀ ਜਾਤੀਆਂ" ਕਿਹਾ) ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਦੌਲਤ, ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇੰਨੀ ਕਮੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਲ-ਅਚਲਾਂ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਜਾਤਾਂ ਹਨ। ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਅਛੂਤ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ:

---

188 ਆਇਬਿਡ, 472

189 ਆਇਬਿਡ, 495

"ਬਾਹਰੀ ਜਾਤੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਜਾਤ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਾਹਰੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਜਾਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਸੁਨਾਮਗੰਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਫੈਰੀਮੈਨ ਨੇ ਉੱਥੇ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਰੀਮੈਨ (ਕੈਸਤੀ ਲਈ) ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਸੀ। ਮੁਚੀ ਅਤੇ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁਚੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਡਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕੇ।"

133. ਮਹਾਰਾਂ 'ਤੇ ਅਸਾਮ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਨੋਟ ਨੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ "ਇਕਸਾਰਤਾ" ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸੀਮਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ-ਚਲ ਸਨ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਾਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਮੀ "ਮਹਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁਕਾ ਪੀ ਸਕਦਾ ਹੈ"। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿਗਰਟਨੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਛੂਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਨ: 10

"ਮੈਂ ਨੇੜਿਓਂ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰ ਜਲ-ਚਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸੁਬਿਦ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਜਲ-ਚਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਸੱਚ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਹਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਜਲ-ਚਲ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਲਚਲ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਹ ਉੱਚੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੀ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

_____

190 ਆਇਬਿਡ, 498

134. ਮਦਰਾਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਉੱਤੇ "ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਕਲੰਕ" ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਜਦੋਂ ਅਸਾਮ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਛੂਤਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੀ ਸਖਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਕੋਈ "ਰੂਪ" ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਛੂਤਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਾਂਗ, ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹੈ।

135. ਹਟਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਸੂਬਾਈ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਅਨੁਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਮਦਰਾਸ, ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ, ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਸੂਬਾਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਆਮ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਬਿਹਾਰ, ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਉਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

136. ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਐਸ.ਬੀ. ਰਾਮਬੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੀ.ਵਾਈ. ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ.ਆਰ. ਬਖਲੇ ਨੇ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਲਈ ਟੈਸਟ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਸਿਰਫ਼ ਮਦਰਾਸ, ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਕਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਥੇ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨੋਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

137. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਰਾਸ਼ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਣਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀਆਂ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ,

---

191 ਆਇਬਿਡ

ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਬੀ. ਰਾਮਬੇ, ਸ੍ਰੀ ਸੀ ਵਾਈ ਚਿੰਤਾਮਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਆਰ ਆਰ ਬਖਲੇ, ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 231 ਦੁਆਰਾ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ 192 ਮਿੰਟ 193 ਆਈਡੀ

ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਛੂਹਣਾ ਸਨਮਾਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਠੋਰਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ। ਧਾਰਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1936 ਹਟਨ ਜਾਂ ਸੂਬਾਈ ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

138. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1950 ਤੋਂ ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, 25 ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਂ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਬੀ. ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ

139. ਫੀਲਡ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਹਨ। ਏ ਐਮ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੋ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗੱਲਬਾਤ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿਤਾਂ ਲਈ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਮੜਾ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਰੱਸੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚੋਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ:

"ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਦਲਿਤਾਂ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਤੀ ਲੜੀ ਦੇ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲੜੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

194 ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ, ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਨੋਟ, ਫਰੈਂਚਾਈਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 211

195 ਗੈਲੈਂਟਰ, ਉੱਪਰ, 130

196 ਏਐਮ ਸ਼ਾਹ, 'ਦਲਿਤ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਭਿੰਨਤਾ; ਏਐਮ ਸ਼ਾਹ, ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਅਛੂਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ, ਡੇਵਿਡ ਜੀ ਮੈਂਡੇਲਬੌਮ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਵੀ ਵੇਖੋ

(ਪਾਲ ਹਾਕਿੰਗਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ)

ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਗਰੇੜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਾਤੀ ਹੈ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਗੁਰੂ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਦਲਿਤ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ, [...] ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲਿਤ ਸਾਧਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਰਦਿਕ ਜਾਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਢੇਡ ਬਾਵਾ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੁੜ, ਤੁਰੀ ਬਰੋਟੇ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੰਗੀ (ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗਰੇੜਾਂ ਅਤੇ ਭੰਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜਾਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਂਕਰ (ਜੁਲਾਹੇ) ਅਤੇ ਹੇਠਲਾ ਤਬਕਾ ਢੇਡ (ਮਿਆਰੀ ਸੇਵਕ) ਹੈ। [...] ਚਮਾਰ (ਚਮੜਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਸੇਨਵਾਸ (ਰੱਸੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਵੈਂਕਰ-ਕਮ-ਢੇਡਾਂ ਅਤੇ ਭੰਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੰਗੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ।"

140. ਰਾਬਰਟ ਐਫ ਕੈਨੇਡੀ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਐਂਡ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਨੇ ਨਵਸਰਜਨ (ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ 1589 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਵਿਤਕਰੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਨੇ ਲੇਟਵੇਂ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਦਲਿਤ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਕਿ ਭੋਜਨ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਹੇਠਲੇ ਉਪ-ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੌਰਾਨ ਬਾਕੀ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ 12 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦਾ ਦਲਿਤ ਉੱਚੀ ਉਪ-ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਲਿਤ ਦੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਗਏ 92.4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ-ਦਲਿਤ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ 79 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੇ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

141. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਰੁਣਥਿਯਾਰ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਰਿਆਰ ਔਰਤ (ਦੋਵੇਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਭੱਜ ਗਏ, ਔਰਤ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਰਦ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ।

---

197 ਰੌਬਰਟ ਐੱਫ ਕੈਨੇਡੀ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਐਂਡ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ, ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਅਨਟੈਚਬਿਲਿਟੀ: ਏ ਕੰਪ੍ਰੀਹੇਂਸਿਵ ਸਟੱਡੀ ਆਫ਼ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸਿਜ਼ ਐਂਡ ਕੰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਇਨ 1589 ਵਿਲੇਜਜ਼, 22-33

ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਮਾ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਮਦੀਗਾ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਡੀਗਾ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਦੇ ਬੁਣਾਈ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕੋ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕੋ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1961 ਵਿੱਚ, ਮੈਡੀਗਾਸ ਦੇ 5.1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਲਾ ਸਾਖਰ ਸਨ। 1971 ਵਿੱਚ, ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਮਾਦੀਗਾ ਵਿੱਚ 6.2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 12.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲਾ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਮਾਲਾ ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਦੇਸਾਰੀ ਪੁਜਾਰੀ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹਨ। ਮਾਲਾ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਾਲਾ ਜੰਗਮ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਲਾ ਪੰਬਾਲਾ, ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਾ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

"ਕੁਝ ਨਿਯਮ ਹਨ ਜੋ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਲਾ, ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਲਿਤ ਪਿੰਡ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਦੀਗਾ, ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਲਾ ਜੰਗਮ, ਮਾਲਾ ਦਾਸਰੀ ਅਤੇ ਮਿਥਲ ਅਯਾਲਵਰ ਮਾਲਾ, ਮਦੀਗਾ ਅਤੇ ਡੱਕਲ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਜਾਂ ਪੀਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਮਾਲਾ, ਮਾਦੀਗਾ ਅਤੇ ਡੱਕਲ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਸਤੂ, ਗੁਰਰਾਮ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਮੜੀਗਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਮਾੜੀਗਾਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਛੂਹਿਆ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਤੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ

---

198 ਰਵੀਨਚੰਦਰਨ ਬਾਥਰਨ, ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਦੀਆਂ ਕਈ ਭੁੱਲਾਂ: ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ (ਭਾਗ 1 ਨੰ. 47, 19 ਨਵੰਬਰ, 2016) 1342-1346

199 ਉਮਾ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ, ਪਛੜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ (ਭਾਗ 21 ਨੰ. 9, 9 ਮਾਰਚ 1986)

200 ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ [327]

ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਬਿੰਦਲਾਂ ਤੋਂ ਪਕਾਇਆ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀਆਂ। ਸ਼ਕਤੀ (ਸ਼ਕਤੀ) ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਧੂ, ਮਦੀਗਾਂ ਦੀ ਮਨੇਰੰਜਕ ਜਾਤੀ "ਡੱਕਲਾਂ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਮਦੀਗਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਡੱਕਲ ਵਿਸ਼ਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੱਕਲਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡੱਕਸ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਉੱਚੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਡੱਕਸਟੇ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦਲਿਤ ਨਾ ਤਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

142. ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ।

vi. ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 16 ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

143. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਰਾਜ ਨੂੰ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ" ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪਛਾਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਬਹੁ ਪਛਾਣਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਛੜਾਪਣ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਰਾਜ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ।

144. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ "ਕਿਸੇ" ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ" ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ "ਕੋਈ" ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 15(5) ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਕੋਈ" ਅਗੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਦੀ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਪੁਰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ "ਕੋਈ" ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ।

145. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸਾਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਾ 341 ਇੱਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਖਾਸ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਜਮਾਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ.

146. ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ (ਜਾਂ ਖਾਸ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 15, 16 ਅਤੇ 341 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ: (ਏ) ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਜੇਕਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ।

147. ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਕੋਲ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਨ।

ਕਿਉਂਕਿ - ਪਹਿਲਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਤੇ ਸੂਚੀ III (ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ) ਦੀ ਐਂਟਰੀ 25 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਸੂਚੀ। ਧਾਰਾ 246 ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ।

148. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ, ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 245 ਅਤੇ 246 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ। ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 245 ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(5) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਸਮੇਤ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(5) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

vii. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ

149. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਪਛੜਿਆਪਣ ਸਾਰਥਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਪਰ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਜਾਂ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

---

201 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰੀਮ) [ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ, 31]

202 ਚਿਨਈਆ (ਸੁਪਰੀਮ) [ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ, 90]

203 ਸੀ. ਨਾਮ ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰੀਮ)

150. ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਇੱਕ ਆਮ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ "ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ" ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਗੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਸਿਰਫ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਧੀਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ" ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਗ ਇੱਕ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਉਲਟ, ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਕਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ "ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

151. ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:
ਏ. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ" ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ; ਅਤੇ
ਬੀ. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਕੁਆਲੀਫਾਇਰ "ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

ਏ. "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਦਾ ਅਰਥ

152. ਅਨੁਛੇਦ 15(4), ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਛੜਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗੜਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤ, ਪੇਸ਼ੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ

_____
204 ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1963 ਐਸ.ਸੀ. 649 [24,25]

ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ.206 ਜਸਟਿਸ ਡੀ ਜੀ ਪਾਲੇਕਰ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਲਿਖਦਿਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 'ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ' ਅਤੇ 'ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ' ਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਚਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, "ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਮਾਤ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਨਤ ਹੈ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਵਰਗ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ"। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦਾ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜਿਆਪਣ ਉਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

153. ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ, ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਦੇ ਉਲਟ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ "ਸਮਾਜਿਕ" ਅਤੇ "ਵਿਦਿਅਕ" ਦੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਨਕੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੀਮੂ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਬੀ ਪੀ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਚਾਰ ਜੱਜਾਂ (ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਕਾਨਿਆ, ਜਸਟਿਸ ਵੈਂਕਟਚਲਿਆ, ਜਸਟਿਸ ਏ ਐਮ ਅਹਿਮਦੀ ਅਤੇ ਖੁਦ) ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਆਪਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4), ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ:

---

205 1973350 ਯੋਨ (1973) 1500 420

206 (1973) 15ਸੀਸੀ 42024

207 1968 2.5ਸੀਐਮ

208 1905 ਪੂਰਕ. 1 ਐਸਸੀਆਰ 352 (1985) ਪੂਰਕ 500 714 ਜਸਟਿਸ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਵਰਣਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਧਾਰਾ 16 (4) ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵੇਂਤਾਰ ਸੇਨ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ 15 ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਫਿਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹਨ ਜੋ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਗਾੜਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ।

"787. [...] ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੁਝ ਵਰਗ ਜੋ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਧਾਰਾ 15(4) (46) ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ [...] ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 340 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ SEBC ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ [ਇੱਕ] ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਧਾਰਾ 16(4) ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ: ਧਾਰਾ 16(4) ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਧਾਰਾ 4 ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ 'ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਰਗੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਕਾਫ਼ੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਣਾ।"

154. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣ ਨੂੰ ਵੈਕਿਊਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਗਲੇ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

"788. [...] ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਗਰੀਬੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ- ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਸ਼ਟ ਚੱਕਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਭਗ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੂਦਰਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚਲੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ

ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

155. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡੀਅਨ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ "ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ, ਭੌਤਿਕ (ਆਰਥਿਕ) ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ (ਵਿਦਿਅਕ) ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹਨ, ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ 'ਏਨੀ 4' ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ "ਮੁਢਲਾ ਵਿਚਾਰ" ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਹੈ। 210 ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜਿਆ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੈ।

156. ਜਸਟਿਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਪਛੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ:

a ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ 'ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ' ਪਾਇਆ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ "ਪਿਛੜੇ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਡਰਾਫਟ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ - ਸਿਰਫ ਰਾਖਵੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੀ:

_____

209 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [58]

210 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [117]

211 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217, [ਜਸਟਿਸ ਥੌਮਨ, 273]; [ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ 441,552]

212 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [363]

ਬੀ. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਹੈ। ਕਿੱਤੇ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਆਮਦਨ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੀੜਤਾਂ, ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰਾਂ, ਪਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ, ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ;

ਸੀ. ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਅਤੇ ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਵਰਗ ਜਿਸਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਛੜਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਕੁਆਲੀਫਾਇਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ; ਅਤੇ

ਡੀ. ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

157. ਜਸਟਿਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਚਰਿੱਤਰ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ, "ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੇ (ਚਾਰ ਜੱਜਾਂ, ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡੀਅਨ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਲਈ ਜਸਟਿਸ ਰੈੱਡੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ) ਵਿੱਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜਕ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕ "ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛਾਣੀ ਗਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ

158. ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਵਰਗ ਦੋਵੇਂ ਪਛੜੇ ਹਨ?

---

213 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [368]

214 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [364]

215 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [366]

216 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [367]

217 MN ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੀਜੇ ਰੇਅ ਦੀ ਰਾਏ ਵੇਖੋ

218 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 787]; [ਜਸਟਿਸ ਸਹਾਏ, 583]

ਅਤੇ ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਭਾਵ, ਕੀ ਉਹ ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੁਆਲੀਫਾਇਰ ਹਨ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਰਾਇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਰਗ ਜੋ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਵਰਗ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

159. ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ "ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਈਏ। ਉਦੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਜੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ 13 ਦਸੰਬਰ 1946 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ, ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਖੇਤਰਾਂ, ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਡਰਾਫਟ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਯੋਗ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ.ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰ

---

219 ਜਨਤਕ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਖੂਹਾਂ, ਰੈਂਕਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਜ਼ੋਰਟ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਬੀ) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ-

(i) ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ

(ii) ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ;

ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਸੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿੱਤੇ, ਵਪਾਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੰਪੱਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(2) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ, ਨਿਰਣਾ, ਆਦੇਸ਼, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ, ਨੁਕਸਾਨ, ਜਾਂ ਅਪਾਹਜਤਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

220 ਬੀ ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ: ਸਿਲੈਕਟ ਡੌਕੂਮੈਂਟਸ [ਵੋਲ ।।, ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ] 221

ਭੇਦਭਾਵ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

160. ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ: "ਇੱਥੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

161. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਸ਼ਬਦ "ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ" ਜਾਂ "ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹਿਸਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ "ਵਰਗ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ "ਘੱਟਗਿਣਤੀ" ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਰਥ ਹੈ, ਭਾਵ, ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜੋ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਅਤੇ ਡਰਾਫਟ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ "ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਰਕ ਬਣਾਉਣਾ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਤੀਬਰ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੀਬਰ ਡਿਗਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ"।

162. ਦੂਸਰਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ "ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨਾਲ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਡਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ "ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਖਦਸ਼ੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਹਾਵਰੇ ਨੂੰ "ਵਰਗ" ਨਾ ਕਿ "ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ" ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੜਾਅ "ਕਾਫ਼ੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ" ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ

---

221 ਆਈਬਿਡ, 258-259; ਕੇ.ਐਮ. ਪਨੀਕਰ: "ਮੈਂ 'ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ ਆਦਿ।

222 ਸ਼ਿਵਾ ਰਾਓ, ਉੱਪਰ, 109

223 ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: "ਮੈਂ "ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ "ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ" ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਅਦਾਲਤ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੱਕ ਵਰਗ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।"

ਢੁਕਵੀਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲਾਭ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, "ਕਲਾਸਾਂ" ਦੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ "ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਹਨਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਬਹੁਗਿਣਤੀ' ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

163. ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਉਹ ਜਮਾਤਾਂ ਹਨ ਜੋ "ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ" ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਜਮਾਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਨ। ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਧਾਰਮਿਕ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਨ। ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡਰਾਫਟ ਵਿੱਚ "ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ "ਪੱਛੜਿਆ" ਵਾਕੰਸ਼ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 10 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਕੁਆਲੀਫਾਇਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਛੜੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

164. ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ [ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16] ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 10 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ।

165. ਉੱਪਰ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਝ "ਲੇਸਾਂ" ਦੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਲਈ ਕਾਰਨ

---

224 ਕੇ.ਐਮ. ਪਾਨੀਕਰ: "ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਅਰਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ ਆਦਿ ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਿਮ, ਉਦਾਸ ਵਰਗ, ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀ। ਇਹ ਅਰਥ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ।"

225 ਕੈਡ ਵੋਲ 7. ਪੀ. 701

226 ਰੈੱਡੀ ਜੇ [694] "[...] ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਾਂਝੇ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਹੈ- ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਉਪਕਰਣ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ।" ਪੈਰਾ 161 ਵੀ ਦੇਖੋ ਜਿੱਥੇ ਜਸਟਿਸ ਪਾਂਡਿਅਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜੋ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ੂਦਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਈਸਾਈ ਆਦਿ ਦੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ।

ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੋ-ਗੁਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਦਖਲੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਨਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੰਗੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਚੁਕਵੇਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਰਸਮੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

166. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਮਾਤ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫੋਕਸ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਮੌਕਾ ਜਾਂ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲੜੀਵਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਵਾਕਾਂਸ਼, "ਪਿੱਛੇ" ਅਤੇ "ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ," ਦੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੀ. "ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ" ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ

167. ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਜਦੋਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਰਗੇ ਕਾਰਕਾਂ ਲਈ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੋਸਟਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਕਲਾਸਾਂ ਜੋ ਹਨ

---

227 ਨਾਗਰਾਜ (ਉੱਪਰ) ਵੀ ਦੇਖੋ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਵੇਕ "ਪਛੜੇਪਣ" ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ "ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ" ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

228 ਆਰ ਕੇ ਸੱਭਰਵਾਲ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1995) 2 ਐਸ ਸੀ ਸੀ 745 [4]; ਬੀ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਾ (II) ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ (2019) 16 ਐਸ ਸੀ ਸੀ 129 [107]; ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (1992) ਸਹਾਰਾ (3) ਐਸ ਸੀ ਸੀ 217 [807 ਅਤੇ 808] ਵੇਖੋ।

ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿੱਤੇ ਕਾਰਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਕੁਝ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਫ਼ੈਦ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੇਠਲੇ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪੋਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ।

168. ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਲਈ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਲੜੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੇਠਲੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਬਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

169. ਰੰਗਾਚਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ "ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਮਤ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗਡਕਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵੀ ਹੈ:

"25. [...] ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰਵ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਗੁਣਾਤਮਕ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉੱਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉੱਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। "ਆਕਾਰ" ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ "ਮੁੱਲਾਂ", ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਟੈਸਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਣਾਤਮਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹੈ

ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁਣਾਤਮਕ ਟੈਸਟ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

170. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜਸਟਿਸ ਵਾਂਚੂ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਰਾਜਗੋਪਾਲਾ ਅਯੰਗਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 'ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ' ਵਾਕੰਸ਼ ਸਿਰਫ ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ (1), 250 ਵਿੱਚ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀਟਾਂ, ਜੰਮੂ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀਟਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਜ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਲਈ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਭ ਸਿਰਫ਼ 'ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ' ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਹਨ।

171. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ "ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਲ-ਭਰਪੂਰ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਆਵਾਜ਼" ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ
172. ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਅਤੇ ਰੰਗਾਚਾਰੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗਡਕਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

---

229 ਜਸਟਿਸ ਵਾਂਚੂ ਦੀ ਰਾਏ 32. ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ [...]; ਜਸਟਿਸ ਅਯੰਗਰ [ਪੈਰਾ 43 ਨੇ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮੇਕਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਨਿਰਮਾਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਿਣਾਤਮਕ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਰੇਕ ਗ੍ਰੇਡ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ"
230 1967250R 200
231 (1992) ਸਪਲਾਈ. 3 ਐਸਸੀਸੀ 217517

ਮੌਜੂਦਾ ਖੰਡ. ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਾਰਥਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ। ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਖੇਤਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੇਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਤੰਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੜੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਿਰਾਮਿਡ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਉਹ ਅਹੁਦਿਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਆਓ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ III ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 4 ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਇਹ ਜਨਸੰਖਿਆ, ਜੇਕਰ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਇਕਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਪੇਂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੂਚਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਲਾਸ III ਅਤੇ ਕਲਾਸ IV ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੂਚਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਧੇਰੇ ਉੱਨਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ' ਵਾਕੰਸ਼ ਦੀ ਸੰਖਿਆਤਮਕ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

173. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਏ. ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ" ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਕੰਸ਼ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵਰਗ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ;

ਬੀ. ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ, ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਰਗ ਵਰਗਾ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ;

ਸੀ. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਕੁਆਲੀਫਾਇਰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ

ਡੀ. ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ।

ਡੀ. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ

174. ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਰਗ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਹੋਣ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇੱਕੋ ਜਾਂ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ, ਰਾਜ ਉਸੇ ਪਛਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਜਾਤੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਨ। ਹਰੀਜ਼ੱਟਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਪਛਾਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਅਪਾਹਜਤਾ ਕਾਰਨ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ, ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

175. ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ "ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ ਜੋ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਕੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲੋਂ ਸਥਾਨਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। 235 ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਪਦੰਡ

---

232 ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਦਾਖਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ 2006 ਵੇਖੋ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ 233 ਸੀਟਾਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

234 ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ 2016, ਧਾਰਾ 32, 34 ਵੇਖੋ

235 ਗੈਲੈਂਟਰ, ਸੁਪ੍ਰਾ, 147

ਦੂਜੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੀ ਕਲਾਸ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇੱਕੋ ਪਛਾਣ (ਯਾਨਿ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ) ਕਾਰਨ ਅੰਤਰ-ਵਿਆਪੀ ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਵੇ।

176. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਜਾਤ ਦੋਵਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹ ਹੈ। 207 ਜਾਤ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਗਠਜੋੜ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਆਦਾਤਰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਿਸਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿੱਤਾ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜਾਤੀ ਜਿਸਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿੱਤਾ ਬੁਣਾਈ ਦਾ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਿੱਤਾ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਤੀ-ਕਿੱਤਾ-ਗਰੀਬੀ ਗਠਜੋੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਜਾਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀ ਹੋਵੇਗੀ।

177. ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ, ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਰਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹ/ਜਾਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਧੇਰੇ ਵਾਂਝੀ ਅਤੇ ਅਢੁੱਕਵੀਂ ਹੈ।

V ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ

178. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਗਲਾ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗੇ:

---

236 ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 1950; ਧਾਰਾ 366(24)

237 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217 [ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, 779]

ਏ. ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਤਰਜੀਹੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ

ਬੀ. ਕੀ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਜਾਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਖਾਈਏ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਪਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਪਦੰਡ ਰੱਖੇਗਾ।

ਏ. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮਾਡਲ
179. ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਜੋ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋ ਮਾਡਲ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੋਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਨ।

180. ਪਹਿਲੇ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਡਲ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ. ਪਹਿਲੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਉੱਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੇਬ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਦੰਦੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਦੂਸਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਉੱਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਲੀ ਸੀਟਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ।

181. ਦੂਜੇ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ, ਸੀਟਾਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਨਿਵੇਕਲਾ ਮਾਡਲ ਤਰਜੀਹੀ ਮਾਡਲ ਤੋਂ ਸੀਮਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਜਾਤੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਮਾਡਲ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ, ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਣ-ਭਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ। ਦੂਜੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਜਾਤੀ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ।
182. ਕੀ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਨਿਵੇਕਲਾ ਮਾਡਲ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 341(1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਅਧਿਸੂਚਿਤ। ਤਰਜੀਹ ਮਾਡਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੀਹ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨੇ ਜਾਤੀਆਂ ਆਪਣੀ ਤਰਜੀਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਰ 27 ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਾਡਲ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਧੂਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

183. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਹਿਲੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਖਾਸ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਹ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਉਹ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਜਾਤੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਮਾਡਲ ਦਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

184. ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਿਛੜੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਸੀਟਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਕਲਾਸ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜ ਅਧੂਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਨ।

185. ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ 16(4-ਏ) ਅਧੀਨ ਕਲਾਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਸਨ, ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਾਲ ਲਈ ਕੁੱਲ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ 50 ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧੂਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

186. ਅਨੁਛੇਦ 16(4-B) ਕਿਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਰਗਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ 16(4-ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਾਲੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 16(4-ਬੀ) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16(4-ਬੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

187. ਪਹਿਲੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਡਲ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਮਾਡਲ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕੁਝ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ, ਤਰਜੀਹੀ ਮਾਡਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰੂਪ ਵਾਂਗ, ਧਾਰਾ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਿਵੇਕਲੇ ਮਾਡਲ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਫੀਸਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਨੱਬੇ ਫੀਸਦੀ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ। ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਪਰੀਖਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

188. ਆਰਟੀਕਲ 341(2), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਲਾਭ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਲਿੰਦ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ), ਇੱਕ ਗਣਿਤ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਗਣਿਤ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਨਾਹੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਜਾਂ ਜੋੜ, ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੋਣ ਲਾਭ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਗਣਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਈ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯਤਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਣ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਜ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

189. ਰਾਜ ਕੋਲ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦੋ ਅਨੁਮਤੀ ਮਾਡਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਦੋ ਮਾਡਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਈ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਦੋਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ।

190. ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਿਆਂਇਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ

ਸਮੀਖਿਆ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਡੇਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲਾਭ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਰਾਜ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਤਰਕ। ਰਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਗਠਜੋੜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਜਾਤ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਭੇਦ

191. ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ- ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ?

192. ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਜਮਾਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ "ਜਾਤ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਜਦੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 15(2) ਅਤੇ 16(2) ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਰਕ ਗੈਲੈਂਟਰ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਜਾਂ ਵਰਗ ਵਜੋਂ, ਅਤੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

193. ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਤ ਇਕੋ ਇਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇਗੀ। ਨਗਨ ਗੌੜਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਜਸਟਿਸ ਗਜੇਂਦਰਗੜਕਰ ਨੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਅੰਤਮ ਕਾਰਨ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਆਰਥਿਕ ਪੱਛੜਿਆ ਹੈ। ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਤ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਚਿਤਰਲੇਖਾ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੀ ਰਾਜੇਂਦਰਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ। ਵਿਚ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਭਟਕ ਗਈ

---

238 ਵੈਂਕਟਰਮਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1951 ਐਸਸੀ 226; ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ, ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649

239 ਗੈਲੈਂਟਰ, ਸੁਪ੍ਰਾ, ਪੰਨਾ 189

240 ਏਆਈਆਰ 1964 ਐਸਸੀ 1823

241 [1968] 2 ਐਸਸੀਆਰ 786

ਚਿੱਤਰਲੇਖਾ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਐੱਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਾਤ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ "ਇਕਾਈ" ਹੈ। ਪੀ ਰਾਜੇਂਦਰਨ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਛੜੇਪਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

194. ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੀ ਵੰਡ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਜਾਤ ਇਕ ਵਰਗ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਠੋਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਿਧਾਂਤ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਧੋਬੀ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਨਾਈ ਜਾਤੀ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਾਤਾਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਰਾਜ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਗਿਣਨਯੋਗ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਅੰਕੜੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

195. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਿੱਥੇ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਟਾਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਕਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੁਆਰਾ ਪੀੜਤ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

---

242 “ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਜਾਤੀ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ।”

243 (1992) ਸਹਾਇਤਾ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [859]

IX. ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਦਾਇਰੇ

196. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਘੇਰਾ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ "ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਿਆਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕੋ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

197. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅੰਤਰ-ਸਹਿਤ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਏ. ਅੰਤਰ-ਸੀ ਪਛੜੇਪਨ

198. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। 25 ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਾੜਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

---

244 (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ 781; 796-797]

245 [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396

199. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੀ. ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ

200. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜੋ "ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬੋਰਡ ਦੇ ਬਨਾਮ ਕਾਨੂੰਨ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੇਰੀਅਮ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ (ਸੁਪਰਾ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਰਾਇ ਦਾ ਗਠਨ ਉਸਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਉਹ 'ਸੋਚਦਾ ਹੈ' ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਮੌਜੂਦ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅੰਤਰ-ਪੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ। ਇਸਲਈ, ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਡੇਟਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

201. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ "ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ" ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

---

246 ਏਆਈਆਰ 1967 ਐਸਸੀ 295; (1992) ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [ਜਸਟਿਸ ਰੈਡੀ, 798]

247 ਏਆਈਆਰ 1967 ਐਸਸੀ 295 [28]

248 ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212 [117]

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਇੱਕ ਦਿੱਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਆਰ.ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਟੇ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਕਾਡਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"82. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਅਤੇ ਆਰ.ਕੇ. ਸਭਰਵਾਲ: ਐਸਸੀਸੀ) [S952ਸੀਸੀ) [S952ਸੀਸੀ] [1992 ਸੀ. (ਐਲਐਂਡਐਸ) 548: (1995) 29 ਏਟੀਸੀ 481] ਸਾਬਕਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 50% ਨਿਯਮ ਹਰ ਸਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਰ.ਕੇ ਸਭਰਵਾਲ 548: (1995) 29 ਏਟੀਸੀ 481] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਟਾ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [1002 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਏਟੀਸੀ (ਪੂਰਕL21) 385] ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਤਰੱਕੀਆਂ ਤੱਕ, ਕਾਡਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਰੋਸਟਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹੇ।

83. ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀ/ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਕਾਡਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 50% ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰੋਸਟਰ ਪੋਸਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਖਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

202. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚਲੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੀਏ। ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਰਕੇ ਸੱਭਰਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਆਰ.ਕੇ. ਸੱਭਰਵਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਨਿਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਦੋ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ. ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਦੂਜਾ, ਕੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਉਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਰੋਸਟਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਚਲਦਾ ਖਾਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਡਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ: ਖਾਸ ਸੀਰੀਅਲ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰਾਖਵੀਂ ਸੀਟ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

"5. [...] ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ "ਚਲ ਰਹੇ ਖਾਤੇ" ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। "16% ਅਸਾਮੀਆਂ..." ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ। 100 ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੀਰੀਅਲ ਨੰਬਰ 1, 7, 24231, 7, 2431, 2435, 51, 58, 65, 72, 80, 87 ਅਤੇ 91 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਅੰਕ 26 ਅਤੇ 76 ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਰਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ 1 ਕੈਡਰ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 7ਵੀਂ, 15ਵੀਂ, 22ਵੀਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 91ਵੀਂ ਪੋਸਟ ਲਈ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 100 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਕਾਡਰ ਜਦੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਸਟਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚਿਤਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। "ਚਲ ਰਹੇ ਖਾਤੇ" ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਟੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। [...] ਜਦੋਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਸਥਾਈ ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਕੋਈ ਅਸਾਮੀ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੋਸਟ ਰੋਸਟਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਰੋਸਟਰ ਅੰਕ 1, 7, 15 'ਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਲਾਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਪੁਆਇੰਟ 8 ਤੋਂ 14 ਜਾਂ 23 ਤੋਂ 29 ਤੱਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਿਟਾਇਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਲਾਟ ਜਨਰਲ ਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ।"

203. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਕਿ ਆਰ ਕੇ ਸੱਭਰਵਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਡਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਗਲਤ ਹੈ। ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰੋਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਆਰ ਕੇ ਸੱਭਰਵਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਰ ਕੇ ਸੱਭਰਵਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਉਚਿਤਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ:

"4. [...] ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ/ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਾਡਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚਲੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦਾ ਚੁਕਵਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ

ਕਾਡਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 16(4) ਅਤੇ 16(4-ਏ) ਦੀ ਸਾਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਉਪਬੰਧ "ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਨਹੀਂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

204. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵੈਧ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਚਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਸੂਚਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਕਲਾਸ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਗਿਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ।

ਈ. ਸਿੱਟਾ

205. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਾਡੇ ਸਿੱਟੇ ਹਨ:

ਏ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਾਸ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਦੋ-ਪੰਥੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਮਿਆਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;

ਬੀ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ;

ਸੀ. ਅਨੁਛੇਦ 341 (1) ਕੋਈ ਮੰਨਣਯੋਗ ਗਲਪ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। "ਸਮਝੇ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਡੀਮਿੰਗ ਫਿਕਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤਰਕਪੂਰਨ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲਾਭ ਮਿਲਣਗੇ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ;

ਡੀ. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

ਈ. ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਰਗ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਧੀਨ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ (ਏ) ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਹੈ; ਅਤੇ

1. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

i. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਅਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ/ਸਮੂਹ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਇਸਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ;

ii. ਰਾਜ ਨੂੰ "ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਡੇਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸੂਚਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

iii. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 335 ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਪੁਨਰ ਬਿਆਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

206. ਰਜਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ, ਜੇ.

ਸੂਚਕਾਂਕ*

i.	ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ		ਪੈਰਾਸ 1 ਤੋਂ 7
Ii.	ਅਨੁਛੇਦ 341, ਅਨੁਛੇਦ 342 ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼		ਪੈਰਾਸ 8 ਤੋਂ 49
iii.	ਨਿਆਂਇਕ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਾਂ		ਪੈਰਾਸ 50 ਤੋਂ 168
	ਏ.	ਮੈਸਰਜ ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ	ਪੈਰਾਸ 52 ਤੋਂ 62
	ਬੀ.	ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ	ਪੈਰਾਸ 63 ਤੋਂ 99
	ਸੀ.	ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ	ਪੈਰਾਸ 100 ਤੋਂ 122
	ਡੀ.	ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ	ਪੈਰਾਸ 123 ਤੋਂ 134
	ਈ.	ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ	ਪੈਰਾਸ 135 ਤੋਂ 147
	ਐਫ.	ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਾਲਾਹ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ.	ਪੈਰਾਸ 148 ਤੋਂ 162
	ਜੀ.	ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ	ਪੈਰਾਸ 163 ਤੋਂ 164
	ਐਚ.	ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ	ਪੈਰਾਸ 165 ਤੋਂ 168
iv.	ਮੌਜੂਦਾ ਹਵਾਲਾ		ਪੈਰਾਸ 169 ਤੋਂ 171
v.	ਵਿਚਾਰ		ਪੈਰਾਸ 172 ਤੋਂ 271
vi.	ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਸਤਾ		ਪੈਰਾਸ 272 ਤੋਂ 295
vii.	ਸਿੱਟਾ		ਪੈਰਾ 296

ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰਪੂਰ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਇਸ ਵੱਖਰੇ ਨਿਰਣੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੁਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਐੱਲ. ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ

"ਤੀਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਆਸੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਏਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਏਕ ਦਾ ਸੰਘ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਲੈਣਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਰੱਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਕੋਰਸ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੁਝ ਲਈ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਪਤਨ। ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਦੌਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਇੱਕ ਵੋਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੋਟ ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ, ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬਣਤਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਇੱਕ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਕਦ ਤੱਕ ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ? ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ? ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ”

1. ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜੋ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਰਕੀਟੈਕਟ, ਨੇ 25 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ 1949, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਖਰੜੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ 26 ਨਵੰਬਰ 1949 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, "ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ" ਅਪਣਾਇਆ, ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਿੱਤਾ।

2. ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਆਸੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਏਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਨਕਾਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

3. ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ। 26 ਨਵੰਬਰ 2023 ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਅਪਣਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 74 ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। 26 ਜਨਵਰੀ 2024 ਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 74 ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਗਣਤੰਤਰ ਦੇ 75ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹਾਂ।

4. ਪਿਛਲੇ 75 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ-ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਸਲੂਕ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ। ਅਨੁਛੇਦ 46, 335, 338, 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15, ਅਤੇ 16 ਦੀ ਤ੍ਰਿਏਕ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲੂਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਣ; ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲੂਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

5. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਉਸ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

6. ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

7. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਪਿਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦ ਸਟੇਟ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਨੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰੀਏ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਆਏ।

ਆਈ.ਐਲ. ਅਨੁਛੇਦ 341, ਅਨੁਛੇਦ 342 ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਆਰਡਰ

8. ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਮਾਜਕ ਵਿਤਕਰੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਰੀ ਸੀ।

9. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਈ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਕਸਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਸੀ। ਅਛੂਤ ਜਾਤਾਂ, ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਲੇਬਲ ਹੇਠ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1909 ਵਿੱਚ, ਗੋਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਖਲੇ ਅਤੇ ਐਨੀ ਬੇਸੈਂਟ ਵਰਗੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਜਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬੇਸੰਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀਆਂ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ, ਅਰਥਾਤ, ਅਕੁਸ਼ਲ ਮਜ਼ਦੂਰ,

---

1 (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394

2 (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਆਮ ਗੋਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਆਦਿ, ਜੋ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 10% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 1918 ਤੱਕ, 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਫ਼ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਜੋ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਵਿਚ 'ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਾਤ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਸੀ।

10. 1891 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਜਾਤਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਿਭਾਗਾਂ ਸਮੇਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ 60 ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਇਨ੍ਹਾਂ 60 ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ 21 ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਅਤੇ ਜਾਟਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕਬੀਲੇ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਲਾਸ VII "ਚਮੜਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

"40. ਚਮੜੇ ਦੇ ਕਾਮੇ

41. ਚੌਕੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੇਨੀਅਲ

42. ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ"

11. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, 1930 ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਗ I ਦੇ ਚੈਪਟਰ 4 ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤ ਨੂੰ "ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦੀ ਨੀਂਹ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਦੌਲਤ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅਭਿਆਸ ਉਸਦੀ ਜਾਤੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਗਭਗ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ; ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਗਿਲਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਯੁੱਗਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਆਰਥੋਡਾਕਸ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੀਮਾ ਜੋ ਇੱਕੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ

---

3 ਅਭਿਨਵ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਇਹ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ: ਜਾਤੀ, ਕੋਟਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਵਾਈਕਿੰਗਬਾਏ ਪੈਂਗੁਇਨ ਰੈਂਡਮ ਹਾਊਸ ਇੰਡੀਆ 2023)।

ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਉਪ-ਵਿਭਾਜਨ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਉਲਟ ਹੈ।

12. ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੈਰਾ 53 "ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਲਗਭਗ 20% ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਲਗਭਗ 30% ਹੈ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਤਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ" ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸ਼ੁੱਧ ਜਾਂ ਘਟੀਆ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਫ਼ਾਈ ਜਾਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਅਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਕਬਾਇਲੀ," ਯਾਨੀ ਕਿ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲੇ ਹਿੰਦੂ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਪਵਿੱਤਰ ਜਾਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਏ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਆਰਥੋਡਾਕਸ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, "ਅਛੂਤ" ਹਨ, ਮਤਲਬ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਉਹ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਮ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਪੈਮਾਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਹ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਦੁਆਰਾ ਛੂਹਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

13. ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਜੋ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ੈੱਡ ਲਈ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਹੋਣਾ ਅਸਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

14. ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੈਰਾ 54 "ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਅਪਾਹਜਤਾ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਛੂਤਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਛੂਤ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸਲ ਅਸਮਰਥਤਾਵਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਹੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਕੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਬਾਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਖੂਹਾਂ ਜਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਕਸਰ ਆਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਨਦੀ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਛੂਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਹੇਠਾਂ ਲਿਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਮ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਨਤਕ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਬੈਠਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਛੂਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਧਾਰਕ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੰਸਥਾ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਤਰਸਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ।

15. ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੈਰਾ 55 ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਦਰਾਸ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਾਲਾਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਲਾਬਾਰ ਵਿੱਚ, ਅਜੇ ਵੀ "ਅਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ" ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਅਛੂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦੂਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸੜਕ ਛੱਡਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਚੀਕਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਛੂਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਿਨਾਂ ਮੁਰੰਮਤ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

16. ਰਿਪੋਰਟ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਥਿਤੀ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਨਾਸਿਕ ਅਤੇ ਪੂਨਾ ਤੋਂ ਆਏ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਅਛੂਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਠਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

17. ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬੇਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਜਲਘਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ 20 ਮਾਰਚ 1927 ਨੂੰ ਮਹਾਡ ਵਿੱਚ 'ਚਾਵਡਰ ਟੈਂਕ' ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਤਲਾਬ ਬਾਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ 2 ਮਾਰਚ 1930 ਨੂੰ ਨਾਸਿਕ ਦੇ ਕਾਲਾਰਾਮ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ।

18. ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਗਾਲ, ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਛੂਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂ ਇੰਨੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ, ਹਾਲਾਂਕਿ,

ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਆਦਿਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

19. ਅਗਲਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ 1931'। ਉਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ "ਪ੍ਰਾਦਿਮ ਕਬੀਲੇ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਦਿਮ ਕਬੀਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

20. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਦਿਮ ਕਬੀਲੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਖੌਤੀ ਉਦਾਸ ਵਰਗ, ਜੋ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 1931 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਅੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਸਰੋਤ ਸਮੱਗਰੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

21. ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "1935 ਐਕਟ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। 1935 ਐਕਟ ਦਾ ਭਾਗ II "ਭਾਰਤ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਆਇ I "ਸੰਘ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। 1935 ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 "ਪ੍ਰੋਕਲੈਮੇਸ਼ਨ ਆਫ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ 1935 ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 6 "ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਰਲੇਵੇਂ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। 1935 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੀ ਧਾਰਾ (ਏ) ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ, ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 52 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। 1935 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਕਲਾਜ਼ (ਬੀ) ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ, ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

22. 1935 ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 18 "ਸੰਘੀ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 18 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ।

23. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 60 "ਸੂਬਾਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। 1935 ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 61 "ਸੂਬਾਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ" ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 61 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਜਾਂ ਚੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।
24. 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ "ਫੈਡਰਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਰਚਨਾ" ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

25. ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਕਲਾਜ਼ 8 ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ
1935 ਐਕਟ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:
"8. ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਸੀਟ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚੋਂ।"

26. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸੀਟਾਂ (ਵਾਂ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।
27. ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 "ਸੰਘੀ ਅਸੈਂਬਲੀ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।
28. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।
29. 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 26 ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:
"ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲੇ, ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜੋ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਮਹਿਮ ਨੇ ਕੌਂਸਿਲ ਵਿੱਚ;
30. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 1935 ਦਾ ਐਕਟ 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ

ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੌਂਸਿਲ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

31. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ "ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ" ਨੂੰ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

32. ਫਿਰ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ 1936 ਨੂੰ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1936 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "1936 ਆਰਡਰ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਹੁਕਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ)
ਆਰਡਰ, 1936
ਬਕਿੰਘਮ ਪੈਲੇਸ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ
30 ਅਪ੍ਰੈਲ 1936 ਦਾ ਦਿਨ
ਵਰਤਮਾਨ,
ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਹਿਮਾ
ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ

ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1935 ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ:
ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੌ ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦਾ ਖਰੜਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸੰਬੋਧਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:
ਹੁਣ, ਇਸ ਲਈ, ਮਹਾਰਾਜ, ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: -

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

1. ਇਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ "ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1936" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਦੀ ਪਹਿਲੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ I ਤੋਂ IX ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ I ਤੋਂ IX ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਪਿਛਲੇ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ-

(ਏ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਈਸਾਈ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਬੀ) ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ

ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਇਸ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ "ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਸਚਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ I ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ "ਨਿਰਧਾਰਤ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ, ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

5. ਕਿਸੇ ਵੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਤਹਿਸੀਲ ਜਾਂ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਲਈ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਉਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਉਪ-ਮੰਡਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਜਾਂ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ, ਉਨੀ ਸੌ 36.

ਸਮਾਂ-ਸੂਚੀ

ਭਾਗ I-ਮਦਰਾਸ

(1) ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ :-

ਆਦਿ-ਆਂਧਰਾ	ਗੋਸੰਗੀ	ਪਾਇਦੀ
ਆਦਿ-ਦ੍ਰਵਿੜ	ਹਦੀ	ਦਰਦ
ਆਦਿ-ਕਰਨਾਟਕ	ਹਸਲਾ	ਪਕਸ
ਨਾ ਖਾਓ	ਹੋਲਿਆ	ਪਾਲਨ
ਅਰੁਣਥਿਯਾਰ	ਜਾਗਲੀ	ਚੀਤੇ 'ਤੇ
ਤਿੱਖਾ ਕਰੋ	ਜੰਬੁਵਲੁ	ਦੁਪਹਿਰ
ਬਾਕੂ	ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ	ਪੰਚਮਾ
ਹੋਰ	ਬੱਚੇ	ਕਤਲ
ਬੈਰਕ	ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ	ਪੈਨਿੰਗ
ਬੱਤਾਡਾ	ਇਕੱਠੇ	ਏਲੀਅਨ
ਬਾਵੁਰੀ	ਕੋਰਾ ਨੂੰ	ਢਾਲ
ਬੇਲਾਰਾ	ਕੁਡੁੰਬਨ	ਪੁਲਾਯਨ
ਬਿਆਗਰੀ	ਕੁਰਵਨ	ਪੁਥਿਰੈ ਵੰਨਨ
ਚਾਚਤਿ	ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ	ਰਣਯਾਰ
ਚੱਕੀਲੀਅਨ	ਮੈਡੀਗਾ	ਰੇਲੀ
ਚਲਾਵੜੀ	ਪੱਧਰ	ਸਮਾਗਾਰਾ
ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ	ਉਸ ਨੇ ਸੀ	ਸੰਬਨ
ਚੰਡਾਲਾ	ਮਾਲਾ ਦਾਸੁ	ਸਪਾਰੀ
ਚੇਰੂਮਨ	ਟੈਂਕ	ਸੇਮਨ
ਡੰਡਾਸੀ	ਮੋਗਰ	ਨੇ ਕਿਹਾ
ਦਵਿੰਦਰਕੁਲਾਥਨ	ਇਸ ਵਿੱਚ	ਤਿਰੂਵੱਲੂਵਰ
ਘਾਸੀ	ਮੁੰਡਾਲਾ	ਵੈਲੂਵਨ
ਗੋਦਾਗਲੀ	ਸੁਣਿਆ ਵੀ	ਵਾਲਮੀਕਿ
ਗੋਦਰੀ	ਨਯਾਦੀ	ਮੁਰਝਾ ਜਾਣਾ
ਨਵਾਂ	ਚਲੋ, ਭੁਗਤਾਨ ਕਰੋ	

(2) ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਲਕੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ, 1935, ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਪਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ :-

ਅਰਨਾਦਾਨ	ਕਟੂਨਾਇਕਨ	ਕੁਰੁਮਨ
ਪੱਥਰ	ਕੁਡੀਆ	ਮਾਲਸਰ
ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ	ਕੁਡੁਬੀ	ਮਾਵਿਲਨ
ਕਰੀਮਪਾਲਨ	ਕੁਰੀਚਨ	ਇਥੇ

ਭਾਗ ਦੂਜਾ - ਬੰਬਈ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ:-

(1) ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ :-

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ	ਢੋਰ	ਮੰਗ ਗਰੁੜੀ
ਬੇਕਡ	ਗਰੋਡੇ	ਮੇਘਵਾਲ, ਜਾਂ ਮੇਘਵਾਰ
ਚਲੇ ਜਾਓ	ਹਾਲਰ	ਮਿੰਨੀ ਮੈਡੀਗ
ਬੈਂਕ	ਹਲਸਰ, ਜਾਂ ਹਸਲਰ, ਜਾਂ ਹਲਸਾਵਰ	ਮੁਕਰੀ
ਚੱਕਰਵਾਦਿਆ - ਮੂਲ	ਹੈਲੋਆ	ਨਾਦੀਆ
ਚਲਵਾਦੀ	ਖਾਲਪਾ	ਸ਼ੇਨਵਾ, ਜਾਂ ਸ਼ਿੰਦਾਵਾ
ਚੰਭਰ, ਜਾਂ ਮੋਚੀਗਰ, ਜਾਂ ਸਮਗਰ	ਕੋਲਚਾ, ਜਾਂ ਕੋਲਘਾ	ਸ਼ਿੰਗਦਾਵ, ਜਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਦਿਆ
ਗੋਰਾ – ਦਾਸਰੁ	ਕੋਲੀ ਢੋਰ	ਸੋਚੀ
ਚੂਹੜ, ਜਾਂ ਚੂਹੜਾ	ਲਿੰਗਾਡਰ	ਵਿੱਤੀ
ਡਕਾਲੇਰੁ	ਮੈਡਿਗ, ਜਾਂ ਮੰਗ	ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ
ਡੀ.ਡੀ	ਮਹਾਰ	ਵੈਂਕਰ
ਧੀਗੁ—ਮਗਾ		ਵਿਥੋਲੀਆ

(2) ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਕੈਰਾ, ਬਰੋਹ ਅਤੇ ਪੰਚ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ - ਮੋਚੀ।

(3) ਕੇਨਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ - ਕੋਟੇਗਰ।

ਭਾਗ ਤੀਜਾ - ਬੰਗਾਲ

ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ: -

ਖੇਤੀਬਾੜੀ	ਦਿਨ	ਬਸ
ਬਗਦੀ	ਨੂੰ	ਮੱਲ੍ਹਾ
ਬਹੇਲੀਆ	ਜਾਲਿਆ ਕੈਬਰਤਾ	ਮਲਪਹਾਰੀਆ
ਆਇਤ	ਝਲੋ ਮਾਲੋ, ਜਾਂ ਮੱਲੋ	ਮੇਕ
ਬੌਰੀ	ਬਹੁਤ ਕੁਝ	ਮੇਹਤਰ
ਬੇਦੀਆ	ਸਕਦਾ ਹੈ	ਇਸ ਵਿੱਚ
ਬੇਲਦਾਰ	ਕੰਧ	ਬਾਗ
ਗਰਮੀ	ਕੰਦਰਾ	ਮੁਸਾਹਰ
ਭਾਟੀਆ	ਨਹੀਂ	ਨਗੇਸੀਆ
ਭੂਮਾਲੀ	ਕਪੂਰੀਆ	ਨਮਸੁਦ੍ਰ
ਭੂਯਾ	ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ	ਨੈਟ
ਜ਼ਮੀਨ	ਕਾਸਥਾ	ਨੂਨੀਆ
ਬੰਨ੍ਹੇ	ਕੈਰ	ਓਰਾਵਾਂ
ਬਿੰਝੀਆ	ਖਹਿਰਾ	ਪਾਲਯਾ
ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ	ਖਟਿਕ	ਪੈਨ
ਦਿੱਤਾ	ਕੋਚ	ਬਾਅਦ
ਦਰਵਾਜ਼ਾ	ਕੋਨਈ	ਪਤਨੀ
ਮੁਫ਼ਤ	ਕੋਂਵਰ	ਅਧੀਨ
ਡੋਮ	ਉਸਦੀ ਉਮਰ	ਰਬੜ
ਖੁਰਾਕ	ਕੋਟਲ	ਰਾਜਬੰਸ਼ੀ
ਗਾਰੋ	ਲਾਲਬੇਗੀ	ਰਾਜਵਰ
ਘਾਸੀ	ਲੋਢਾ	ਸੰਤਾਲ
ਗੋਨੜੀ	ਲੋਹਾਰ	ਸਨਰੀ
ਤੱਕ	ਮਹਾਰ	ਤਿਯਾਰ
ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ	ਮਹਲੀ	ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ
ਹਲਾਲਖੋਰ		

ਭਾਗ IV - ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਾਂਤ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ :-

(1) ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ:

ਖੇਤੀਬਾੜੀ	ਅਹੇਰੀਆ	ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ
ਜੋ ਵੀ	ਖਰੋਟ	ਕਰਵਾਰ (ਬੇਨਬੰਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)
ਮਾੜੀ	ਦਬਗਰ	ਖਟਿਕ
ਬਧਿਕ	ਧਾਂਗਰ	ਕਰਨਲ
ਬਹੇਲੀਆ	ਧਾਨੁਕ (ਭੰਗੀ)	ਹੋ ਗਿਆ
ਬਜਾਨੀਆ	ਧਾਰਕਰ	ਲਾਲਬੇਗੀ
ਮੁਸੀਬਤ	ਧੋਬੀ	ਮਝਵਾਰ
ਬਲਹਾਰ	ਡੋਮ	ਨੈਟ
ਬਾਲਮੀਕੀ	ਜੱਜਾਂ	ਪੰਖਾ
ਬਨਮਾਨਸ	ਘੜਾਮੀ	ਪਰਾਹੀਆ
ਬੰਸਫੋਰ	ਘਸੀਆ	ਬਾਅਦ
ਪੱਤੇ	ਵਾਹ	ਪਟਾਰੀ
ਬਸੋਰ	ਗੁੰਮ ਹੈ	ਇਲਾਜ
ਬਾਵਰੀਆ	ਦਿਨ	ਸਹਾਰਿਆ
ਬੇਲਦਾਰ	ਪੂਰਾ	ਸਨੈਰੀਆ
ਬੰਗਾਲੀ	ਕਾਲਬਾਜ਼	ਸਾਂਸੀਆ
ਅੱਗੇ	ਕੰਜਰ	ਸ਼ਿਲਪਕਾਰ
ਭੰਤੂ	ਕਪਾਰੀਆ	ਥਰੂ
ਭੂਯਾ	ਕਰਵਲ	ਤੁਰੈਸ਼ਾ
ਕਿਸਾਨ	ਖੈਰਹਾ	ਪਾਈਪ

(2) ਆਗਰਾ, ਮੇਰਠ ਅਤੇ ਰੋਹਿਲਖੰਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ – ਕੋਰੀ

ਭਾਗ ਪੰਜ - ਪੰਜਾਬ

ਸੂਬੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ: -

ਆਦਿ ਧਰਮੀ	ਮਾਰੀਜਾ ਜਾਂ ਮਰੇਚਾ	ਖਟਿਕ
ਬਾਵੇਰੀਆ	ਬੰਗਾਲੀ	ਕੋਰੀ
ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ	ਸੋਜ	ਨੈਟ
ਚੂਹੜਾ, ਜਾਂ ਬਾਲਮੀਕੀ	ਵਪਾਰੀ	ਬਾਅਦ
ਡਾਗੀ ਅਤੇ ਕੋਲੀ	ਭੰਜਰਾ	ਲੱਤ
ਮਾਣ	ਚੈਨਲ	ਅਨੰਦ ਕਰੋ
ਦੇ	ਧਾਨਕ	ਸਿਰਕੀਬੰਦ
ਲੀਚ	ਗਗੜਾ	ਮੇਘਸ
ਵੈੱਬ ਨੂੰ	ਗਾਂਧੀਲਾ	ਰਾਮਦਾਸਿਸ

ਭਾਗ VI - ਬਿਹਾਰ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ:-

(1) ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ:

ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ	ਹਲਾਲਖੋਰ	ਮੋਚੀ
ਚੌਪਾਲ	ਦਿਨ	ਮੁਸਾਹਰ
ਢਾਬੀ	ਕੰਜਰ	ਨੈਟ
ਦੁਸਾਧ	ਡੋਮ	ਕੁਰਿਆਰ
ਲਾਲਬੇਗੀ	ਬਾਅਦ	

(2) ਪਟਨਾ ਅਤੇ ਤਿਰਹੂਤ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਭਾਗਲਪੁਰ, ਮੋਂਗ ਪਲਮਾਉ ਅਤੇ ਪੂਰਨੀਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ:-

ਬੌਰੀ	ਭੋਗਤਾ	ਭੂਯਾ
ਜ਼ਮੀਨ	ਘਾਸੀ	ਪੈਨ
ਰਾਜਵਰ	ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ	

(3) ਮਾਨਭੂਮ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਧਨਬਾਦ ਉਪਮੰਡਲ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮਾਨਭੂਮ ਆਮ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਪੁਰੂਲੀਆ ਅਤੇ ਰਘੁਨਾਥਪੁਰ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ:-

ਬੌਰੀ	ਸ਼ਰਧਾਲੂ	ਭੂਯਾ
ਘਾਸੀ	ਪੈਨ	ਰਾਜਵਰ
ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ		

ਭਾਗ VII - ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਅਤੇ ਬੇਰੜ

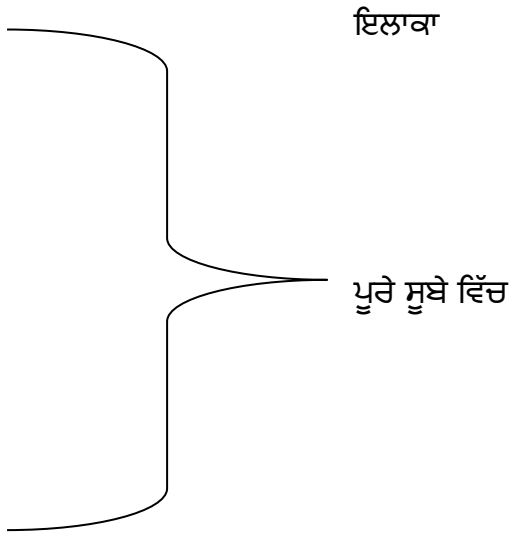

ਔਢੇਲੀਆ	: ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ
ਚਿੱਕੜ	: ਅਮਰੋਤੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ
ਬਲਹਿ, ਜਾਂ ਬਲੈ	: ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਬੈਤੁਲ, ਚੰਦਾ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ, ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ, ਜੁਬਲਪੁਰ, ਮੰਡਲਾ, ਨਾਗਪੁਰ, ਨਿਮਰ ਸੈਗੋਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਸਿਰਫ਼	: ਅਕੋਲਾ, ਅਮਰੋਤੀ ਅਤੇ ਬੁਲਡਾਨਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਸ਼ੀਟ	: ਭੰਡਾਰਾ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਚੌਹਾਨ	: ਡਰੱਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ
ਦਹਯਾਤ	: ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਮੋਹ ਉਪਮੰਡਲ ਵਿੱਚ।
ਦੀਵਾਰ	: ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਡਰੱਗ ਅਤੇ ਰਾਏਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਧਾਨੁਕ	: ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੇ ਦਮੋਹ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
ਧੀਮਰ	: ਭੰਡਾਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ
ਧੋਬੀ	: ਭੰਡਾਰਾ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਰਾਏਪੁਰ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਓਨੀ-ਮਾਲਵਾ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿੱਚ।

ਦੋਹੋਰ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਚੰਦਾ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ।
ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਚੰਦਾ, ਡਰੱਗ, ਨਾਗਪੁਰ, ਰਾਏਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਹੋਲੀ	:	ਬਾਲਾਘਾਟ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਜੰਗਮ	:	ਭੰਡਾਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ।
ਮਾਲੀ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾ, ਚੰਦਾ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਕੇਤੀਆ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਬਾਲਾਘਾਟ, ਬੈਤੁਲ ਭੰਡਾਰਾ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਚੰਦਾ, ਡਰੱਗ, ਨਾਗਪੁਰ, ਨਿਮਰ, ਰਾਏਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਓਨੀ-ਮਾਲਵਾ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਸਿਓਨੀ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਪਮੰਡਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ।
ਖੰਗਰ	:	ਭੰਡਾਰਾ, ਬੁਲਢਾਨਾ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਓਨੀ-ਮਾਲਵਾ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿੱਚ।
ਖਟੀਕ	:	ਬੇਰਾਰਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਚੰਦਾ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਸਿਓਨੀ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਤੇ ਸੈਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਦਮੋਹ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
ਜਦੋਂ ਵੀ	:	ਭੰਡਾਰਾ ਅਤੇ ਚੰਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ

ਕੋਰੀ	:	ਅਮਰੋਤੀ, ਬਾਲਾਘਾਟ, ਬੈਤੁਲ, ਭੰਡਾਰਾ, ਬੁਲਡਾਨਾ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ, ਜੁਬਲਪੁਰ, ਮੰਡਲਾ, ਨਿਮਾਰ, ਰਾਏਪੁਰ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਹਰਦਾ ਅਤੇ ਸੋਹਾਗਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
ਘੁਮਿਆਰ	:	ਭੰਡਾਰਾ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਅਤੇ ਸਿਓਨੀ-ਮਾਲਵਾ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਵਿੱਚ।
ਮਦਗੀ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਬਾਲਾਘਾਟ ਭੰਡਾਰਾ, ਚੰਦਾ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਉਸ ਨੇ ਸੀ	:	ਬਾਲਾਘਾਟ, ਬੈਤੁਲ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ, ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ, ਜੁਬਲਪੁਰ, ਮੰਡਲਾ, ਨਿਮਾਰ ਅਤੇ ਸੈਗੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਮਹਿਰਾ, ਜਾਂ ਮਹਾਰ	:	ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹਰਦਾ ਅਤੇ ਸੋਹਾਗਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ।
ਨਗਰਚੀ	:	ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਛਿੰਦਵਾੜਾ, ਮੰਡਲਾ, ਨਾਗਪੁਰ ਅਤੇ ਰਾਏਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਓਝਾ	:	ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ ਅਤੇ ਮੰਡਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ।
ਬੈਂਕ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਬਾਲਾਘਾਟ, ਭੰਡਾਰਾ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਚੰਦਾ, ਡਰੱਗ, ਨਾਗਪੁਰ, ਰਾਏਪੁਰ, ਸੈਗੋਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਿਓਨੀ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਛਿੰਦਵਾੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ।
ਪਾਰਦੀ	:	ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਰਸਿੰਘਪੁਰ ਉਪਮੰਡਲ ਵਿੱਚ।
ਪ੍ਰਧਾਨ	:	ਬੇਰਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਭੰਡਾਰਾ ਚੰਦਾ, ਨਾਗਪੁਰ, ਨਿਮਾਰ, ਰਾਏਪੁਰ ਅਤੇ ਵਰਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਛਿੰਦਵਾੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਸਿਓਨੀ ਉਪਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
ਰੁਝਾਰ	:	ਹੋਸ਼ੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਸੋਹਾਗਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ।

ਭਾਗ ਅੱਠਵਾਂ - ਅਸਾਮ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ:-

(1) ਅਸਾਮ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ :-

ਨਮਸੁਦ੍ਰ	ਕੈਬਰਤਾ	ਗੱਲਬਾਤ
ਮਹਿਤਰ, ਜਾਂ ਭੰਗੀ	ਲਾਲਬੇਗੀ	ਬੰਸਫੋਰ

ਬਾਣੀਆ, ਜਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਅਲ-ਬਾਨੀਆ

(2) ਸੁਰਮਾ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ :-

ਮਾਲੀ, ਜਾਂ ਭੁਇਮਾਲੀ	ਸੂਤ੍ਰਧਾਰ	ਧੂਪੀ, ਜਾਂ ਧੋਬੀ
ਇਸ ਵਿੱਚ	ਕੈਬਰਤਾ, ਜਾਂ ਜਲਿਆ	ਲਾਲਬੇਗੀ
ਦੁਗਲਾ, ਜਾਂ ਢੋਲੀ	ਪਤਨੀ	ਮਹਿਤਰ, ਜਾਂ ਭੰਗੀ
ਝਲੋ ਅਤੇ ਮਾਲੋ	ਨਮਸੁਦ੍ਰ ਬਾਂਸਫੋਰ	ਮੈਮੋਰੀ

ਭਾਗ ਨੌਵਾਂ - ਉੜੀਸਾ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ :-

(1) ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ:

ਆਦਿ-ਆਂਧਰਾ	ਗੋਦਰਾ	ਮੈਂਗਨੀਜ਼
ਐਂਢੇਲੀਆ	ਗੋਖਾ	ਮਹਿਰਾ, ਜਾਂ ਮਹਾਰ
ਬੈਰਕ	ਹਦੀ, ਜਾਂ ਹਰੀ	ਮਹਿਤਰ, ਜਾਂ ਭੰਗੀ
ਬਸੋਰ ਜਾਂ ਬਰੂਦ	ਇਰਿਕਾ	ਮੋਚੀ, ਜਾਂ ਮੂਚੀ
ਬਾਵੁਰੀ	ਜਾਗਲੀ	ਪਾਇਦੀ
ਚਾਚਤਿ	ਕੰਦਰਾ	ਦਰਦ
ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ	ਕਾਂਤੀਆ	ਦੁਪਹਿਰ
ਚੰਡਾਲਾ	ਕਿ	ਪੰਚਮਾ
ਡੰਡਾਸੀ	ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ	ਬੈਂਕ
ਦੀਵਾਰ	ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ	ਰੇਲੀ
ਧੋਬਾ, ਜਾਂ ਧੋਬੀ	ਮੈਡੀਗਾ	ਸਪਾਰੀ
ਸੁੰਦਰਤਾ	ਬੀਜੋ	ਸਤਨਾਮੀ
ਗੁਸੁਰੀਆ	ਉਸ ਨੇ ਸੀ	ਸਿਗਨਲ
ਗੋਦਾਗਲੀ	ਲੈ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਗੋਦਰੀ		

(2) ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਵਿਜਾਗਾਪਟਮ ਅਤੇ ਗੰਜਮ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਉੜੀਸਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ) ਆਰਡਰ, 1936 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਖੋਂਡਮਾਲਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ, ਸੰਬਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ:-
ਪੈਨ, ਜਾਂ ਪੈਨੇ

(3) ਖੋਂਡਮਾਲਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਕਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਉੜੀਸਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ: -
ਡੋਮ, ਜਾਂ ਡੋਮਬੋ

(4) ਸੰਬਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ:

ਬੌਰੀ	ਜ਼ਮੀਨ	ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ
ਭੂਯਾ	ਘਸੀ, ਜਾਂ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ	

(5) ਸੰਬਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਵਾਪਾਰਾ ਉਪਮੰਡਲ ਵਿੱਚ:-

ਕੋਰੀ	ਨਗਰਚੀ	ਪ੍ਰਧਾਉ

ਸੀ ਕੇ ਰੋਡਸ,
ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ"

33. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1935 ਐਕਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, 1936 ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ 1 ਤੋਂ IX ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਬੰਧਤ.

34. 1936 ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

35. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕੋ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਾਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ।

36. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਬੰਬਈ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, 'ਮੋਚੀ' ਜਾਤੀ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਕੈਰਾ, ਬਰੋਚ ਅਤੇ ਪੰਚ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ 'ਕੋਟੇਗਰ' ਕੇਵਲ ਕਾਨੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ।

37. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 1936 ਦੇ ਆਰਡਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1950 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "1950 ਆਰਡਰ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 341(1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

38. ਫਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ 17 ਸਤੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਹਿਸ, ਜਦੋਂ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਦੋ ਨਵੇਂ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 300A ਅਤੇ 300B ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ:

"300A-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ

(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

300B-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ
(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ।
(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਲੇਖ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਕਬੀਲਾ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।"

39. ਉਕਤ ਨਵੇਂ ਡਰਾਫਟ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਬੋਝ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ, ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ: ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਉਹ ਹਰ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਦੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।"

40. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 300A ਅਤੇ 300B, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਹਨ, ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

41. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 300A (ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 341) ਅਤੇ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 300B (ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 342) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ.

42. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਧਾਰਾਵਾਂ 300A ਅਤੇ 300B (ਹੁਣ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿੱਥੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ.

43. ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀਮਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇਕਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਤਮਾ ਜਾਂ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।

44. ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੂਚਿਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਮਿਟਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

45. ਸੋਧ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਦਿਨ ਭਾਵ 17 ਸਤੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਆਈ.ਮੁਨੀਸਵਾਮੀ ਪਿੱਲਈ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

"ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਐਲ. ਮੁਨੀਸਵਾਮੀ ਪਿੱਲੈ: ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਉਸ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਅਛੂਤਤਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਸੀ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1916 ਤੱਕ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਉਹ ਸਾਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਛੂਤ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹਿੰਦੂ,) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਛੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਨ ਜੋ ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੋਂਟੈਗੋ ਚੇਮਸਫੋਰਡ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1930 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੁਗ-ਨਿਰਮਾਣ ਵਰਤ ਆਇਆ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਕੌਣ ਸਨ। ਅਤੇ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਦਰਾਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 86 ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਛੂਹਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵੀ ਸਨ। ਹੁਣ, ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਧ ਪ੍ਰੇਰਕ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਅਛੂਤ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਰ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਏ ਹਨ; ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰ, ਮੈਂ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਭਾਰਗਵ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜਾਂ ਪਾਸ ਕਰਾਂਗੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣਗੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕਾਰਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸੋਧ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

46. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਸਿੱਖਿਅਤ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਲ 1916 ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਛੂਤ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸਲ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਕੌਣ ਸਨ। ਉਹ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਦਰਾਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 86 ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਪ੍ਰੇਰਕ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਅਛੂਤ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

47. ਉਹ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਨ

ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

48. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਿਵੇਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ, ਹੁਣ, ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲੂਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਧਾਰਾਵਾਂ 300A ਅਤੇ 300B ਦਾ ਖਰੜਾ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 17 ਸਤੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਧਾਰਾ 15, 16, 46, 335, 338, ਧਾਰਾ 366 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 24 ਅਤੇ 25

"15. ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ। - (1) ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪੰਗਤਾ, ਦੇਣਦਾਰੀ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ-

(ਏ) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਜਾਂ

(ਬੀ) ਖੂਹਾਂ, ਟੈਂਕਾਂ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਾਟਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਜ਼ੋਰਟ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(3) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

(4) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

(6) ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਜਾਂ ਧਾਰਾ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, -

(ਏ) ਧਾਰਾਵਾਂ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ; ਅਤੇ

(ਬੀ) ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ (13) ਦੀ ਧਾਰਾ (13) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਅਧੀਨ।

ਵਿਆਖਿਆ।-ਇਸ ਲੇਖ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਚਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

"16. ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ- (1) ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਵੰਸ਼, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ] ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

(4) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(4-ਏ) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਜੋ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

(4-ਬੀ) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ ਜੋ ਉਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਜਾਂ ਧਾਰਾ (4-ਏ) ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਬਾਡੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਫਤਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾਦਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਵੇਗਾ।

(6) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ,

ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।"

"46. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ। ਰਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।"

"335. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਦਾਅਵੇ। - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।"

"338. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ।-

(1) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(3) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਹੇਠ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(4) ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

(5) ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ

(ਏ) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ;

(ਬੀ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ:

(ਸੀ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸੰਘ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ;

(ਡੀ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ, ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਚਿਤ ਸਮਝੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ;

(ਈ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ; ਅਤੇ

(ਐਫ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(6) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(7) ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਾਂ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਹੈ

ਸਬੰਧਤ, ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ।

(8) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਏ) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਧਾਰਾ (5) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਬੀ) ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਅਰਥਾਤ:-

(ਏ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਹੁੰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ;

(ਬੀ) ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਲੋੜ;

(ਸੀ) ਹਲਫ਼ਨਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ;

(ਡੀ) ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਨਤਕ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਕਾਪੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ:

(ਈ) ਗਵਾਹਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ;

(ਐਫ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(9) ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਹਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੀਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰੇਗੀ।

(10) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ।"

"366. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇੱਥੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮਤਲਬ ਕਿ-

(24) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;

(25) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;"

49. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਡਰਾਫਟ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਬਦ "ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰੋ" ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਧਾਰਾ 366 ਦੀ ਅੰਤਮ ਧਾਰਾ (24) ਵਿੱਚ, "ਨਿਰਧਾਰਤ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ "ਡਿਮਡ" ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

IIL ਨਿਆਂਇਕ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਾਂ

50. ਪਿਛਲੇ 74 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ।

51. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਲ 1951 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਜੋੜੀ ਗਈ ਸੀ, ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਰਾਜਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਏ.ਐਮ.ਆਰ. ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ

52. ਐਮਆਰ ਬਾਲਾਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ। ਉਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਜ ਨੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ 68% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਰਿਟ ਪੂਲ ਲਈ ਸਿਰਫ 32% ਸੀਟਾਂ ਉਪਲਬਧ ਸਨ।

53. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਉਪਬੰਧ ਸਮਾਨ ਉਪਬੰਧ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ, ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹੈ।

---

4 [1951] ਐਸਸੀਆਰ 525

5 [1963] ਸਪੋਰਟ। 1 ਐਸਸੀਆਰ 439 : 1962 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ 147 : ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649

54. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ:

"20. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਉਪ-4 (ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ) ਤੋਂ ਵੱਖ-2 ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366 ਦਾ (25) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਧਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਛੜਿਆ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਰਾਬਰ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਘੱਟ, ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 34(1) ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਕੇਸ ਹੋਵੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 342 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 338(3) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਸਮੇਤ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਆਰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 340(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਤੇ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੁਝ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

55. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਰਾਬਰ ਸਨ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਘੱਟ ਪਛੜੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

56. ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

"21..... ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਦੋਵੇਂ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।"

57. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਦਿਅਕ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਦੋਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

58. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕਮਾਤਰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 15 (4) ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਗ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੈ

ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਉਕਤ ਸਮੂਹ ਦੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਜਾਤ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ, ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜੋ ਦੁਖਦਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਤਬਾ ਨਹੀਂ ਮਾਣਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀ ਸੀਟ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਤ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦੋਵੇਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ।

59. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਹੁਤ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਮਾਪਦੰਡ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

60. ਉਕਤ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਤ ਦੇ ਇਕੋ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

61. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਔਸਤ ਆਬਾਦੀ 6.9 ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਪਦੰਡ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਔਸਤ ਰਾਜ ਦੀ ਔਸਤ ਦੇ 50% ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

62. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਸਤ

ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਬਾਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਵੱਧ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ, ਜਾਂ ਘੱਟ ਸੀ।

ਬੀ. ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ

63. ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, 7 ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 5 ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ।

64. ਇਹ ਏ.ਐਨ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ. ਰੇ, ਸੀਜੇ:

"21. ਆਰਟੀਕਲ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16 ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

22. ਗੁਜਰਾਤੀ ਰਾਜ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਿਟੇਡ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ [(1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 656: 1974 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) 381] ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ: [ਐਸਸੀਸੀ ਪੀ. 675: ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) p. 400, 53 ਲਈ]

"ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਰਾਬਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਮੱਧਮ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ (ਦੇਖੋ ਜੋਸੇਫ ਟਸਮੈਨ ਅਤੇ ਜੈਕੋਬਸਟਨ ਬਰੂਕ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, 37 ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਰੇਵ. 341।)"

23. ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਕੇਸ [(1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 656: 1974 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) 381] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

"ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਨਤਕ ਭਲਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ." [ਐਸਸੀਸੀ ਪੀ. 675: ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) ਪੀ. 400, 54 ਲਈ]

24. ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਸਮਾਨਤਾ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸਲਈ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਭਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

xxx Xxx xxx

27. ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ (ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਵੀ.ਪੀ. ਨਰਸਿੰਘ ਰਾਓ [ਏਆਈਆਰ 1968 ਐਸਸੀ 349: (1968) 1 ਐਸਸੀਆਰ 407: (1968) 2 ਐਲਐਲਜੇ 120])।

28. ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਚੋਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਇਤਫਾਕਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਚੋਣ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪੋਸਟ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ (2) ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਧਾਰਾ 14 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 15(1) ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਲਈ। ਚੋਣ ਪੋਸਟ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

29. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ, ਸਗੋਂ ਚੋਣ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਇੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨਾ ਅਕਲਮੰਦੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। (ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਐਸ. ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾਚਾਰੀ [ਏਆਈਆਰ 1962 ਐਸਸੀ 36: (1962) 2 ਐਸਸੀਆਰ 586]) ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਾ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

30. ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾ ਕਿ ਵੱਖਰੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ। ਰੋਡਸਾਈਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਅਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗਾਰਡਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਜੋ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੋਡਸਾਈਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਗਾਰਡ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵੇਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਰੇਲਵੇ [ਏਆਈਆਰ 1960 ਐਸਸੀ 384: (1960) 2 ਐਸਸੀਆਰ 311]।) ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਰਸਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

65. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੇ, ਸੀ.ਜੇ. ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16, ਜੋ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਅਨੁਛੇਦ 14 ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 14 ਅਤੇ 16(1) ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

66. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਬਿਕਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਨੇ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਲੂਕ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ, ਇਸ ਲਈ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਭਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਚੋਣ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

67. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"38. ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਭਰਤੀ,

_____

7 [1974] 3 ਐਸਸੀਆਰ 760 : (1974) 4 ਐਸਸੀਸੀ 656

ਤਰੱਕੀ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈਚੁਟੀ। ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਰਿਟ-ਕਮ-ਸੀਨੀਅਰਟੀ ਜਾਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ-ਕਮ-ਮੈਰਿਟ ਹਨ। ਸੀਨੀਆਰਤਾ-ਕਮ-ਮੈਰਿਟ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਧਾਰਾ 14, 16(1) ਅਤੇ 16(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 14 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧਤ ਟਚਸਟੋਨ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਨਿਯਮ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਪੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

68. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਧਾਰਾ 14 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਨਿਯਮ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤ ਪੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

69. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"43. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਜਾਤ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭਈਆਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ [ਏਆਈਆਰ 1965 ਐਸਸੀ 1557: (1965) 2 ਐਸਸੀਆਰ 877 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਹਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਉਪਬੰਧਾਂ ਕਾਰਨ ਚਮਾਰ ਜਾਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੀੜਤ ਹਨ।

44. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ,

ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋੜੀਂਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, ਸਗੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏਗੀ। ਮੁਢਲੀ ਧਾਰਨਾ ਸਮਾਨਤਾ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ। ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।"

70. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਜਾਤ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਜਾਤ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੀੜਤ ਹਨ।

71. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ (ਰੇ, ਸੀ.ਜੇ.) ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ

ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਲੋੜੀਂਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰਤਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸਗੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣਗੀਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਤਰਕ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਰਗੀਕਰਨ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਆਗਿਆਯੋਗ ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।

72. ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੇ.ਕੇ. ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਥਿਊ, ਜੇ.:

"53. ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ: "ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲਈ ਗਿਣਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਈ ਗਿਣਨ ਲਈ ਨਹੀਂ।" ਪਰ ਆਦਮੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਅਯੋਗ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੌਕਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਕਿਸਮਤ, ਅਣਜਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਇਸ ਕਥਿਤ ਕਾਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਨੈਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸੱਚਾਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੈ;

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

54. ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏਗਾ: ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ? ਇਸਲਈ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਲਈ ਅਪੀਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲਾ ਇਲਾਜ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ?

55. ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਸਵਾਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਲਈ ਉਚਿਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੱਦ ਜਾਂ ਰੰਗ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਉਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਰਸਤੂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਦਾਅਵੇ ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਉਹ ਗੁਣ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦਫਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਜੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਢੁਕਵਾਂ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੰਸ ਲਈ ਚਟਣੀ ਹੈ ਉਹ ਗੈਂਡਰ ਲਈ ਚਟਣੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰ ਕੀ ਹੈ।

56. ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਲਓ

ਸਿੱਖਿਆ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਤਾਓ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਨਰਸਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਨਰਸਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਾਸਕੀ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਢੁਕਵੇਂ ਮੌਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਢੁਕਵੇਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਜੋ ਅਸਲ ਮੌਕੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਦਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਭਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਛੁਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਾਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ: ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ, ਲੀ ਰਾਇਨ 6.

57. ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਛਾਣ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਜੋ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।"

73. ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਅਣਉਚਿਤ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜਬ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਕਾ, ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟਲਾਈਜ਼ਡ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਨੈਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਮਰਦ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਉਸਨੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲਾ ਇਲਾਜ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਏਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਦੋ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਢੁਕਵਾਂ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੰਸ ਲਈ ਚਟਣੀ ਹੈ ਉਹ ਗੈਂਡਰ ਲਈ ਚਟਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰ ਕੀ ਹੈ।

74. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਤਾਓ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਲਾਸਕੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੂਹਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਫਿਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਛਾਣ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

75. ਇਹ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ:

"64. ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਾ 46 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 12 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਰਾਜ' ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੋਲਰ ਤੋਂ ਅਣੂ ਤੱਕ ਅੰਤਰ-ਸਥਿਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਮੈਂ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਦਗਲਾਵਾਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ [(1973) 4 ਐਸਸੀਸੀ 225: 1973 ਪੂਰਕ ਐਸਸੀਆਰ 1] ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 12 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ "ਰਾਜ" ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।

65. ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਿਰਫ਼ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ, ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਕੋਲ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਜਾਂ ਕਿੱਤਾ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਸਰੀਰ, ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਉਸਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। [ਦੇਖੋ ਆਰ.ਐਚ ਟਾਵਨੇ, "ਬਰਾਬਰੀ", (1965) ਪੰਨਾ 103-04]

66. ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਜਾਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ, ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੇ ਇਸ ਵਧ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਦਾ ਲਹਿਜ਼ਾ ਇਸ ਹੁਕਮ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 16 ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ:

"ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾ ਆਸਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤੈਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਨਤਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤੈਰਾਕੀ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

67. ਅੱਜ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ IV ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਨੌਕਰੀਆਂ, ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਲਾਹ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪੀ, ਮਾਹਰ ਗਵਾਹਾਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ, ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵੋਟਿੰਗ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਪਹੁੰਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੁਕਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਿ ਕੀ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਰਾਜ, ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਵੇਖੋ "ਵਿਕਾਸ - ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ", 82 ਹਾਰਵ ਐਲਆਰ 1165]

68. ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਹਨ, ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੂਸੋ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਕੰਟਰੈਕਟ ਸੋਸ਼ਲ ii, 11]

76. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 46 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ੍ਰੀਪਦਗਲਾਵਰੂ ਬਨਾਮ ਕੈਰਲਾ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ

ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੀ ਇਕ 'ਰਾਜ' ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਧਾਰਾ 12 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

77. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 'ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ' ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਮਰਥਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ 'ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ' ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਰਤੱਵ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲੇਖ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਗਣਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

78. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ, ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
79. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਹਿਜ਼ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਹਨ।
80. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:
"73. ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ

_____
8 [1973] ਸਪੋਰਟ। ਐਸਸੀਆਰ 1 : (1973) 4 ਐਸਸੀਸੀ 225

ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹਨ।

74. ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਗੇ। ਅਖੌਤੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

75. ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਧਾਰਾ 16(1) ਆਪਣੇ ਕੰਪਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਗਾਊਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਜੇਕਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੈ।

76. ਡੈਨੀਅਲ ਪੀ. ਮੋਇਨੀਹਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਪੈਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਲੇਬਰ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੋਯਨੀਹਾਨ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਇੱਕ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੂ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਪੂਰੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ:

"ਇਹ ਵਧਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਅਸਫਲਤਾ ਦੀ ਵੰਡ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ, ਜੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਲਗਭਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਨਸਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇਗਰੋ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਫਰੇਮ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਅਰਥ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੋਰੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੋਟਿੰਗ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ, ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ, ਹਾਊਸਿੰਗ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ. ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰੇ। ਪਰ ਇਹ ਮੌਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ: ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜੇਤੂਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਲਗਭਗ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਹੁਣ ਨੀਗਰੋਜ਼ ਲਈ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਹ (ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੁਣ ਨਹੀਂ) ਇਕੱਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਲਈ ਵੀ ਹੈ - ਸਮੂਹ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਬੇਯਾਰਡ ਰਸਟਿਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 'ਇਹ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਪੂਰੇ ਮੌਕੇ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।' ਸਮਾਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰੁਸਟਿਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਨੀਗਰੋਜ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਮੋਏਨਿਹਾਨ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਐਡ. ਲੀ ਰੇਨ ਵਾਟਰ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਐਲ. ਯੈਂਸੀ, ਪੀ. 49]"

77. ਸਭ ਤੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 1954 ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਸਕੂਲੀ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਕਦਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ, ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਤਰਕ ਨਾਲ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ: ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਰਤੋਂ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲਿਪਸੇਟ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ:

"ਅਮਰੀਕੀ ਨੀਗਰੋ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਕਾਨੂੰਨੀ) ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ["ਦਿ ਅਮੈਰੀਕਨ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ", ਮੈਕਗ੍ਰਾਥ, ਕੈਰਨਵੈਲ ਅਤੇ ਗੁੱਡਮੈਨ, ਪੀ. 18]

78. ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਇੱਕ ਨਿਰਜੀਵ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪਦਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ।

79. ਰਾਜ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਇਹ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਬੁਨਿਆਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੰਡਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

81. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਿਆਰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।

82. ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

83. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖੇਗਾ ਜੋ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੈ।

84. ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਦਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ।

85. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਇਹ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਬੁਨਿਆਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਨਿਖੇੜ ਨਾ ਹੋਵੇ।

86. ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"83. ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਜਬ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਵੀ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਹੇਠਲੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਕਲਰਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਇਲਾਜ ਲਈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਰੇਲਵੇ [(1960) 2 ਐਸਸੀਆਰ 311: ਏਆਈਆਰ 1960 ਐਸਸੀ 384.] ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਿਧਾਂਤ; ਐਸ ਜੀ ਜੈਸਿੰਘਾਨੀਵ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਘ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ [(1974) 1 ਐਸਸੀਸੀ 19: 1974 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) 49: (1974) 1 ਐਸਸੀਆਰ 771] ਦੀ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

87. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਜਬ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦਾ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਮੰਨਣਾ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਤਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਇਲਾਜ ਲਈ।

88. ਵੀ.ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:
"124. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ। ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ, "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ" ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਾਭ, ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, "ਪੱਛੜੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਦੁਆਰਾ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕੇਕ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਵੋਕਲ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਬੋਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਰਚ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ" ਲੇਬਲ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ-ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਬ੍ਰੈਕ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਜੋਂ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤੇ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਜਮਾਤੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਲ ਨੂੰ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰਥੀ ਹਿੱਤ ਵਾਲੇ ਉੱਚ "ਪੱਛੜੇ" ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਖੋਜ, ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਵਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਦੱਸੇਗਾ ਅਤੇ "ਅੰਡਰਡੌਗ" ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਵਾਰ "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ" ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨੂੰ "ਉਲਟਾ ਵਿਤਕਰੇ" ਵਿੱਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਛੂਤ, ਬਹੁਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾਵਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਆਡਿਟ ਅਭਿਆਸਾਂ ਤੋਂ ਉੱਭਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਏ.ਐਨ. ਸਿਨਹਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਪਟਨਾ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਪਰਤਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ, ਆਰਟੀਕਲ 46 ਅਤੇ 335 ਇੱਕ "ਉੱਚੇ ਰੋਮਾਂਸ" ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ [ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਕਸਲੇ ਨੇ ਇਸਨੂੰ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਹਿਲਿਜ਼ਮ" (ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ, ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਭਾਗ 4) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ।], "ਉੱਚ" ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਕਲਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰਾਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ "ਟੈਸਟ" ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਲੜੀਵਾਰ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 13-AA ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਹੈ।

125. ਮੂਲ ਸਿੱਟਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ, ਬਰਾਬਰੀ, ਭਾਈਵਾਲੀ, ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਗ 4 ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹਰ ਕਦਮ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਤੋਂ 16 ਵਿਚਲੇ ਗੰਭੀਰ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ "ਛੇੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਜਾਂ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੇ ਵਾਅਦੇ" ਤੱਕ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ-ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਤਾ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਲੇਸਮੈਂਟ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਾਲੇ ਕੀਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਲਈ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਭੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਾਕਤ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਉੱਤਮ ਉਪਨਿਸ਼ਦਿਕ ਆਦੇਸ਼ (ਸਹ ਵੀਰ੍ਯ ਕਰਵਾਵਹੈ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ "ਸਮਾਨਤਾ" ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਧੀਆ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਸੂਖਮ ਤੱਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੇ ਹਾਂ।

89. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਭ, "ਪੱਛੜੀ" ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਦੁਆਰਾ ਖੋਹ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੇਕ ਖਾਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਬੋਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਰਚ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ" ਲੇਬਲ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਬਰਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਤੀਸਰਾ, ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਜੋਂ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤੇ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਜਮਾਤੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਕਲੇਗਾ।

90. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਰਜ, ਬਰਾਬਰੀ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਭਾਈਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹਰ ਕਦਮ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਤੋਂ 16 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਇੱਕ "ਛੇੜਛਾੜ ਭਰਮ ਜਾਂ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੇ ਵਾਅਦੇ" ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

91. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"136. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਅਗਲੀ ਰੁਕਾਵਟ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਪ-ਲੇਖ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਥਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੱਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਢੰਗ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਾਲੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। 1964 ਐਸਸੀ 179: (1964) 4 ਐਸਸੀਆਰ 680, 700: (1965) 2 LLJ 560].

"ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ" ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵਿਧਾਨਕ ਯੰਤਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਲੇਖ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰੋਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।"

ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ ਪਰ, ਨੇੜਿਓਂ ਘੋਖੀਏ ਤਾਂ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਇੱਕ ਮੋਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੀਆਈਟੀ ਬਨਾਮ ਸ਼ਾਅ ਵੈਲੇਸ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ [59 ਆਈਏ 206: ਏਆਈਆਰ 1932 ਪੀਸੀ 138])।

137. "ਪੱਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਬਿਨਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਪਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੈ। 16(4)ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀ ਹਤਾਸ਼ ਪਛੜੇਪਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਇਦੇ ਦਾ ਘੱਟ ਆਰਡਰ। ਪਹਿਲਾ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਵਧੇਰੇ ਲਚਕਦਾਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਓਵਰਲੈਪ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਸਾਰੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਰੁੱਪਿੰਗ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਹਰੀਜਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

92. ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਬਾ ਰਾਓ, ਜੇ. ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਥਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਢੰਗ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

93. ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਜਾਂਚ 'ਤੇ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਡਰਾਫਟਸਮੈਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

94. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ "ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ", ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਮੂਹਿਕਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਸਾਰੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਕਮਾਉਣ ਲਈ, ਹਰੀਜਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

95. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 ਤੋਂ 16 ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਕੋਡ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂਵਾਦ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਹਨ।

96. ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

9 [1964] 4 ਐਸਸੀਆਰ 680: ਏਆਈਆਰ 1964 ਐਸਸੀ 55

"178. ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਕਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚੈਨਲੀਕਰਨ ਜਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗਾ। ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਸਲ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

"ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਜੀਵੰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ; ਵਿਹਾਰਕ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਮੂਰਤ ਪਛਾਣਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਬੇਜਾਨ ਤਰਕ ਹੈ।"

179. ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 16 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ:

ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ।-ਕਲਾਜ਼ (1)

ਸ਼੍ਰੇਣੀ ॥- ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (2)।

ਸ਼੍ਰੇਣੀ ॥- ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4)।

180. ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ "ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਕਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉੱਨਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਮੀਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਵਰਗੀਕਰਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

(i) ਇਸਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

(ii) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

(iii) ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

97. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਸਲ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

98. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਕਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉੱਨਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਮੀਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, (i) ਇਸਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; (ii) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (iii) ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

99. ਦੂਜੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੂੰਜਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"187. ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਸੁੱਬਾ ਰਾਓ, ਜੇ. ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਟੀ. ਦੇਵਦਾਸਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [ਏਆਈਆਰ 1964 ਐਸਸੀ 179:(1964) 4 ਐਸਸੀਆਰ 680: (1965) 2 ਐਲਐਲਜੇ 560] ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ:

ਇਸੇ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (4) ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ 'ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ' ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਯੰਤਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਵਸਥਾ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਲੇਖ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਰੋਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।"

ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੇ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ, ਦੱਖਣੀ ਰੇਲਵੇ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾ-ਚਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥਤ ਹੈ: (ਪੰਨਾ 599)

"ਇਹ ਆਮ ਆਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਮਾਮਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ (2) ਦੁਆਰਾ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਧਾਰਾ (46) ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਨਿਰੋਧਕ ਧਾਰਾ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।"

ਸੀ. ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਬਨਾਮ. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ

100. ਅੱਗੇ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਰੇਲਵੇ) ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਇਸਦੇ ਸਹਾਇਕ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 3 ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਰੇਲਵੇ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੀਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

101. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਪੈਰਾ 12 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"12. ਗ੍ਰੈਨਵਿਲ ਆਸਟਿਨ [ਗ੍ਰੈਨਵਿਲ ਆਸਟਿਨ: ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ] ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਆਪਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ: [ਆਈਬਿਡ, ਪੀ. 27]

"ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਹੈ।"

---

10 [1981] 2 ਐਸਸੀਆਰ 185: (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 246

102. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਡਾ. ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 'ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ 'ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ।

103. ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ 16(4) ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"21. ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਜੋ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16 ਜੋ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਜੈਕਅੱਪ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲੋੜ ਨੂੰ "ਜੈਕਅੱਪ" ਕਰਨ ਲਈ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵੱਡੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹੈ, ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਉਣ ਲਈ ਆਰਟੀਕਲ 16 (1) ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

22. ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ (4) ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਇਕਸੁਰਤਾਪੂਰਨ ਵਿਧਾਨਕ ਉਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੂਝਵਾਨ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਅਤੇ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਨਵਾਂ ਭਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਭੰਗੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਕੰਗਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਪੰਚਮਾ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਪਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਟਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਉਸ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਤੀਜਾ-ਮੁਖੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਪਵਾਦ [ਆਰਟੀਕਲ 16(4)] ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਛੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਅਤਿ-ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਰਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਫਿਰਕੂ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਸਿਰੇ ਲਈ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸਿਆਸੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਹੈ, "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ" ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਤੀਗਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਸਸੀਐਸਟੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਤਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਤ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

23. ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਆਵਾਜ਼, ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਪਰੀਆ, ਮਲੇਛਾ, ਬੰਧੂਆ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਭੁੱਖੇ, ਮਿਹਨਤੀ ਅੱਧ-ਗੁਲਾਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ, ਦੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਰਥਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਹੱਲ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਇੱਛਾਵਾਂ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ: [ਜੇ. ਲੈਂਡਿਸ: ਨੋਟ ਆਨ ਸਟੈਚੂਟਰੀ ਇੰਟਰਪ੍ਰੀਟੇਸ਼ਨ, 43 ਹਾਰਵ ਐਲ ਰੇਵ 886, 891 (1930)]

ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਕੱਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਨਰਵਾ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋਵ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਸੀ, ਅਤੇ ਵੀਨਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸਪਿਊਮ ਸੀ।"

104. ਲੀਮਡ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ "ਉਦਾਸ" ਕਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਜੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਇਸ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਡੁੱਬੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਿੱਥ ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਹਕੀਕਤ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਕੋਈ ਘਬਰਾਹਟ ਵਾਲਾ ਨੋਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਧਾਰਾ 16(1) ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੀ ਠੋਸ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਇੰਨੀ ਕਠੋਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ ਸੀ।

105. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ (4) ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਕਸੁਰਤਾਪੂਰਨ ਵਿਧਾਨਕ ਉਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਪਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੱਟ ਕਰੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ" ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੀ ਜਾਤੀਕਰਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਐਸਸੀ ਅਤੇ ST ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੋਖਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਚਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

106. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"34. ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰੀਕੇ.

Xxx xxx xxx

36. ਆਰਟੀਕਲ 14 ਤੋਂ 16 ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਡ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਰਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਤੱਤ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਡੇ ਮੋਢੀ ਪਿਤਾ

ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਗੰਦੀ ਸਰਵਵਿਆਪਕਤਾ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਕਦੇ ਨਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਬਦਲਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਨੂੰ ਧਾਰਾ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਉਪ-ਲੇਖ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਪ-ਲੇਖ ਜਾਤ ਨੂੰ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਕੇ ਇਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸਥਿਰ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਗੁਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਮਾਨਤਾ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਆਯਾਤ ਕਰਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਈ ਵੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਧਾਰਾ 14 ਤੋਂ 16 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗਰੰਟੀ ਹੈ; ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਇੱਕ ਬਦਨਾਮ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਅਮਾਨਵੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 46 ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ। ਧਾਰਾ 46, ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗੀ।" ਧਾਰਾ 46 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਜਵਲ ਇਰਾਦਾ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨ-ਗਿਰੀਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ (ਐਸਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਧਾਰਾ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 46 ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਬੇਰਹਿਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।

ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 335 ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇੱਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

"335. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ."

ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਲਹਿਜ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਤੱਤ, ਜੋ ਲੇਖ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਉਪਾਅ, ਧਾਰਾ 16(4), 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ" ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

Xxx xxx xxx

39. ਅਨੁਛੇਦ 341 ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ "ਜਾਤੀ" ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਈ, ਧਾਰਾ 15(2) ਜਾਂ 16(2) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਸਦੀ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਟੋਚਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪੱਛੜਿਆਪਣ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਤ ਵਿੱਚ ਜੰਮਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਜਨੂੰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਅਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੰਕਲਪ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।"

107. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਪੂਰਵ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਜਾਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਜੀ.ਓ. ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਜਨਮ ਜਾਤ-ਪਾਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਦਮਨ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ।

108. ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਤੋਂ 16 ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਡ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਰਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਤੱਤ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(1) ਅਤੇ 16(1) ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਟਰਪਲੇਅ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਇਸ ਬਦਨਾਮ ਤੱਥ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਅਮਾਨਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਧਾਰਾ 46 ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਉਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਟੀਕਲ 46 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨ-ਗਿਰੀਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ, ਉਹ ਫਿਰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 335 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਉਪਾਅ, ਧਾਰਾ 16(4), 46 ਅਤੇ 335 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ" ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

109. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਫਿਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ "ਜਾਤੀ" ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 15(2) ਜਾਂ 16(2) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਬ੍ਰੈਕਟ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪਛੜਿਆਪਨ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਜਨਮ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੈ।

110. ਪੈਰਾ 73 ਵਿੱਚ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 73 ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"73. ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ?" ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ "ਇੱਕ ਆਦਮੀ, ਇੱਕ ਮੁੱਲ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਢਹਿਣ ਅਤੇ ਢਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਤਿਅੰਤ ਬਿੰਦੂ (ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜ S4914 ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਵੇਖੋ) (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) 49: (1974) 1 ਐਸਸੀਆਰ 771] ਰੇ, ਸੀ.ਜੇ ਕੇਰਲਾ ਬਨਾਮ ਥਾਮਸ [(1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310, 331, 332, 333, 334: 1976 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) 227,425,425, (1976) 1 ਐਸਸੀਆਰ 906, 926-29] ਨੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ: [ਐਸਸੀਸੀ pp. 331, 332, 333 ਅਤੇ 334: ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲ.ਐਂਡ.ਐਸ) pp. 248, 249, 250 ਅਤੇ 251, ਪੈਰਾ 249, 231, ਅਤੇ 231, ਪੈਰਾਸ

"ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਧਾਰਾ 14, 15 ਅਤੇ 16। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16 ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 14 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੋਣ ਲਈ ਇੱਕ ਗਠਜੋੜ ਵਾਲਾ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ।

ਵਿਤਕਰਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ.... ਇਸ ਲਈ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਹਨਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮੂਹ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਭਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਟੈਸਟਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਵੀ.ਪੀ ਨਰਸਿੰਘ ਰਾਓ [ਏਆਈਆਰ 1968 ਐਸਸੀ 349: (1968) 1 ਐਸਸੀਆਰ 407])।

ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਉਲਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾ ਕਿ ਵੱਖਰੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਨਤਾ.....

ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਬਰਾਬਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵਿਹਾਰ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸਦਾ ਵਾਜਬ ਅਧਾਰ ਹੈ ਜੋ ਨਕਲੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਨਾਥ ਖੋਸਾ ਬਨਾਮ ਏਟੇਟ ਆਫ਼ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ [(1076) 2 ਸੀਸੀਸੀ 310, 337: 1076 ਈਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਸੀ) 227, 254: (1976) 1 ਐਸਸੀਆਰ 906, 932] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਨੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਤੋਂ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

111. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਲੀਮਡ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਲਚਕਦਾਰ ਆਯਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਕਲਪ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਵਿਵਹਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਚਰਮ ਬਿੰਦੂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਧੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

112. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ:

"76. ਇਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ, ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ "ਕਾਫ਼ੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ" ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 16 (4) ਅਤੇ 46 ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

113. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ "ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16 (4) ਅਤੇ 46 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਸਤੂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ।

114. ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੀਮਡ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"94. ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਫੈਸ਼ਨਯੋਗ ਹੈ - ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੱਚਾਈ ਵੀ ਹੈ - ਕਿ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੁਨੀਆ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ, ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਚਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨ/ਗਿਰੀਜਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਰੁਖ਼ੀ ਅਤੇ ਪਛੜੇਪਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਅਤੇ ਘੱਟ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਿਹਤਰ ਜੈਕ-ਅਪ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ। ਨਿਗਲਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਹਰਿਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ]

115. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਹਰੀਜਨਾਂ/ਗਿਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਣ-ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਬਿਹਤਰ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਜੋਖਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

116. ਪੈਰਾ 94 ਦੇ ਅੰਤ ਅਤੇ ਪੈਰਾ 98 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਪੈਰਾ 98 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"98. ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ-ਪੱਥਰ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਸ.ਸੀ.ਐਸ./ਐਸ.ਟੀ. ਦੀ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।"

117. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"123. ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੋਚਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੀਤ ਦਾ ਹੈ। ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਨ ਕਿ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਉਚਿਤ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਇਹ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਕੁਲੀਨਸ਼ਾਹੀ ਤੱਕ ਘਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 37 ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਫਿਰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ।

ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੋਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ, ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਜਾਂ ਜੇ ਇਹ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਹੋਰ, ਇਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ, ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ.

124. ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੀਚਾ ਇੱਕ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਹਨ। ਅਸਮਾਨਤਾ ਭਾਵੇਂ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ, ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

118. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਚਿਤ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 37 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਫਿਰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ; ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੋਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ

ਇਸ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

119. ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੀਚਾ ਇੱਕ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾ ਭਾਵੇਂ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਖਤਮ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ, ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

120. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"125. ਆਓ ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ। ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਲਈ ਇਹ ਗਾਰੰਟੀ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ", ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ "ਇੱਛਾਪੂਰਨ ਸੋਚ ਅਤੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ... ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵਾਂਝੇ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਸਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਉਚਿਤ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਨਤੀਜੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ egalite de droit (ਰਸਮੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਾਨਤਾ) egalite de fait (ਵਿਵਹਾਰਕ ਜਾਂ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ egalite de droit ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ. ਇਹ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ "ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ" ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਥਾਨ' ਤੇ, ਘੱਟ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਕ ਥਿਊਰੀ ਆਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵਿੱਚ ਜੌਨ ਰਾਲਜ਼ ਇੱਕ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ "ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਨਮਾਨੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਜਾਂ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ।" ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ ਉਸਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ: "ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁਢਲੇ ਵਸਤੂਆਂ - ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਦੌਲਤ, ਅਤੇ ਸਵੈ-ਮਾਣ ਦੇ ਅਧਾਰ - ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨ ਵੰਡ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਸੰਦੀਦਾ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।" ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਵਾਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: "ਇਹ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਅਯੋਗ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਮ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਦਾਨ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਯੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਇਸ ਲਈ, ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਘੱਟ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਪੱਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਘੱਟ ਸਮਾਜਕ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ." ਅਵਸਰ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ" ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਦੇ ਇੱਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਬੁਨਿਆਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂ ਦੇ ਰਾਲਸ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨਿਵਾਰਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

121. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ" ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

122. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਜੌਹਨ ਰਾਲਸ ਦੁਆਰਾ "ਏ ਥਿਊਰੀ ਆਫ਼ ਜਸਟਿਸ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਨਿਵਾਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਿਵਾਰਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਬੰਦੋਬਸਤ ਅਯੋਗ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡੀ. ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ

123. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਅਗਲਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ।" ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਇੰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ 5 ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਰਾਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ।

124. ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖੇ। ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"2. ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੱਸਾਂਗਾ:

(1) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਸਾਧਨ ਟੈਸਟ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਅਗਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਦਾਬੇ, ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਹੈ।

(2) ਸਾਧਨ ਪਰੀਖਿਆ, ਭਾਵ ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ

---

11 [1985] ਸਹਾਇਤਾ 1 ਐਸਸੀਆਰ 352 : (1985) ਸਹਾਇਤਾ ਐਸਸੀਸੀ 714

ਪਛੜੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(3) ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਇੱਕ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੋ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(4) ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ (1) ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ (i) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪੱਛੜੇ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣ ਲਈ।

125. ਲੀਮਡ ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਮਿਆਦ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ, ਅਰਥਾਤ, ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋਹਰੇ ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਇੱਕ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਦੋ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹਰ 5 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

126. ਡੀ.ਏ. ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੇਸਾਈ, ਜੇ. ਪੈਰਾ 30 ਅਤੇ 31 ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"30. ਮੈਂ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ. ਜੇਕਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਜਾਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ

ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਤੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਦੋਹਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ: ਇੱਕ, ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿਛਾਖੜੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੱਲ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ; ਅਤੇ ਦੋ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਕੇ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ।

31. ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨਿਹਿਤ ਹਿੱਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ, ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਗਾਈਡ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਲੇਖ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

127. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਜਾਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਜੜ੍ਹ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਜਾਤੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ।

128. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

129. ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਚਿਨੱਪਾ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"35. ਉੱਤਮ, ਕੁਲੀਨਤਾਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਰੀਟੋਰੀਅਨ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਟਕਰਾਅ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਗਏ ਹਨ। ਅਜੇ ਵੀ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਕ ਅੰਦਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ, ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕ ਹਨ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰੇਡੀਓ ਨਹੀਂ, ਦੇਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟੀਵੀ ਨਹੀਂ, ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਲੋਕਲ ਬੋਰਡ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਬਲਿਕ ਰੀਡਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੈਰਿਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉੱਚ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਜੋ ਪੈਲੁਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ 70, 80 ਜਾਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਯਕੀਨਨ, ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਜੋ ਇੰਨੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਛਾਲਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਫੁੱਲ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਪਤਝੜ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ? ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮਤਾ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਮੈਰੀਟੋਰੀਅਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੱਧਮਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ?"

130. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਘੱਟ-ਪੋਸ਼ਿਤ, ਗਰੀਬੀ-ਗ੍ਰਸਤ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲਈ ਅਖੌਤੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨਤੀਜੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨੀਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸੁਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰੇਡੀਓ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰੇਡੀਓ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟੀਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਜਾਂ ਇੰਨੇ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ 40% ਜਾਂ 50% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਮੈਰਿਟ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਉਸਦੀ ਤੁਲਨਾ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੇਂਟ ਪਾਲ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਂਟ ਅਤੇ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਸੀ. 70, 80 ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 90% ਅੰਕ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

131. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"51.....ਹੁਣ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟੀਆ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਤ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਬਾਹਰੀ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੋਰ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਜੀਵ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਟੈਸਟ ਉੱਚ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ "ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣਗੇ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ "ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ" ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਥੋਪਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।"

132. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੈਸਟ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਉੱਚ ਵਰਗ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਨ, ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ "ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ" ਵਰਗ ਸਾਰੀਆਂ "ਖੁੱਲੀਆਂ" ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸੀਟਾਂ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਜਾਓ। ਹਾਲਾਂਕਿ, "ਪ੍ਰਬੋਧਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

133. ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੈਂਕਟਾਰਮੀਆ, ਜੇ. (ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਸੀ) ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ:

"143. ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 13 ਦਸੰਬਰ, 1946 ਨੂੰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਮਤੇ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਧਾਰਾ (6) ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 338 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 340 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਛੜਿਆ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਨਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਨਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਚਟਾਨ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲਾਭ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਦੇਵਰਾਜ ਉਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਵਨੂਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(4)। ਇਸ ਲਈ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਈ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਨਤ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਪੰਗਤਾਵਾਂ (ਸ਼ਾਇਦ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

144. ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਮਾਪਦੰਡ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਮੀਨਸ ਟੈਸਟ" ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਕੇਸ63 ਵਿੱਚ ਕੇਰਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੋ ਟੈਸਟ ਅਰਥਾਤ, ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਸਮਾਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

134. ਲੀਮਡ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਅਰਥਾਤ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਸਮਾਨ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਸਥਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਪਯੋਗੀ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 16(4) ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਈ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ

135. ਫਿਰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਅਗਲਾ ਫੈਸਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਰੈਫਰਲ ਜੱਜਮੈਂਟ (ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਐਂਡ ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਆਰ.ਐਸ.) ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

136. ਮੈਂ ਬੀ.ਪੀ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ. ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ., ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹੈ ਅਤੇ ਐਮ.ਐਚ. ਕਾਨੀਆ, ਸੀ.ਜੇ., ਐਮ.ਐਨ. ਵੈਂਕਟਚਲੀਆ, ਜੇ. ਅਤੇ ਏ.ਐਮ. ਅਹਿਮਦੀ, ਜੇ. (ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸਨ)।

"781. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

137. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ (ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ.) ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 'ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਕਤ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ (ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ.) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ।

---

12 (1992) ਪੂਰਕ 3 ਐਸਸੀਸੀ 217

13 (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

138. ਪੈਰਾ 790 ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ 'ਮੀਨਜ਼-ਟੈਸਟ' ਅਤੇ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਇਹ ਪੈਰਾ 792 ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

"792. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚਿਤ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੀਂ ਪਛਾਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਆਮ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਹਨ (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਬੇਦਖਲੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿਣਗੇ? ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਫੈਕਟਰੀ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ ਵੀ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ

ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮਾਪ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਮਦਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਵਿਹਾਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, 36,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਬੰਬਈ, ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਕਲਕੱਤਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਗਿਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖਿੱਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ ਇੱਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਲਾਈਨ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਆਦਿ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸਲਈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਪ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀਮਾ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਸ ਅਹੁਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੋਨੀਤ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਈਏਐਸ ਜਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਜ (ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ) ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਵਧਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਹੁਣ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਾਹਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋੜ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇਹ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵਾਂਝੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਇੱਕ ਨਿਗਲ ਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ', ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਗ/ਜਾਤ ਪਛੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੂਹਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ 'ਕਲਾਸ' ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਉਪਬੰਧ (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ। (ਇਹ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

139. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਧਾਗਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤ' ਦਾ ਅਰਥ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਹੋਣਗੇ. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲਾਈਨ ਖਿੱਚਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੋਹਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬੇਦਖਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਿੱਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲਕੀਰ ਇੱਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਲਾਈਨ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਆਦਿ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਾਈਨ ਖਿੱਚਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਕਰਨਾ. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੋਨੀਤ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਈਏਐਸ ਜਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਰੁਤਬਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਨਾਲ 'ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ।

140. ਫਿਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕਿ ਕੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਿਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"802. ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਿਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ. ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਅਵੈਧ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ। ਆਉ ਅਸੀਂ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਤ, ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਵਰਗ ਜੋ ਗਿਆਰਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਤਾਂ/ਸਮੂਹਾਂ/ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ/ਸਮੂਹ/ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 20 ਤੋਂ 22 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤਾਂ/ਸਮੂਹਾਂ/ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਦੋ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਲਓ ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸੁਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਵਡੇ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਪੱਥਰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ) ਦੋਵੇਂ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। ਲਾਈਨ ਕਿੱਥੇ ਖਿੱਚਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਰੁੱਪ ਏ ਵਿੱਚ "ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਬੀਲੇ, ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀ, ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਖਾਨਾਬ ਜਾਤੀ ਆਦਿ" ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਗਰੁੱਪ ਬੀ ਵਿੱਚ ਟੇਪਰ, ਜੁਲਾਹੇ, ਤਰਖਾਣ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੁਨਿਆਰੇ, ਕਮਸਾਲਿਨ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਗਰੁੱਪ ਸੀ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਰੁੱਪ ਡੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ/ਭਾਈਚਾਰੇ/ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਗਰੁੱਪ ਏ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ 2% ਬੈਕਵਰਡ ਵਰਗਾਂ ਲਈ 5% ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਬੰਧਤ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ

ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਨ ਨੂੰ ਬੈਰਾਮ [(1972) 1 ਐਸਸੀਸੀ 660: (1972) 3 ਐਸਸੀਆਰ 247] ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

803. ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ. ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ"। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਤਰਕ ਹੈ? ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਓਬੀਸੀਐਸ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਤਰਕ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਪਿਛੜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ- ਕਿ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

141. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ, ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਾਈਨ ਕਿੱਥੇ ਖਿੱਚਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

142. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ"। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

143. ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਓ.ਬੀ.ਸੀ.

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਤਰਕ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਵਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

144. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪੀ.ਬੀ. ਪੈਰਾ 523, 524 ਅਤੇ 525 ਵਿੱਚ ਸਾਵੰਤ, ਜੇ.

"523. ਸਵਾਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਬਾਲਾਜੀ (1963 ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 439: ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649]) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ, ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15 (439) ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਨਾਗਨ ਗੌੜਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ, "ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ 5% ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ? ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਛੜਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।" ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਜੋ 'ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ' ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਉਪਾਅ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਉੱਨਤ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ, ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸੀ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਲਗਭਗ 90% ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੱਛੜੇ (ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ) ਦੀ ਪਛੜਾਈ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਨਤ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਉੱਨਤ ਸਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਸਨ ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਧਾਰਾ 15(4) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੱਛੜੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

524. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ [1985 ਪੂਰਕ ਐਸਸੀਸੀ 714:1985 ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 352] ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ ਨੇ ਬਾਲਾਜੀ [1963 ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 439: ਏਆਈਆਰ 1963 ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਐਸਸੀ 649 ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ]। ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੋਵੇਂ ਜਮਾਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੀਟਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਨਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਦੂਰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਆਦਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸਹੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ. ਕੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਗੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ, ਆਪਸ ਵਿੱਚ, ਪਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੂਚਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਕਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਕੇ 22 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ 22 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ" ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨੂੰ "ਉਨਤ" ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ, 11 ਅਤੇ 22 ਪੁਆਇੰਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਕੁਝ 11 ਤੋਂ 15 ਪੁਆਇੰਟ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ 22 ਪੁਆਇੰਟ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ. ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ, 1986 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ [1985 ਪੂਰਕ ਐਸਸੀਸੀ 714: 1985 ਪੂਰਕ 1 ਐਸਸੀਆਰ 352] ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਏ, ਸੀ, ਬੀ, ਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਰਾਗੀ, ਬੰਜਾਰੀ ਅਤੇ ਲੰਬਾੜੀ ਜੋ ਕਿ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਕਬੀਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੇਦਾਰੂ, ਰਾਮੋਸ਼ੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਕਲੰਕਿਤ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੇਣੀ D ਵਿੱਚ ਖੱਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਵਰਗੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਿਛੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲਈ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੀਟ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਗੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਟਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਰਾਖਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿਰਫ ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਘੱਟ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪੱਛੜੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖੋਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਛੜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਖਵੇਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਮਿਲੇਗਾ

ਅੱਗੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਕੋਟਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ।

525. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਧ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਕੋਟਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।"

145. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਪੱਛੜੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਬਸ਼ਰਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਕੋਟਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

146. ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕਿ ਕੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਿਛੜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ, ਜੇ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਪੈਰਾ 552):

"ਸਵਾਲ 5:

ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ।

ਜੇਕਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਕੋਟਾ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਵੱਖਰੇ ਕੋਟੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੱਖੋਂ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਅਤੇ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਅੱਗੇ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ ਇੰਨਾ ਉੱਨਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਹੁਣ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

147. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਵੰਤ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਇੰਨਾ ਉੱਨਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਵਰਗ।

ਵਰਗ ਹੁਣ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਫ.ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ.

148. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤ) ਐਕਟ, 2000 (2000 ਦਾ ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ 20) ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ 4:1 ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ 4 ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ 4 ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

149. ਐਨ. ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ, ਜੇ. ਆਪਣੇ ਲਈ, ਐਸ.ਐਨ. ਵਰਿਆਵਾ, ਅਤੇ ਬੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਜੇ.ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੂੰ ਫਿਰ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ:

"13. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ, ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(2) ਤਹਿਤ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਵੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ,

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 330 ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਧਾਰਾ 341 ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਬੇਦਖਲੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

150. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਬੇਦਖਲੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਪਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

151. ਪੈਰਾ 26 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"26. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤੋਂ, ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ [(1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310: 1976 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 227] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।

152. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ 'ਟਿੰਕਰਿੰਗ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।

153. ਪੈਰਾ 31 ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"31. ਐਕਟ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 3 ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਕਮਾਤਰ ਮੂਲ ਉਪਬੰਧ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹਨ। ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 4 ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ 4 ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਕੁੱਲ ਕੋਟੇ ਦਾ 15% ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਧਾਰਾ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਇਸਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਲੜੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਸਿਰਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ।। ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਜਾਂ ਸੂਚੀ ।।। ਦੀ ਐਂਟਰੀ 25 ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

154. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ।। ਜਾਂ ਐਂਟਰੀ ।।। ਦੇ ਐਂਟਰੀ 41 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

155. ਫਿਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹੀ ਜਵਾਬ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"41. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਵਿਪਰੀਤ ਪਹੁੰਚ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਉੱਥੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਜਾਂ ਉਲਟ ਹੋਵੇ। ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਝੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ

ਅੱਗੇ ਉਪ-ਵੰਡਿਆ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਛੇੜਛਾੜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਉਪ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਅਗਲੇਰੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂ ਵਾਧੂ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

42. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਣ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੁੱਦੇ ਵਜੋਂ ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ।

43. ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਈਕ੍ਰੋ-ਕਲਾਸਫੀਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 341 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟਾ

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਮਾਪਦੰਡ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

156. ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡੀਮਿੰਗ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਰਕਮ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਉਪ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

157. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵੀ ਵਾਜਬਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

158. ਐੱਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ, ਜੇ.

"93. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਆਪਣੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਛੜੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਪਛੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵੀ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਬਣਨਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਪੁਨੀਤ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦਿਨੇਸ਼ ਚੌਧਰੀ [(2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 204] ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਦਰਮੋਹਨਨ [(2004) 3 ਐਸਸੀਸੀ 429: 2004 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 818: ਏਆਈਆਰ 2004 ਐਸਸੀ 1672] ਦੇਖੋ।)

159. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੱਛੜੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਪਛੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੜੇ ਹਨ।

160. 'ਮੀਨਜ਼ ਟੈਸਟ' ਅਤੇ 'ਕ੍ਰੀਮੀ-ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ' ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"96. ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਸੰਸਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਾਜਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

161. ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪੈਰਾ 113 ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

"113. ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਨੀਤੀ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜਾ ਸਮੂਹ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

162. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜਾ ਸਮੂਹ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੀ.ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ

163. ਅਗਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ, "ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

---

14 [2006] ਸਹਾਇਤਾ। 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212

ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001। ਉਪਰੋਕਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"121. ਧਾਰਾ 16(4-A) ਅਤੇ 16(4-B) ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 16(4) ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਾਰਕਾਂ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ। ਇਹ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ, 50% ਦੀ ਸੀਮਾ (ਗੁਣਾਤਮਕ ਸੀਮਾ), ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ (ਗੁਣਾਤਮਕ ਬੇਦਖਲੀ), ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਓਬੀਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385], ਆਰ.ਕੇ ਸਭਰਵਾਲ[(1995) ਐਸਸੀਸੀ1974 S5974 (1995) ਐਸਸੀਸੀ1974) ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ ਦੀ ਇਨਬਿਲਟ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪੋਸਟ-ਅਧਾਰਿਤ ਰੋਸਟਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ। 548: (1995) 29 ਏਟੀਸੀ 481].

122. ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਸੀਮਾ, ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ, ਅਰਥਾਤ, ਪਛੜੇਪਣ, ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਢਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

123. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਹੱਦ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਅਰਥਾਤ ਪਛੜੇਪਣ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਇੱਕ ਯੋਗ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਸਸੀਐਸ/ਐਸਟੀਐਸ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ।

ਅਨੁਛੇਦ 335 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਕੋਲ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿਵਸਥਾ 50% ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

124. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000; ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2001"

164. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।

ਐਚ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ

165. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਲੱਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੋ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ: ਪਹਿਲਾ, ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ।

166. ਅਦਾਲਤ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਪਛੜੇਪਣ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਦੂਜਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

———

15 [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 663 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396

"26. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰਚ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨਭਾਉਂਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਥੈਲਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਜਾਂ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜੋ ਅਛੂਤ ਜਾਂ ਪਿਛਾਂਹ-ਖਿੱਚੂ ਪਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਹਨ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਰਟੀਕਲ 14 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

27. ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਕੀ ਸੰਸਦ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਅਧੀਨ ਮੌਜੂਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਵੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਨੂੰ ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਕਸੁਰਤਾਪੂਰਵਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ। ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਹੋਰ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਬੰਧਤ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ [ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ' ਵਿੱਚ ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ, ਸੀ.ਜੇ. ਦੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। (2008) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1:3 ਐਸਸੀEC 35] ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਰਫ਼ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

28. ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਨਾਗਰਾਜ [ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ' ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ. (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212: (2007) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐੱਡਐਸ) 1013] ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਧਾਰਾ 16(4-A) ਅਤੇ 16(4-A) ਅਤੇ 16(4-B) ਅਧੀਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। 341 ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 342. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਰਾਏ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਨਾਗਰਾਜ [ਐਮ ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212: (2007) 1 ਐਸਸੀਸੀ ਏ ਟੂ ਬੈਂਚ (ਏ. ਸੀ. ਸੀ. ਏ. 103-7) ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਗਰਾਜ [ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212: (2007) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐੱਡਐਸ) 1013] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2006 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

28.1. ਅਨਿਲ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੌੜ [ਅਨਿਲ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੌੜ, (2009) 9 ਐਸਸੀਸੀ 454: (2009) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐੱਡਐਸ) 683] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 17 ਅਤੇ 18 ਦੇਖੋ)।

28.2. ਸੂਰਜ ਭਾਨ ਮੀਨਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [ਸੂਰਜ ਭਾਨ ਮੀਨਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ। (2011) 1 ਐਸਸੀਸੀ 467: (2011) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐੱਡਐਸ) 1] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 10, 50, ਅਤੇ 67 ਦੇਖੋ)।

28.3. ਯੂ.ਪੀ. ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ [ਯੂ.ਪੀ. ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ (2012) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1: (2012) 2

ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 289] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 61, 81(x), ਅਤੇ 86 ਦੇਖੋ]।

28.4. ਐੱਸ. ਪਨੀਰ ਸੇਲਵਮ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐੱਨ. [ਸ. ਪਨੀਰ ਸੇਲਵਮਵ T.N. ਦਾ ਰਾਜ, (2015) 10 ਐਸਸੀਸੀ 292: (2016) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 76] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 18, 19, ਅਤੇ 36 ਦੇਖੋ)।

28.5 ਸੈਂਟਰਲ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਲਾਈ ਐਸ.ਐਸ.ਐਨ. [ਸੈਂਟਰਲ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਲਾਈ ਅਸੈਸ.. (2015) 12 ਐਸਸੀਸੀ 308: (2016) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 355] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 9 ਅਤੇ 26 ਦੇਖੋ)।

28.6. ਸੁਰੇਸ਼ ਚੰਦ ਗੌਤਮ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. [ਸੁਰੇਸ਼ ਚੰਦ ਗੌਤਮ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. (2016) 11 ਐਸਸੀਸੀ 113: (2016) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 291] (ਦੋ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 2 ਅਤੇ 45 ਦੇਖੋ)।

28.7. ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿੱਤਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [ਬੀ.ਕੇ. ਪਵਿਤਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ। (2017) 4 ਐਸਸੀਸੀ 620: (2017) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 128] (ਦੋ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ) (ਪੈਰਾ 17 ਤੋਂ 22 ਦੇਖੋ)।"

167. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਦਾਲਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਜਾਂ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਜਾਂ ਪਛੜੇਪਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

168. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ।

IV. ਮੌਜੂਦਾ ਹਵਾਲਾ

169. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 3 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 20 ਅਗਸਤ 2014 ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਹੀਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

"1.1. (1) ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ, 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ?

1.2 (i) ਕੀ ਰਾਜ ਕੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਸੀ?

1.3 (ii) ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਕੀ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?"

170. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦੇਖੋ। ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ., ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"52. ਰਾਜ ਕੋਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਅਤੇ 342(1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ/ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

_____

16 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 65

17 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 63

18 (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਮਿਲਿੰਦ ਵਿੱਚ [ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ (2001) 1 ਐਸਸੀਸੀ 4: 2001 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 117]।

53. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਜੱਜ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰੇ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

54. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ/ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਤਰਕਸੰਗਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਤਰਜੀਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਹੈ।

55. ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕੋਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ (ਸਿੱਖਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ) ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲੀ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਲਾਟ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ,

ਧਾਰਾ 341, 342 ਅਤੇ 342-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਚੀਬੱਧ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

56. "ਅਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਜਬ ਕੋਟਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਰਗਰ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜਵੰਦ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ।

57. ਧਾਰਾ 14, 15, 16, 338, 341, 342 ਅਤੇ 342-ਏ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 1992 ਐਸਸੀਸੀ192 ਐਸਸੀਸੀ27) ਵਿੱਚ ਬਾਈਡਿੰਗ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1] ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤਾਰੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਅਦਾਲਤ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਟੀਚਾ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

171. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮਾਮਲਾ 7 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਜਿਵੇਂ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

V. ਵਿਚਾਰ

72. ਇੱਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀ ਜਾਤੀ ਵਿਤਕਰੇ ਨੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਮ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਵਰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਵਰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛੂਹਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉੱਚ ਵਰਗ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਝਾੜੂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਸੇ ਤੋਂ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਣ।

173. ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

174. ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੇਸ਼ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

175. ਇਹ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ 'ਸਾਊਥਬਰੋ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬੂਤ' (1919) ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਾਲਮ ਜਾਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:

"ਇੱਕ ਅਛੂਤ ਵਪਾਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੇਗਾ। ਇੱਕ ਅਛੂਤ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਫੌਜੀ ਸੇਵਾ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ ... ਪਰ ਵਿਦਰੋਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਨਾਜ਼ੁਕ, ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਰਾਠੇ ਬਿਹਤਰ ਸਿਪਾਹੀ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖਪਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੈਰ-ਜਾਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਛੂਤ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ

_____

19 ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ, 'ਸਾਊਥਬਰੋ ਕਮੇਟੀ ਆਨ ਫਰੈਂਚਾਇਜ਼ੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੂਤ' ਡਾ. ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ: ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਣ, ਸੰਪਾ. ਵਸੰਤ ਮੂਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ 2019, ਭਾਗ I, ਪੰਨਾ। 255.

ਬੰਬਈ ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਲੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੈੱਟ ਹਨ, ਇੱਕ ਛੂਹਣਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ. ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਅਛੂਤਾਂ ਅਤੇ ਛੂਹਣਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਛੂਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੁਝ ਅਛੂਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਛੂਹਣਯੋਗ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਜ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਛੂਤ ਸਕੂਲ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਗ੍ਰੇਡ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਅਛੂਤ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਛੂਹਣਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਛੂਹਣਯੋਗ ਸਕੂਲ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚ ਗ੍ਰੇਡ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਛੂਤ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਉਸ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਛੂਤ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ! ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਹੈ।"

176. ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਨੇ 20 ਮਾਰਚ 1927 ਨੂੰ "ਮਹਾਡ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ" ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਮਹਾਡ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਅੰਦੋਲਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਡ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਤਲਾਬ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

177. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇੱਕ ਅੰਦੋਲਨ ਜਿਸਦੀ ਉਸਨੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਨਾਸਿਕ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਕਾਲਾਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

178. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਛੂਤ ਲੋਕ ਉਸ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੈ।

179. ਮੈਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਰਾਗ ਭਾਸਕਰ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਦਿ ਫੋਰਸਾਈਟਡ ਅੰਬੇਡਕਰ" ਨਾਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

---

20 ਅਨੁਰਾਗ ਭਾਸਕਰ, ਦ ਫਾਰਸਾਈਟਿਡ ਅੰਬੇਡਕਰ: ਆਈਡੀਆਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ (ਵਾਈਕਿੰਗ, ਪੈਂਗੁਇਨ ਰੈਂਡਮ ਹਾਊਸ 2024 ਦੁਆਰਾ)।

"ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"ਇਕ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਇਹ ਸਪਰਸ਼ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗੋਰਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਡੱਬੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਰੇਲਵੇ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ?...ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਜਵਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ: ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਉਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਛੂਤ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ:

"ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਨਿਰੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੰਨ ਲਓ, ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸੜਕ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਿਆ, ਕੀ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਸੜਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਮੂਰਖਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਅਛੂਤ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸੋਧ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ

_____

21 ਨਰਿੰਦਰ ਜਾਧਵ, ਅੰਬੇਡਕਰ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ। (ਕੋਨਾਰਕ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ 2014)।

22 ਆਇਬਿਡ।

ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ, ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੋਂ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਸਪਰਸ਼ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਛੂਤਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਪਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਛੂਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰਨਗੇ? ਅਜਿਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵਾਪਰਨ ਲਈ ਟਚਏਬਲਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਗੁਆ ਬੈਠਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

180. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

181. ਇਹ ਬੜੇ ਇਤਫ਼ਾਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

182. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 300A ਅਤੇ ਡਰਾਫਟ ਆਰਟੀਕਲ 300B (ਹੁਣ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਅਤੇ 342) 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ 16 (ਜੋ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 10 ਦਾ ਖਰੜਾ ਸੀ) ਉੱਤੇ 30 ਨਵੰਬਰ 1948 ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

_____

23 ਆਇਬਿਡ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

"ਆਰਟੀਕਲ 16 (ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 10)

ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: .....ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰੇ, ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤੱਕ 'ਉਚਿਤ ਨਜ਼ਰ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਣਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ-ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 10 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (3) ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ; ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਧਾਰਾ 10 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ-ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ-ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਮੰਨ ਲਓ, ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ, ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਦਿਓ। ਮੰਨ ਲਓ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਅਣਰਾਖਵੇਂ ਵਜੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹਨ। ਕੀ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 30 ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪਹਿਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ, ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਿਰਣੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ, ਜੇਕਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਆਰਟੀਕਲ 10 ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (1) ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਣਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਰਥਾਤ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ "ਪੱਛੜੇ" ਵਰਗੇ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਵਾਦ ਆਖਰਕਾਰ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਯਮ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ "ਪੱਛੜੇ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ...

183. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰੇ, ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤੱਕ 'ਉਚਿਤ ਨਜ਼ਰ' ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 70% ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ 70% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖੁੱਲੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਸਿਰਫ 30% ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸੀਟਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਲਈ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ "ਪਿਛੜੇ" ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਯੋਗ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਸਾਰਾ ਨਿਯਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ 'ਪੱਛੜੇ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

184. ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਆਰਟੀਕਲ 16 (ਡਰਾਫਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਆਰਟੀਕਲ 10)

"ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ: "ਪੱਛੜਿਆ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ"? ਖੈਰ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਖਰੜੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਸਮਝੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਿਛੜਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਿੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਟੀ. ਟੀ. ਟੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ? ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਡਰਲ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇੰਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਢੰਗ.

185. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕੀ ਹੈ" ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਪਛੜਾ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਇਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਘੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਫਿਰ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

186. ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 74 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

187. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ

ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਆਮ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

188. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।

189. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਥੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਰਾਜ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 1935 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ 1936 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

190. ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018 ਦੁਆਰਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਧਾਰਾ 342ਏ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 366 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (26C) ਨੂੰ ਵੀ ਉਕਤ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

191. ਮੈਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਉਸ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 46, 335, 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ।

192. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ ਪੈਰਾ 13 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬੇਦਖਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(2) ਤਹਿਤ ਸੰਸਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਵੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ, ਸ਼ਾਇਦ, ਧਾਰਾ 330 ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਜੋ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

193. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਜੇ., ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ ਅਤੇ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪੈਰਾ 26 ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੰਡ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।

194. ਪੈਰਾ 31 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਧੀਨ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਟੇ-ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਟੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ.

195. ਪੈਰਾ 38 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ।

196. ਪੈਰਾ 41 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਇੱਕ ਸਮਝੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹੀ ਰਕਮ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫਿਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਛੜਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂ ਵਾਧੂ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

197. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 43 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਛੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

198. ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਜੋ ਕਿ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

199. ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 82 ਵਿੱਚ, ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

200. ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਸ਼ਬਦ 1936 ਦੇ ਆਰਡਰ ਅਤੇ 1950 ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।

201. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

202. ਫਿਰ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਜੇ. ਪੈਰਾ 135 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ

ਆਰਟੀਕਲ 341 ਅਤੇ 342 ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਨ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਨਾਲ ਉਲਝਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਲਤੀ ਹੈ।

203. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹਨ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(2) ਚਾਰ-ਗੁਣਾ ਹਿੰਦੂ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਬੈਗ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੱਛੜੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

204. ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

205. ਫੇਰ, ਪੈਰਾ 169 ਵਿੱਚ ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਧਾਰਾ 16(2) ਦੀ ਮਨਾਹੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ, ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ।

206. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

207. ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ, ਰੇ, ਸੀ.ਜੇ. ਵਿੱਚ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 44 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਤਰਕ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਚੋਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ।

208. ਪੈਰਾ 54 ਵਿੱਚ ਮੈਥਿਊ, ਜੇ., ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

209. ਪੈਰਾ 73 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਪਾਤਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

210. ਪੈਰਾ 75 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹੇ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਹੀ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੈ।

211. ਪੈਰਾ 119 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. 'ਸੋਸ਼ਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਬਲਦ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ।"

212. ਪੈਰਾ 129 ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਖੁਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਸ ਹੇਠਲੀ ਪਰਤ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਛੜੇਪਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਹਰੇ ਵਸਤੂਆਂ, ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਆਂ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ।

213. ਪੈਰਾ 142 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਖਾਤਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਖੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਸੂਖਮ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ।

214. ਪੈਰਾ 149 ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ "'ਪੱਛੜੀਆਂ' ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਬਰਥ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕ ਦੋਹਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਆਪਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਵਰਗੀਕਰਨ' ਦੁਆਰਾ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੋੜ-ਅਧਾਰਿਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ।"

215. ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ. ਪੈਰਾ 165 ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 366 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (24) ਅਤੇ (25) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਾਦਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

216. ਪੈਰਾ 178 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਕਲੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚੈਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਸਲ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

217. ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਕਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉੱਨਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਮੀਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਉਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

218. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਰਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਤੱਥ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਹ ਪੱਛੜੇ ਹੋਏ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

219. ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ., ਪੈਰਾ 94 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨ ਬਿਹਤਰ ਹਨ, ਇਸਲਈ, ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੈਕ-ਅਪ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਨਿਗਲਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ।

220. ਦੁਬਾਰਾ, ਪੈਰਾ 98 ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਲੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ਼ੁਲਾਮ-ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾ ਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

221. ਵਿੱਚ ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ, ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਪੈਰਾ 2 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਗਲੇਰੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਟੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਇੱਕ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੋ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ।

222. ਪੈਰਾ 31 ਵਿੱਚ ਦੇਸਾਈ, ਜੇ., ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਈ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

223. ਪੈਰਾ 51 ਵਿੱਚ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

224. ਪੈਰਾ 79 ਵਿੱਚ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ., ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੋਹਰੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਮਾਤਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਉਪਰਲੀ ਆਮਦਨੀ ਸੀਮਾ ਵਰਗ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

225. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

226. ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 802 ਵਿੱਚ ਜੇ. ਦੋ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਮੂਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਸੁਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਵਡੇ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪੱਥਰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਟੱਲ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰੇ ਵੱਡਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਈਨ ਕਿੱਥੇ ਖਿੱਚਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

227. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੈਰਾ 803 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ।

"ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ". ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15(4) ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਓਬੀਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਉੱਚ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਹੈ।

228. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਪੈਰਾ 781 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

229. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਚਰਚਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ "ਪਛਾਣ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪਛਾਣ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

230. ਸਾਵੰਤ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਕੋਟਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਵੱਖਰੇ ਕੋਟੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ।

231. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਪੈਰਾ 781 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ,

ਪੈਰਾ 803 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

232. ਪੈਰਾ 792 ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਕਤ ਚਰਚਾ ਦਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਕਤ ਚਰਚਾ 'ਮੀਨਜ਼ ਟੈਸਟ' ਜਾਂ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ' ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੀ।

233. ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜੋ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ?

234. ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਸ਼੍ਰੀਪਦਗਲਾਵਰੂ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 5-ਸਿੱਖਿਅਕ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਦੀ ਤ੍ਰਿਏਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਰਸਮੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਣ, ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

235. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ 16(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਸੀ।

---

24 [1973] ਸਪੋਰਟ। ਐਸਸੀਆਰ 1 : (1973) 4 ਐਸਸੀਸੀ 225

236. ਰੇ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(1) ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਉਪਲਬਧ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

237. ਮੈਥਿਊ, ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਅਣਉਚਿਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਕਾ, ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟਲਾਈਜ਼ਡ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 16(1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪਦਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੱਕ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ।

238. ਪੈਰਾ 83 ਵਿੱਚ, ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤਰਜੀਹ ਮੰਨਣਾ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀਯੋਗ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

239. ਪੈਰਾ 124 ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਏ.ਐਨ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਨਹਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਪਟਨਾ, ਜੋ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇਗਾ, ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨੇਰੇ ਪਰਤਾਂ। ਉਹ ਪੈਰਾ 142 ਵਿੱਚ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਖਾਤਮੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਿੱਖੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਸੂਖਮ ਅਨਿਆਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 16(4) ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 16(1) ਵੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ।

240. ਵਿਚ ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ, ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਸਾਈ, ਜੇ. ਨੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਤਰਜੀਹੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਸੀ।

ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਲਾਜ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

241. ਫਜ਼ਲ ਅਲੀ, ਜੇ., ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਅਤੇ ਭਾਗ 4 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ-ਪਲੇਅ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੇਸਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ IV ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

242. ਐਮ.ਐਚ. ਬੇਗ, ਜੇ. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ।

243. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ ਜੇ. ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 46, ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।" ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 46 ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਖਭਾਲ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

244. ਇਸ ਆਲੋਚਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਰਫ-ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ / ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਪਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰਫ਼ੋਂ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

245. ਇਸੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੋਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

246. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈਡੀ, ਜੇ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ,

ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਸਕਣ।

247. ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਵਿਚ। 7 ਲੀਮਡ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਾ 16(1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।
248. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਵੰਤ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇਕੋ ਇਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
249. ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
250. ਮੁਢਲੀ ਗਲਤੀ ਜੋ ਈ.ਵੀ ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸਮਝ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ।

251. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਕੇਵਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 366 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ (24) ਅਤੇ (25) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 341 ਅਤੇ 342 ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

252. ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਸਮੇਤ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

253. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੰਡਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

254. ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

255. ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਕੈਟੇਨਾ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ, ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਅਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਾਹਜਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਡੀਨ, ਸੇਠ ਜੀਐਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

20. ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।"

256. ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ 60 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੈ, ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਹਿਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ™ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ 60 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ 4 ਜਾਂ 5 ਨੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ, ਸਵੀਪਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਫਰਾਸ਼ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਸਮੇਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

257. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 41.9% ਬਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੁਪਾਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸੀ

---

25 [1990] 2 ਐਸਸੀਆਰ 843: (1990) 3 ਐਸਸੀਸੀ 130

ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਹਿਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 26 ਰਿਪੋਰਟ (1 ਮਈ 2008 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ)।

27 ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5), 2006 (ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਨੰ. 22 ਆਫ 2006)

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ 50% ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਇਲਾਜ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸੀਟਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀਟਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ।

258. ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਦੇਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਜਵਾਬ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੀ ਰਕਮ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇਗੀ।

259. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ 100% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਰਾਖਵੀਂ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

260. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿਚ ਸਾਵੰਤ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉੱਚ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪੂਰੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਖਾ ਜਾਣਗੇ, ਬਾਕੀ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਕਾ ਛੱਡ ਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਮਤੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 9 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਆਗਿਆ ਹੈ।

261. ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਵਰਗ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਸਲੂਕ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ, ਸਿਰਫ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

262. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

263. ਡਾ: ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਪੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ' ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡਣਾ ਪਏਗਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ.ਟੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮਾਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਨਿਯਮ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਡਰਲ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਫਿਰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

264. ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਦੀ ਤ੍ਰਿਏਕ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਾਜਬ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਜਬ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

265. ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਲਈ, ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਹੈ।

266. ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੌਜੂਦਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸਮੂਹ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਅਤੇ ਘੱਟ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਤਮ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

267. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ.

268. ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅਜਿਹੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਰੇਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਡੱਬੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

269. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਲਾਜ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਲਾਭ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਹ ਵਰਗ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੁੱਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

270. ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਲਿਸਟ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲੂਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਾਭ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

271. ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਰਤਾਓ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

VI. ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਸਤਾ

272. ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

273. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਵਿਚ 'ਮੀਨਜ਼ ਟੈਸਟ' ਅਤੇ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

274. ਪੈਰਾ 792 ਵਿੱਚ, ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ:

"792. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਉੱਚਿਤ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੀਂ ਪਛਾਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਆਮ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਹਨ (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਬੇਦਖਲੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਹੈ

ਬਿੰਦੂ. ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ, ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਤਰਖਾਣ ਜਾਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ, ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਤਰਖਾਣ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16(4) ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਣ ਜਾਵੇ - ਕਹੋ ਕਿ ਖੁਦ ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਮਾਲਕ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਸਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ ਵੀ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੀ ਆਮਦਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮਾਪ ਹੈ। ਉਂਝ ਵੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਿਹਾਰਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਬੰਬਈ, ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਕਲਕੱਤਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 36,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਬਹੁਤੀ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਆਮਦਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖਿੱਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੇਖਾ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਲਾਈਨ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਆਦਿ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੀ ਹੱਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾ ਖਿੱਚਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਪ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀਮਾ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਮਦਨ ਸੀਮਾ ਅਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਅਹੁਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਨੋਨੀਤ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਮੈਂਬਰ IAS ਜਾਂ IPS ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰੁਤਬਾ (ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ) ਵਧਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਹੁਣ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਾਹਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇ ਕੇ, ਉਸ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ

ਉਸ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਇੱਕ ਨਿਗਲਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ,' ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਵਰਗ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਗ/ਜਾਤ ਪਛੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੂਹਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੂਹ ਪਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨਾਲ 'ਕਲਾਸ' ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗੀ। (ਇਹ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

275. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਰਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਆਮ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਨਤ ਹਨ (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਧਾਗਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੀ ਕਲਾਸ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਕਲਾਸ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਬੇਦਖਲੀ ਦਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

276. ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਕਿ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਮਨੋਨੀਤ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਈਏਐਸ ਜਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਰੁਤਬਾ ਵਧਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਹੁਣ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਾਹਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤਰਕਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵਾਂਝੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

277. ਇੱਕ ਨਿਗਲਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ", ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜਾਤੀ/ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤੀ/ਜਮਾਤ ਪਿਛੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਵਿਦਿਅਕ ਜੱਜ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਛੜੇਪਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ। 'ਕਲਾਸ' ਇੱਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗੀ।

278. 1981 ਵਿਚ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ ਵਿਚ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਇਰ, ਜੇ., ਪੈਰਾ 94 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਹਰੀਜਨ ਬਿਹਤਰ ਹਨ, ਇਸਲਈ, ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੈਕ-ਅਪ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

279. ਦੁਬਾਰਾ, ਪੈਰਾ 98 ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਮਲਾਈਦਾਰ ਪਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਤਰਫੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

280. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੋਹਰੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਉਪਰਲੀ ਆਮਦਨ ਸੀਮਾ ਵਰਗ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

281. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਦੀ ਦਰੁਸਤਤਾ ਮੰਨੀ ਗਈ।

282. ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਐਮ.ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਲਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

283. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

284. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚਿਨੱਪਾ ਰੈਂਡੀ, ਜੇ. ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਐੱਨ.ਐੱਮ.ਥਾਮਸ ਦੀ 7 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

285. ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ., ਨੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

286. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ, ਜੇ. ਨੇ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਪੈਰੇ 94 ਅਤੇ 98 ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ।

287. ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੀ 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

288. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 75 ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਤੋਂ 16 ਦੇ ਤ੍ਰਿਏਕ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਵਿਹਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਉਠਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏਗਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ? ਕੀ ਆਈਏਐਸ/ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵਾਂਝੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ?

289. ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਵਾਧੂ ਕੋਚਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ; ਘਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵਿਦਿਅਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ।

290. ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ; ਕੋਚਿੰਗ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

291. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਜੇ., ਕੇ.ਸੀ. ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਸੇਂਟ ਪਾਲ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪੇਂਡੂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਬੱਚਾ 90% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਬੱਚਾ 50% ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਮਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਨਾਲ ਅਸਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

292. ਇਹ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨਗਰਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੇਂਟ ਪਾਲ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਛੜੇ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾ ਦੇਵੇਗਾ।

293. ਮੈਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਘੱਟ ਫ਼ਾਇਦੇਮੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੋਚਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਆ ਸਕਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਕਾਰਨ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ।

294. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੜਾ ਵਰਗ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜੋ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਚਪੜਾਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਵੀਪਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ

ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ, ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਦੇ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਬੇਡਕਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:

"ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਵਾਰਥੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।

295. ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿੱਚ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦਰਸਾਈ ਅਸਲ ਬਰਾਬਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੰਦੀ ਸਿੱਟਾ

296. ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ:

(i) ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ, ਜਿਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ;
(ii) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਇਲਾਜ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ;
(iii) ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮੂਹ ਜਿਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਹੇਵੰਦ ਇਲਾਜ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ;
(iv) ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ

---

28 ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਅਧਿਆਇ। ਸੱਤਵਾਂ

ਅਜਿਹੇ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਉਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ;

(v) ਕਿ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ 100% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ;

(vi) ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਤਾਂ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੋਵੇ;

(vii) ਕਿ ਐੱਮ. ਨਾਗਰਾਜ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ;

(viii) ਕਿ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

297. ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਕੀਮਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਡੂੰਘੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਵਿਕਰਮ ਨਾਥ, ਜੇ.

1. ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿ ਈ.ਵੀ.ਚਿੰਨਈਹ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਚੰਗੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਅਨੁਭਵੀ ਡੇਟਾ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਮੈਂ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬੇਲਾ ਐਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ, ਜੇ.

1. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਲਈ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ "ਅਸਹਿਮਤੀ" ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

2. ਯੂਐਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਵਿਲੀਅਮ ਓ. ਡਗਲਸ, ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਅਸਹਿਮਤੀਵਾਦੀ, ਜਿਸਨੇ 486 ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਹਿਣਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ.... ਇਹ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਫਰਜ਼, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਣ, ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ."

3. ਜਸਟਿਸ ਓਲੀਵਰ ਵੈਨਡੇਲ ਹੋਮਸ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਅਸਹਿਮਤੀ, ਉੱਤਰੀ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ (1903) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"ਮੈਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਬੇਕਾਰ ਅਤੇ ਅਣਚਾਹੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਅਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ....."

4. ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਰਾਵਾਂ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਪੰਕਜ ਮਿਥਲ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਲਿਖੋ।

5. ਸੰਖੇਪਤਾ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪੱਖਾਂ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੈਫਰਲ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ ਸਟੀਕ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਿਤੀ 12.10.2023 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

---

1 ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਵਾਰਟਜ਼, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ: ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਪੰਨਾ 283

2 193 ਯੂ.ਐਸ. 197 (1903)

3 (2020) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 65

ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਸਵਾਲ। ਇਸ ਲਈ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(I) ਕੀ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿਚ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ?

(II) ਕੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਸੂਚਿਤ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਸਮੂਹਬੱਧ ਕਰਕੇ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ, ਆਰਟੀਕਲ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ?

(III) ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ? ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ?

6. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਓ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ।

ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਾ ਟ੍ਰੈਜੈਕਟਰੀ

7. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੇ 02.05.2000 ਨੂੰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ) ਐਕਟ, 2000 ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ 57 ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਤੇ 4 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਤੇ 4 ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ

---

4 (2005) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 394

5 (1992) ਸਹਾਇਤਾ। 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217

6 [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 65

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਲਈ। 2000 ਦੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ 4:1 ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਕਤ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6758/2000 ਅਤੇ ਹੋਰ (ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ) ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਕਾਨੂੰਨ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਕਤ ਹਵਾਲਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲ ਬਣਾਏ ਸਨ:-

(1) ਕੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵਾਲਾ ਐਕਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341(2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ?

(ii) ਕੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਅਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਵੈਧ ਹੈ?

(iii) ਕੀ ਅਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਸੂਖਮ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ?

8. ਜਸਟਿਸ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੇਗੜੇ (ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਐਸ. ਐਨ. ਵਰਿਆਵਾ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਬੀ. ਪੀ. ਸਿੰਘ), ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਕੇ. ਸੇਮਾ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਵੱਖਰੇ ਨਿਰਣੇ ਦੁਆਰਾ, ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ: -

(i) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਤੋਂ, ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਬਨਾਮ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ ਐਂਡ ਓਰਸ, ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਵਰਗ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੰਡ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ। (ਪੈਰਾ 26)

(ii) ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ।

---

* (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 [ਸੰਪਾਦਨ ਨੋਟ: ਇਹ * ਨਿਸ਼ਾਨ ਫੁੱਟਨੋਟ 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ]

7 [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906: (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310

ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਧੀਨ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16(4) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ। ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਪੈਰਾ 31)

(iii) ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ, ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਸਿਰਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਜਾਂ ਸੂਚੀ III ਦੀ ਐਂਟਰੀ 25 ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਥ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਪੈਰਾ 31)

(iv) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ, ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂ ਅਸੰਗਤ ਹੋਵੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਪ-ਵੰਡਿਆ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵਰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹੀ ਰਕਮ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਛੇੜਛਾੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂ ਵਾਧੂ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 14, 16 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਪੈਰਾ 41)

(v) ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸਲਈ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਰਾਜ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਤਿ-ਵਿਰੋਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। (ਪੈਰਾ 44)

9. ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਕੇ. ਸੇਮਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 48 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਵਿੱਚ, ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੈਰਾ 38 ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਵ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਉਪ-ਵਰਗ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਲਾਗੂ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਖੁਦ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪੈਰਾ 93 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ", ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 366 (24) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇਸਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਪਛੜੇਪਣ ਕਾਰਨ ਉਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੱਛੜੀ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਪਛੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋ ਸਮੂਹ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਦੀ ਧਾਰਾ (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਛੜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਛੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

10. ਦੁਬਾਰਾ, "ਮੀਨਜ਼-ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ" ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ।

---

* (1992) ਸਹਾਇਤਾ। 3 ਐਸਸੀਸੀ 217 [ਸੰਪਾਦਨ ਨੋਟ: ਇਹ * ਚਿੰਨ੍ਹ ਫੁੱਟਨੋਟ 5 ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ]

* (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 [ਸੰਪਾਦਨ ਨੋਟ: ਇਹ * ਨਿਸ਼ਾਨ ਫੁੱਟਨੋਟ 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ]

ਜਸਟਿਸ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਪੈਰਾ 96 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਇਕੱਲੀ ਸੰਸਦ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

11. ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ। ਨੇ ਲਗਭਗ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਸੰਭਾਲਿਆ 15 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ, ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 338 ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 20 ਅਗਸਤ, 2014 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

"ਆਰਡਰ

1. ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਈ.ਵੀ. ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਦਾ ਰਾਜ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਕੋਲ ਇਸ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਐਸ.ਪੀ.ਪੀ. 1922 (ਪੂਰਕ192) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 9-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਸਪਲਾਈ 1]।

2. ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 338 ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ [Indra Sawhey, ਪੂਰਕ 329] ਐਸਸੀਸੀ 217 : 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਮਲਾ

---

* (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394 [ਸੰਪਾਦਨ ਨੋਟ: ਇਹ * ਨਿਸ਼ਾਨ ਫੁੱਟਨੋਟ 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ]

* [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 65 [ਸੰਪਾਦਨ ਨੋਟ: ਇਹ * ਨਿਸ਼ਾਨ ਫੁੱਟਨੋਟ 6 ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ]

ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(1), ਅਨੁਛੇਦ 16(4), ਅਨੁਛੇਦ 338 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਪੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

3. ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਆਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।"

12. ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ 2006, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੋਟੇ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ 50% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੀ। ਵਾਲਮੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਵਜੋਂ ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ, 2009 ਦੇ CWP ਨੰਬਰ 18290 ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 29.03.2010 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ, ਐਕਟ 2006 ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਉਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਰੈਫਰੈਂਸ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਤੈਅ ਕੀਤੇ।

(1) ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਐਕਟ, 2006) ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹਨ?

(ii) ਕੀ ਰਾਜ ਕੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਸੀ।

(iii) ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਾਜਾ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

13. ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੈਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਾਜਾ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ:-

---

* [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1

* [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 857 : (2020) 8 ਐਸਸੀਸੀ 1

"44. ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ: ਐਸਸੀਸੀ 1917] ਪੂਰਕ (3) ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ: 342 ਅਤੇ 342-A ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਧਾਰਾ 341, 342 ਅਤੇ 342-A ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਲਛਮੀ ਨਰਾਇਣ ਗੁਪਤਾ, (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 396: (2019) 1 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 86] ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਮਰੀਕੀ ਪਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਜਾਂ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਅਛੂਤ ਜਾਂ ਪਛੜੇਪਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਹਨ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਲਾਭ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ; ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਲਾਭ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤਾਂ (ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ) ਦੁਆਰਾ ਹੜੱਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਤ, ਕਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗਿਣਾਤਮਕ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

45. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇਕਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਚੇਬਰੋਲੂ ਲੀਲਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ [ਚੇਬਰੋਲੂ ਲੀਲਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2021) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 401: 2020 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 383] ਵਿੱਚ, ਸੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, 1992 ਸਪੁਰਦ (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 217: 1992 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ ਐਂਡ ਐਸ) ਸਪੁਰਦ 1] ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ [ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 50: (2010) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. (ਐਲ ਐਂਡ ਐਸ) 961] ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

46. ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਵਜੋਂ ਰਾਖਵੇਂ ਵਰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੌਲਾ, ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ।

ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਕਿੱਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਲਮੀਕੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਫ਼ੈਦ ਵਰਗ ਘੱਟ ਜਾਂ ਘੱਟ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਵਾਂਝੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਕੀ ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ? ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਤਰਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਗ (ਜਾਤੀ) ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲਾਭ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੜੱਪਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੈ, ਉੱਨਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਟੋਕਰੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਤਾਕਤਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

47.....

48.....

49. ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸਭ ਦੇ ਲਾਭ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਰਜੀਹੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਮਾਨਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

50. ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਉਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਾਰਤ

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ। ਕੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਉਕਤ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

51. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਫ੍ਰੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਨਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸਮੂਹ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਨੂੰਨ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਹੈ। ਰਾਜ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰੇਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।

52. ਰਾਜ ਕੋਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਅਤੇ 16(4) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਅਤੇ 342(1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ/ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਤਰਕ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ; ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਿਲਿੰਦ [ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਇੰਦ, (2001) 1 ਐਸਸੀਸੀ 4: 2001 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 117] ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

57. ਧਾਰਾ 14, 15, 16, 338, 341, 342 ਅਤੇ 342-ਏ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਜਨਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 1992 ਐਸਸੀਸੀ192 ਐਸਸੀਸੀ27) ਵਿੱਚ ਬਾਈਡਿੰਗ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1] ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤਾਰੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਅਦਾਲਤ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

58. ਅਸੀਂ 3 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੀ ਰਾਏ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਈ.ਵੀ. 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਚਿੰਨਈਆ [ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਏ.ਪੀ. ਸਟੇਟ, (2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394: (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) 329] ਕੋਆਰਡੀਨੇਟ ਤਾਕਤ ਦਾ ਬੈਂਚ ਹੋਣਾ। ਅਸੀਂ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 7 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ, ਜੋ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ।"

14. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ. ਇੰਦਰ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ।

ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ

15. ਤਤਕਾਲ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੰਦਰਭ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ।

"ਆਰਟੀਕਲ 14. ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ। -ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ।

ਆਰਟੀਕਲ 15. ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ।

1 ਤੋਂ 3....

(4) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।]

(5) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।

ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਵਿਜ਼ਨ ਹਨ।]

ਆਰਟੀਕਲ 16. ਜਨਤਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ।

1 ਤੋਂ 3.....

(4) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(4A) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਆਰਟੀਕਲ 162. ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੱਦ।

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਚਾਲਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਘ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ 'ਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ।

ਆਰਟੀਕਲ 166. ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ।

(1) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

(2) ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਯੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ। ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ।

(3) ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਕਤ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਰਟੀਕਲ 246. ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ।

(1) ਧਾਰਾਵਾਂ (2) ਅਤੇ (3) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਸੰਘ ਸੂਚੀ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ । ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

(2) ਧਾਰਾ (3), ਸੰਸਦ ਅਤੇ, ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ 1**** ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੀ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ।।। ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

(3) ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ 1*** ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਰਾਜ ਸੂਚੀ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ।। ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

(4) ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ [ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ] ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

ਅਨੁਛੇਦ 335. ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ

ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

ਅਨੁਛੇਦ 341. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ।

(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸੰਘ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋਣਾ

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਨੁਛੇਦ 342. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ।

(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਧਾਰਾ 342A ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ।
(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, 6 [ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੋਵੇਗਾ] ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।]

(3) ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਆਰਟੀਕਲ 366. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ

ਸੰਦਰਭ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ-

(24) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;

(25) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਰਟੀਕਲ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;
(26).....

(26ਏ).....

(26ਬੀ).....

(26ਸੀ) "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਧਾਰਾ 342A ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ;

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

(1) ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ, ਡੀ.ਸੀ.-ਬੀ.ਸੀ.ਦੇ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਹੋਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਫੀਲਡ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ?

16. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ (ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤਰਕੀਕਰਨ) ਐਕਟ, 2000 ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ 2005 ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5), ਸੇਵਾ 2 ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਿਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (2000) ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (2000) ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨੂੰ 29.03.2010 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਐਕਟ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ 2005 ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲਗਭਗ 15 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ 2020 ਵਿੱਚ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

17. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੱਕੀ ਅਤੇ ਅਣਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਮਰਥਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁਪਤ ਅਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਆਰਡਰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

18. ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪ੍ਰਦੀਪ ਚੰਦਰ ਪਰੀਜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ. ਪ੍ਰਮੋਦ ਚੰਦਰ ਪਟਨਾਇਕ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਹੀਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਇੰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

19. ਸਾਡੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬਾਈਡਿੰਗ ਪੂਰਵਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਡੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮੂਲ ਮੁੱਲ ਹਨ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚਾਂ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ, ਆਮ ਜਾਂ ਕਾਵਲੀਅਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

20. ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1974 ਵਿੱਚ ਮਗਨਲਾਲ ਛਗਨਲਾਲ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਗ੍ਰੇਟਰ ਬੰਬੇ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ। ਐਚ.ਆਰ ਖੰਨਾ, ਜੇ. ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਸੀ, ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਸਨ।

---

8 [2001] ਸਹਾਇਤਾ। 5 ਐਸਸੀਆਰ 460 : (2002) 1 ਐਸਸੀਸੀ 1

9 [1975] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (1974) 2 ਐਸਸੀਸੀ 402

21. ਵਿਚ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਖਜੂਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸੀ।

22. ਕੇਸ਼ਵ ਮਿੱਲਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਬਾਂਬੇ ਉੱਤਰੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ" ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੱਤ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਖੇਪ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 10 ਹੋਰ ਉਲਝਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਰਪੱਖ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਸੋਧ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

23. ਡਾ. ਸ਼ਾਹ ਫੈਸਲ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੰਜ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: -

"17. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਥਾਪਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੰਖਿਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਜਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਨਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੱਦ ਤੱਕ, ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵਜੋਂ, "ਇਹ ਇੱਕ ਹੈ।

---

10 [1961] 2 ਐਸਸੀਆਰ 828 : ਏਆਈਆਰ 1961 ਐਸਸੀ 532

11 [1965] 2 ਐਸਸੀਆਰ 908 : ਏਆਈਆਰ 1965 ਐਸਸੀ 1636

12 [2020] 3 ਐਸਸੀਆਰ 1115 : (2020) 4 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਉਦਾਹਰਣ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿਓ। ਪੂਰਵ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨ-ਹੱਥ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

"18. ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਸਾਡੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਲ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਸਾਧਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਲੀਲ ਨਾਲ, ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।"

"19. ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਹਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਚਨਚੇਤ ਜਾਂ ਘੁਸਪੈਠ ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. [(2002) 4 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 09626 (ਐਸਸੀਸੀ) 4962]

"22.... ਸਾਡੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬਾਈਡਿੰਗ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਇਕਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"

24. ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਇੰਡਿੰਗ ਪ੍ਰੀਸਡੈਂਟਸ ਅਤੇ ਸਟਾਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਏ ਨਿਆਂਇਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ, ਇਹ ਵਾਰੰਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਛੋਟੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਛੋਟੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਜਾਂ ਅਸਹਿਮਤੀ ਸੀ

ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੇ, ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਪੁਨਰ-ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਇਹ ਪਿਛਲੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਜਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅਜਿਹੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਆਦਿ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਆਮ ਵਰਤੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਲਝਣ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ.

25. ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ,ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਅਤੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅੰਤਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਸਮੇਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੱਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਈ.ਵੀ ਚਿੰਨਈਆ, ਉਹ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਅਣਉਚਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਆਓ ਹਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

(II) ਕੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਟਿੰਕਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ-341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ-341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 234 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ?

26. ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜਮਾਂਦਰੂ ਮੁੱਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ: -

(ਏ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ।

(ਬੀ) ਆਰਟੀਕਲ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ।

(ਸੀ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਅਧਿਸੂਚਿਤ।
(ਡੀ) ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 16 ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਸਮੂਹਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।

(ਏ) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ
27. ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ. ਵੱਲੋਂ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 15, 16 ਅਤੇ 341 ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੈਟੇਨਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ।
28. ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜੀਵਤ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਜੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਸਹਿਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਟਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਕਾਰਡੋਜ਼ੋ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, "ਇੱਕ ਜੱਜ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲਾ ਨਾਈਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੱਜ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
29. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, "ਸਾਦੇ ਅਰਥ" ਜਾਂ "ਸ਼ਾਬਦਿਕ" ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜੋ "ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ" ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।
30. ਜੀਵੀਕੇ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਪੰਜ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: -

---

13 ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਕਾਰਡੋਜ਼ੋ, ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, (ਨਿਊ ਹੈਵਨ: ਯੇਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 13ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ 1946) 141

14 (2011) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 36

"37. ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਰੋਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗੰਭੀਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ, ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ-ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

38. ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲੰਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥਾਂ, ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਲਾਰੈਂਸ ਟ੍ਰਾਈਬ ਦੱਸਦਾ ਹੈ:

"ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਨੂੰਨੀ ਪਾਠ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਠ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਵੇ: ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪਾਠ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ..., ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ. (ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਫ੍ਰੀ-ਫਾਰਮ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਵੇਖੋ। [108 ਹਾਰਵ ਐਲ ਰੇਵ 1221, 1235 (1995)])"

39. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਫਰੇਮਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਜ਼ਰਬੇ, ਮੁਹਾਰਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੈਕਸਟ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਆਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਬਦਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਰਥ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਠ ਦੇ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਇੱਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ, ਪਾਠ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਿਹਤਰ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਸਾਧਾਰਨ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਅਰਥ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ।"

31. ਜੀ.ਵੀ.ਕੇ. ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਡਾ. ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੰਜ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: -

"113. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾਵਾਂ ਹੋਣ। ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [(2006) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1] ਵਿੱਚ ਜੀ. ਨਾਰਾਇਣਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਜੀ. ਪਨੀਰਸੇਲਵਮ [(1972) 3 ਐਸਸੀਸੀ ਤੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 717] ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ: (ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਕੇਸ ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 88, ਪੈਰਾ 201)

"201.... ਅਸੀਂ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ "ਸਾਦਾ ਅਰਥ" ਜਾਂ "ਸ਼ਾਬਦਿਕ" ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮ, ਜੋ "ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ" ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ, ਅਸਪਸ਼ਟ, ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੇਤੁਕੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

32. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਰੋਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ, ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ

_____

15 (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਵਿਆਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਰਥ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਾਠ ਦੇ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਇੱਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ, ਸਧਾਰਨ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਅਰਥ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਉਸਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ, "ਸਾਦੇ ਅਰਥ" ਜਾਂ "ਸ਼ਾਬਦਿਕ" ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ "ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ" ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਬੀ) ਆਰਟੀਕਲ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ :-

33. ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਓ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਸੰਮਿਲਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ।

34. ਧਾਰਾ 341 ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਖੇਤਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 342 ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾ 342 (ਏ) ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (102 ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018 ਦੁਆਰਾ 14.08.08 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

35. ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਹਿਸਾਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 341 ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਧਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 17 ਸਤੰਬਰ, 1949 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਇੱਥੇ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: ਸਰ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹਾਂ:

"ਸੂਚੀ IV (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 147 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 303 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਡਬਲਯੂ) ਲਈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ: -

(w) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 300A ਅਧੀਨ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿਰਫ ਤਬਦੀਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, 'ਨਿਰਧਾਰਤ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਡੀਮਡ' ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ: "ਸੂਚੀ IV (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 148 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 303 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (x) ਲਈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ:

(x) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 3008 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;"

ਮੈਂ ਹੋਰ ਸੋਧ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੋ ਹੋਰ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਠਾਵਾਂਗੇ?

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ: ਹਾਂ।
ਨਵੇਂ ਲੇਖ 300A ਅਤੇ 300B। [ਆਈਓਸੀ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਅਤੇ 342]

ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: ਸਰ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹਾਂ:
"ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 300 ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ: -300A. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ। (1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਸ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧ.

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ,

ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

300ਬੀ. ਅਨੁਸੂਚੀ ਕਬੀਲੇ। (1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ, ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ।

(2) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀਮਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਉਹ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਉਦੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰਧਾਨ: 218 ਏ.

ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ.ਟੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮਾਚਾਰੀ: ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ: 224.

ਪੰਡਿਤ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਭਾਰਗਵ: ਸਰ, ਮੈਂ ਚਲਦਾ ਹਾਂ:

"ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਵੇਂ ਆਰਟੀਕਲ 300A ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ V (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 201 ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ: 'ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ।'

ਮੈਂ ਵੀ ਚਲਦਾ ਹਾਂ:

"ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਵੇਂ ਆਰਟੀਕਲ 300B ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ V (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 201 ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ: -

ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ।" ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। 10 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 301 ਦੇ ਅਧੀਨ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਖੋਹਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 300A ਅਤੇ B ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਆਰਟੀਕਲ 10 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 296 ਅਤੇ 299 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।

ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਾਤਾਂ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਨਾ ਬਣ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮੌਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਨਾ ਗੁਆ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ/ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲਚਕੀਲਾ ਬਣਾ ਦੇਵੋਗੇ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਦਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰਧਾਨ: ਮਿਸਟਰ ਚਲੀਹਾ-ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੋ ਸੋਧਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ 205 ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ 225 ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਹੁਣ 205 ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਲਧਰ ਚਲੀਹਾ (ਅਸਾਮ: ਜਨਰਲ): ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮੈਂ ਚਲਦਾ ਹਾਂ; "ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਨਵੇਂ ਆਰਟੀਕਲ 300B ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ V (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 201 ਵਿੱਚ 'ਸੰਸਦ' ਸ਼ਬਦ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਬਾਅਦ 'ਸੰਸਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ' ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ' ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਕੋਲ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਤਰਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਰਾਫ਼ਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ. ਟੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮਾਚਾਰੀ: ਫਿਰ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਕੀ ਬਚਿਆ ਹੈ?

ਸ਼੍ਰੀ ਕੁਲਧਰ ਚਲੀਹਾ: ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ

ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ. ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਡੀਲ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾਈ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਜੋ ਵੀ ਕਹੇ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ

ਇਸ ਵਾਰ ਡਰਾਫ਼ਟਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਸੂਬਾਈ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜਪਾਲ ਉਥੇ ਹੈ ਜੋ ਸੁਧਾਰ ਹੈ-ਸੰਸਦ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਉਥੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਸ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਧਾਨ: ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧਵਾ।

ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਵਰ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਜੇਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਬਿਹਾਰ: ਜਨਰਲ)। ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜੋੜਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ: 'ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਵੀ.ਆਈ. ਮੁਨੀਸਵਾਮੀ ਪਿੱਲੈ: ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਮੈਂ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ

ਜੋ ਸੋਧਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੋਧਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਉਸ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਸੀ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1916 ਤੱਕ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਉਹ ਸਾਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਛੂਤ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਛੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਨ ਜੋ ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੋਂਟੈਗੋ ਚੇਮਸਫੋਰਡ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1930 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੁਗ-ਨਿਰਮਾਣ ਵਰਤ ਆਇਆ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਅਛੂਤ ਵਰਗ ਕੌਣ ਸਨ। ਅਤੇ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਦਰਾਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 86 ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ

ਕੁਝ ਛੂਹਣਯੋਗ ਕਲਾਸਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਹੁਣ, ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਧ ਪ੍ਰੇਰਕ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜੋ ਅਛੂਤ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਰ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਏ ਹਨ; ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਰ, ਮੈਂ ਡਰਾਫਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਏਗੀ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਹਰੀਜਨ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਉਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਭਾਰਗਵ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜਾਂ ਪਾਸ ਕਰਾਂਗੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਪਾਹਜਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਫਿਰ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਕੀ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਪਸ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕਾਰਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਵਰਗ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸੋਧ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ: ਕੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?

ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ: ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਠਾਕੁਰ ਦਾਸ ਭਾਰਗਵ ਦੀ ਸੋਧ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ: ਫਿਰ ਮੈਂ ਸੋਧਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਹਿਲਾ ਸੋਧ 147 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ: "ਸੂਚੀ IV (ਅੱਠਵੇਂ ਹਫ਼ਤੇ) ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਨੰਬਰ 147 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 303 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਡਬਲਯੂ) ਲਈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ:

'(ਡਬਲਯੂ) 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 300A ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।"

36. ਉਪਰੋਕਤ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਖਰੜਾ ਆਰਟੀਕਲ-300A ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਨੰਗੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੰਸਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 341 ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ.

ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਮ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੀਮਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖਾਤਮਾ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ। ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, "ਮਿੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ।"

37. ਬੀ. ਬਾਸਾਵਲਿੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਡੀ. ਮੁਨੀਚਿਨੱਪਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਜਾਤੀਆਂ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਹਨ, ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ (2) ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾਜ਼ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਾਜ਼ (2) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅੰਤਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

38. ਭਈਆ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਉਕਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਿਲਿੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ:

"11. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

---

16 [1965] 1 ਐਸਸੀਆਰ 316 : ਏਆਈਆਰ (1965) ਐਸਸੀ 1269

17 [1965] 2 ਐਸਸੀਆਰ 877 : ਏਆਈਆਰ (1965) ਐਸਸੀ 1557

18 [2000] ਸਹਾਇਤਾ। 5 ਐਸਸੀਆਰ 65 : (2001) 1 ਐਸਸੀਸੀ 4

ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ। ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਧਾਰਾ 342 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ" ਦੇ ਸਮੀਕਰਨ ਵਿੱਚ "ਜਾਤੀਆਂ" ਜਾਂ "ਕਬੀਲਿਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਅਤੇ 366(25) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਕਬੀਲਾ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਨਿਯਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1950 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ) ਆਦੇਸ਼, 1950 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

12. ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸਾਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ (1) ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ, ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ; (2) ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ, ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਗਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਕੱਲੀ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ/ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਤੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਤੀ/ਜਨਜਾਤੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਸੀ। ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਡਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਜਾਤੀ/ਕਬੀਲੇ (ਏ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਾਤ/ਕਬੀਲਾ (ਬੀ) ਵੀ ਜਾਤ/ਕਬੀਲੇ (ਏ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਤ/ਜਨਜਾਤੀ (ਬੀ) ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਕਬੀਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ/ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਜ਼ਟੀਅਰਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ/ਜਨਜਾਤੀ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਬਾਅਦ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਉਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਾਂਚ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤ ਜਾਂ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਅਰਥ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਨਾ ਤਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।"

39. ਵਿਚ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ. ਦਿੱਲੀ ਜਲ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਹੋਰ," ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1950, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1950 ਦੀਆਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ:

"36. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸਨੈਪਸ਼ਾਟ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਸੰਸਦ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸਤਾਰ/ਹਟਾਉਣਾ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।

37.....

38. ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

_____

19 [2018] 10 ਐਸਸੀਆਰ 513 : (2018) 10 ਐਸਸੀਸੀ 312

ਇਕਸੁਰਤਾ ਨਾਲ ਉਸਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 341/342 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ/ਯੂ.ਐਨ. ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ/ਯੂ.ਐਨ. ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। 16(4) ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 341/342 ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਧਾਨਿਕ ਉਪਬੰਧ/ਅਧਿਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 166 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ/ਸੰਘ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ/ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ ਲਈ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਜਾਤੀ/ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਉੱਚਿਤ ਸੰਸਦੀ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਖਾਸ ਰਾਜ ਲਈ ਕਬੀਲੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਟਚਸਟੋਨ 'ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕਪਾਸੜ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਰਾਜਕਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਟ੍ਰਿਗਰ ਬਿੰਦੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

40. ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹਨ। ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ (1), ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਲਾਜ਼ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਜਿਹੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਸੀ) "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ

41. ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੀਲਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੂਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਓ ਅਸੀਂ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਸਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਜਾਂ ਜਾਤ-ਆਧਾਰਿਤ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਆਈ. ਮੁਨੀਸਵਾਮੀ ਪਿੱਲੈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ (ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣੇ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਚਮਾਰ, ਮੋਚੀ ਆਦਿ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਸ਼ਬਦ ਹਾਲਾਂਕਿ "ਪਿਛੜੇ ਕੱਪੜੇ" ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਅਧਿਐਨ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਗਣਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੇ.ਐਚ. ਹਟਨ ਜਿਸ ਨੇ 1931 ਵਿੱਚ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ "ਉਦਾਸ ਜਾਤਾਂ" ਉਹ ਜਾਤਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਜ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ ਅਸਮਰਥਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ, ਵੱਖਰੇ ਖੂਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਆਦਿ। 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਫ਼ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਿੱਚ "ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਸ਼ਬਦ ਅਸਲ ਵਿੱਚ "ਜਾਤ" ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਆਖਰਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਨੇ "ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ" ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ। 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ “ਅਨੁਸੂਚਿਤ

ਜਾਤੀਆਂ" ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

"26(1) 'ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਮਹਿਮ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ 'ਉਦਾਸ ਵਰਗ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

42. ਉਕਤ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਂਤ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਤੱਕ ਨੌਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 06.06.1936 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਆਰਡਰ 1936 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ 1950 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ), ਆਰਡਰ 1950 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਭਿਆਸ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਸੀ। ਉਕਤ ਦੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ:

"ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 2

2. ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ I ਤੋਂ XXV ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ, ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਬੰਧਤ ਸਥਾਨਕਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਉਹ ਹਿੱਸੇ।

ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ) ਆਰਡਰ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 2

2. ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਭਾਗ I ਤੋਂ XXII ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ।

ਉਸ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦਿਸ਼ਟ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ"।

43. ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

44. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਧਾਰਾ 341(1) ਜਾਂ ਧਾਰਾ 342(1) ਦੇ ਤਹਿਤ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ" ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਤਾਂ/ਜਾਤੀਆਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਕੈਟੇਨਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

45. ਧਾਰਾ 341 ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿ "ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਉਸ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋਵੇ" ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਹਿੱਸੇ, ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਹਰੇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਲਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਚਾਹੇ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਜਾਤੀ/ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਨਾਮਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂ ਰਾਖਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।

46. ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੱਤ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁਕਵੀਂ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਮੁੱਦੇ

---

20 [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906: (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310

ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 16(1) ਵਾਜਬ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਧਾਰਾ 16(4) ਧਾਰਾ 16(1) ਅਤੇ 16(2) ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਰ ਇਕਸਾਰ ਰਾਏ ਵਿੱਚ

ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ: -

ਪ੍ਰਤੀ ਏ.ਐਨ. ਰੇ, ਜੇ.

"40. ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਕਈ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 46 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਆਰਥਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅਨੁਛੇਦ 342 ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਅਤੇ (25) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਲੜੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

41. ਤੋਂ 42.....

43. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਜਾਤ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭਈਆਲਾਲ ਬਨਾਮ ਹਰੀਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ [ਏਆਈਆਰ 1965 ਐਸਸੀ 1557: (1965) 2 ਐਸਸੀਆਰ 877

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਹਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਿ ਉਹ ਚਮਾਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੀਮਿਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਧਾਰਾ 366(25) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੀੜਤ ਹਨ।

ਪ੍ਰਤੀ ਮੈਥਿਊ, ਜੇ.

82. ਧਾਰਾ 16(2) ਵਿੱਚ "ਜਾਤੀ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 366(24) ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ

"ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।"

ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਵਿੱਚ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਪ੍ਰਤੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਇਰ, ਜੇ.

"135. ਅਸੀਂ ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਦੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੀਕਰਨ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੰਗੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਧਾਰਨਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਉੱਥੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ) ਹਨ। ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਭਾਈਚਾਰੇ

ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਲਝਾਉਣਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਗਲਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਉਪਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਪੱਖਪਾਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਗਰਿਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(2) ਬਾਹਰ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਗੁਣਾ ਹਿੰਦੂ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਥੈਲੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਉਪ-ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਰਪਸ ਜੂਰੀਜ਼ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪਛੜੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

47. ਐਨ.ਐਮ. ਥਾਮਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਜਾਤ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 341 ਦੇ ਇੱਕ ਨੰਗੇ ਪੜ੍ਹਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਕਲਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਸਮੂਹਾਂ, ਕਬੀਲਿਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ "ਜਾਤੀ" ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(d) ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ: -

48. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਜਾਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਭਾਗ XV। ਕੁਝ ਖਾਸ ਵਰਗਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਕਮਿਊਨਿਟੀ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 330 ਅਤੇ 332 ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ। ਅਨੁਛੇਦ 335 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ, ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 338, 338 (ਏ) ਅਤੇ 338 (ਬੀ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366(24) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਲਈ ਧਾਰਾ 366(25) ਅਤੇ "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 366(26C) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

49. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 15 (20.01.2006 ਤੋਂ) ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜੋੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ (5) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 16 (17.6.1995 ਤੋਂ) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਾ (4ਏ) ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019 ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਧਾਰਾ 16(6) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਲਾਜ਼ 4 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਅਨੁਛੇਦ 46 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਗੇ।

50. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 16(4A) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 46 ਵਿੱਚ "ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, "ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਧਾਰਾ 340 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਧਾਰਾ 341 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 342 ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। 14 ਅਗਸਤ, 2018 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸੋਧ ਐਕਟ, 2018) ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਧਾਰਾ 342A, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸੰਘ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ) ਸੋਧ ਐਕਟ, 2021 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਧਾਰਾ (2) ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ (3) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ 342 (ਏ) ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 341, 342 ਅਤੇ 342ਏ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 342ਏ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜੋੜੀ ਗਈ ਧਾਰਾ (3) ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ.

51. ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਕਲਾਜ਼ (2) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁਕਮ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਜਾਂ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਧਾਰਾ 341 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਸੰਘ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ। ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਧਾਰਾ 246 ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

52. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕੋਕਿੰਗ ਕੋਲ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

"19..... ਧਾਰਾ 162 ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਘ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 162 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀਮਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

_____

21 [1990] 3 ਐਸਸੀਆਰ 744 : (1990) 4 ਐਸਸੀਸੀ 557

53. ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ॥ ਜਾਂ ਸੂਚੀ ।।। ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡੀਕਰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ। 341(1), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤ), ਐਕਟ 2000 ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ (Li13) ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ (1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕੋਟਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ, 2006 ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਤਿੰਨ-ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ/ਉਪ-ਵੰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ, ਕਬੀਲੇ ਲਈ ਕੋਟਾ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

54. ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਕਰਨਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਜਾਂ ਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 1 (ਧਾਰਾ 1) ਅਧੀਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਤਰਜੀਹ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੋਟਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੋਟਾ ਅਜਿਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੇ ਉਲਟ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗੀ।

55. ਨਿਪਟਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸਮੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਬੰਧ

ਇਕਸੁਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸਮੀਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸਲਈ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਖਾਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀਆਂ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਲਈ ਕੋਟਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਟਾ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੂਚੀਬੱਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੋਲ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਉਕਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਦੇਣ ਲਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਾਰਾ 341 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਾਰਾ 341(1) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

56. ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਇੱਕ ਯੋਗ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ (5) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 15 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

"ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵੰਡਣ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਵਰਗੀਕਰਨ/ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

57. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਬਕਿਆਂ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਰਾਜ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 341 ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਵਰਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 'ਰੰਗਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ, ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭੇਸ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਰੰਗਦਾਰ ਅਭਿਆਸ" ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧਿਕਤਮ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ "ਤੁਸੀਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ' ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲ ਕੇ ਜਾਂ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(III) ਕੀ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੁਆਰਾ "ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ" ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

58. ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ, ਧਾਰਾ 4 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਅਧੀਨ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡਣ ਜਾਂ ਮੁੜ-ਸਮੂਹ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ।

59. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 340 ਦੇ ਤਹਿਤ 1 ਜਨਵਰੀ 1979 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਬੀ.ਪੀ. ਮੰਡਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ "ਦੂਜਾ ਪਿਛੜਾ ਵਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ" ਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

---

*ਕੇ.ਸੀ. ਗਜਪਤੀ ਨਾਰਾਇਣ ਦਿਓ ਬਨਾਮ ਉੜੀਸਾ ਰਾਜ (1953) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 178

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਉਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖੁਦ 13 ਅਗਸਤ, 1990 ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਫ਼ਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1990 ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ। 7 ਅਗਸਤ, 1990। ਉਕਤ ਓ.ਐਮ. ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ SEBC ਲਈ 27% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ। ਉਕਤ ਓ.ਐਮ. ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਮੈਮੋਰੰਡਮ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 1 ਅਕਤੂਬਰ, 1990 ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਕਤ ਓ.ਐਮ. ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਮਿਤੀ 13 ਅਗਸਤ, 1990, ਹਾਲਾਂਕਿ, SEBCs ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, 25 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਓ.ਐਮ., ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਓ.ਐਮ. ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ। 13 ਅਗਸਤ, 1990 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਈਐਸਸੀਬੀ ਦੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ 27% ਕੋਟੇ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਮਾਪਦੰਡ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 10% ਹੋਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। 25 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਨੂੰ ਉਕਤ ਓ.ਐਮ. ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ 6:3 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ 13.08.1990 ਦੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਓ.ਐਮ. ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ, ਵੈਧਤਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਓ.ਐਮ. ਦੇ ਪੈਰਾ 2(ii) ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। 25 ਸਤੰਬਰ, 1991 ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ 10% ਵਾਧੂ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਛੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਾਏ ਗਏ। ਮੋਹਰੀ ਨਿਰਣਾ ਬੀ. ਪੀ. ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ, (ਐਮ. ਐਚ. ਕਾਨੀਆ, ਸੀ. ਜੇ. ਲਈ, ਅਤੇ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਐਮ.ਐਨ. ਵੈਂਕਟਚਲੀਆ, ਏ.ਐਮ. ਅਹਿਮਦੀ ਅਤੇ ਖੁਦ) ਐਸ.ਰਤਨਵੇਲ ਪਾਂਡੀਅਨ ਅਤੇ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੇ.ਜੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਨਿਰਣੇ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ।

60. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਜਾਲੋਂਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਫੁਟਕਲ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਜਰਮਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਸਵਾਲ-3(a), ਸਵਾਲ-3(e) ਅਤੇ ਸਵਾਲ-10 ਸਨ। ਸਵਾਲ-3(ਏ) ਸੀ, "ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?" ਸਵਾਲ-3 (ਈ) ਇਹ ਸੀ, "ਕੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਥਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?" ਸਵਾਲ-10 ਇਹ ਸੀ, "ਕੀ ਦੂਜੇ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅੰਤਰ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ?"

61. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਪੈਰਾ 781 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ 3(ਬੀ) ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ: -

"781. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

62. ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ ਨੇ "ਮੀਨਜ਼ ਟੈਸਟ" ਅਤੇ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ" ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੰ. 3 (ਡੀ) ਅਤੇ ਪੰਨਾ 725 'ਤੇ ਪੈਰਾ 792 ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ: -

“ਇਹ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

63. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। 3, ਜਸਟਿਸ ਜੀਵਨ ਰੈਡੀ ਪੈਰਾ 796 ਅਤੇ 797 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"796.-797. ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 3 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸਾਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। (ਏ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ

ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣੋ। ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੂਹ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਛੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਬੀ) ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਵਿਧੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਵਿਧੀ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਜਾਂ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਅਥਾਰਟੀ 'ਤੇ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ/ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਪੂਰੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ, ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਉਹ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਪਦੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਪੱਛੜੇਪਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਕਸਤ) ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤ ਇੱਕ ਮੌਜੂਦਾ, ਪਛਾਣਯੋਗ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹ/ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਆਬਾਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ, ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ (ਸੀ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਸੀ) ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਥਿਤ ਹੋਵੇ। (d) 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਲਹਿਜ਼ਾ ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਰਟੀਕਲ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਆਰਟੀਕਲ 15(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੌੜੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

64. ਪਾਂਡੀਅਨ, ਜੇ. ਨੇ ਪੈਰਾ 39 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 16(4) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਤਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਖਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(4) ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਯੋਗ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ, "ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ" ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪੈਰਾ-126 ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਥਿਤ ਹੋਵੇ।

65. ਜਸਟਿਸ ਪੀ.ਬੀ. ਸਾਵੰਤ ਨੇ ਪੈਰੇ 417 ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ: -

"417. ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਜ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ "ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ "ਪੱਛੜੇ" ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ "ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ" "ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 46 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ "ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ" ਅਤੇ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ", ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ "ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ" ਨੂੰ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਖਭਾਲ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ" ਕਰਨ ਅਤੇ "ਸਮਾਜਿਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ" ਅਤੇ "ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ" ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਐਸਸੀਐਸ/ਐਸਟੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 335 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ, ਇਹ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਸੀਐਸ/ਐਸਟੀ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਵੀ, ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ।"

66. ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ, ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੇ ਪੈਰਾ 38 ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ: -

"38. ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ, ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਕੇਸ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਹੈ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਕੇਸ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 3 ਦੇ ਉਪ-ਕਲਾਸ 8 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਉਪ-ਵਿਭਾਜਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ।"

67. ਜਸਟਿਸ ਐਚ.ਕੇ. ਸੇਮਾ, ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਹੇਗੜੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੇ. ਨੇ ਪੈਰਾ 48 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ: -

"48. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਸਸੀਸੀ p. 725 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀਲੇਅਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ।"

68. ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਵੀ ਪੈਰੇ 76 ਅਤੇ 92 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ: -

"76. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੇਵ. ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ -

(1) ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੇ, (ii) ਪਿਛੜੇ, (ii) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, ਅਤੇ (iv) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ। ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. ਪੈਰਾ 792 ਪੰਨਾ 725 'ਤੇ) ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਵਾਲ 5 ਸਿਰਫ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

92. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਪ੍ਰਗਟਡ ਐਕਟ ਵੀ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ [1992 ਪੂਰਕ (3) ਐਸਸੀਸੀ 217: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਐਲਐਂਡਐਸ) ਪੂਰਕ 1: (1992) 22 ਏਟੀਸੀ 385] ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ ਕਿ ਬੈਕਵਰਡ ਵਰਗ ਨੂੰ ਬੈਕਵਰਡ ਵਰਗ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ: (ਐਸਸੀਸੀ ਪੀ. 716, ਪੈਰਾ 781)

"781. ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।"

69. ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼, ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ-ਬੈਂਚ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ

---

2 [2007] 7 ਐਸਸੀਆਰ 63 : (2008) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਕੀ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਸਟੀਕ ਹੋਣ ਲਈ, ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

"184. ਹੁਣ ਤੱਕ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ "ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ "ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਸਿਰਫ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। "ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਸਿਧਾਂਤ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ, "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ST ਅਤੇ ਐਸਸੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਸਸੀ ਅਤੇ ST ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗ ਹਨ। ਰੇਅ, ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਇੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਜਾਤ ਦੇ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।" ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਅਤੇ 342 ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਤਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ, ਜੋ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ, ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ [(2005) 1 ਐਸਸੀਸੀ 394] ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ, ਜੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ: (ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੰਨਾ 403)

"ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਤੀਸੂਚਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 341(1) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਾਤੀ ਆਰਡਰ, 1950 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਆਰਡਰ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਆਰਡਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਵੱਲ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਏਗਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰੇਗਾ, ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੋਵੇਗਾ। (ਪਾਰਾ 52, 111 ਅਤੇ 84)
(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

186. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹਨ।"

70. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣ ਕਾਰਨ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਨਾਲ "ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ" ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 16 (4) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

71. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਧਾਰਾ 15(4) ਅਤੇ 15(5) ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, "ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਕਿਸੇ ਵੀ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ "the" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ "ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਅਤੇ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ" ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, "ਕਰੀਮੀ

---

* [2007] 7 ਐਸਸੀਆਰ 63 : (2008) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਪਰਤ" ਸਿਧਾਂਤ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਵਿੱਚ ਨੌ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

72. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ 'ਚ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਨਾਗਰਾਜ 'ਚ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਰੁਸਤਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਰਾ-17 ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:-

"ਚਿੰਨਾਜਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ 20 ਅਗਸਤ, 2014 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਚਿੰਨਈਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 338 ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

73. ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪੰਜ-ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਰਫ਼ ਪਛਾਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਅਦਰਜ਼ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਾਗਰਾਜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਨਾਗਰਾਜ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਕੁਲਫੀ ਅਤੇ ਬੈਕਵਰਡਨੈੱਸ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਚਿੰਤਤ ਹਨ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪਛੜੇਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ' ਤੇ "ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ

---

* [2007] 7 ਐਸਸੀਆਰ 63 : (2008) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1

* [2006] ਸਹਾਇਤਾ। 7 ਐਸਸੀਆਰ 336 : (2006) 8 ਐਸਸੀਸੀ 212

ਇਸ ਲਈ ਨਾਗਰਾਜ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 34 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨੋਟੀਫਾਈਡ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

74. ਇਹ ਬਹੁਤ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਭ ਜੋ ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਜਾਂ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਰ ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਈਡਿੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰੀਖਣ ਜਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਜਾਂ ਰਾਏ ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੰਪੱਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਇਕ 'ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਾ' ਹੋਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ 'ਮਿਸਾਲ'। ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਲਈ ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਤਰਕ ਨਾਲ ਕੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਣਬੀਰ ਉਰਫ਼ ਰਾਣਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਡੀਐਮ ਜਬਲਪੁਰ ਬਨਾਮ ਸ਼ਿਵਕਾਂਤ ਸ਼ੁਕਲਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਆਨ ਜੋ ਅਨੁਪਾਤ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਓਬਿਟਰ ਡਿਕਟਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

75. ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ - ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਜਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਸਬੰਧਤ ਬੈਂਚਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। । ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਇੱਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਜਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ।

76. ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਲ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਈਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵੰਡ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਸਮੂਹੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਂ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਡੇਟਾ ਆਦਿ, ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

23 [2006] 3 ਐਸਸੀਆਰ 864 : (2006) 5 ਐਸਸੀਸੀ 167

24 (1976) 8 ਐਸਸੀਸੀ 521

ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚਾ

77. ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਜਾਂ ਢਾਲ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਧਾਰਾ 142 ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

"47. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪੂਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਜਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ "ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ" ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 142 ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ

---

25 [1998] 2 ਐਸਸੀਆਰ 795: (1998) 4 ਐਸਸੀਸੀ 409

ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪਚਾਰਕ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਦੇ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਜਾਂ ਕਾਰਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਠੋਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਧਾਰਾ 142, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਕੀਲ, ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦੇ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

78. ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਵੇਂ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਜਾਂ ਘਟਾ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਅਰਥ ਦੇਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨੀਤੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਾਗੂ ਹੋਣ। ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ

ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਧੇਰੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

79. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: -

(1) ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਸਮੇਤ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਟਾਰਕੈਸੀਸ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

(ii) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ, "ਸਾਦੇ ਅਰਥ", ਜਾਂ "ਸ਼ਾਬਦਿਕ" ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜੋ ਕਿ "ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ" ਹੈ, ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(iii) ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(iv) ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਦ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ (1), ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਲਾਜ਼ (1) ਅਧੀਨ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਜਿਹੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(v) ਇਹ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ" ਨਾਮਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਬਣਾਉ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

(vi) ਰਾਜਾਂ ਕੋਲ ਅਨੁਛੇਦ 134 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਵਜੋਂ ਗਿਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ/ਉਪ-ਵੰਡ ਕੇ/ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ/ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਤਰਜੀਹੀ ਸਲੂਕ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(vii) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਰਾਜ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341 ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(viii) ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੀ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਧਾਰਾ 341 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ" ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 341, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਜਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ।

(ix) ਧਾਰਾ 142 ਅਧੀਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੇਸ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਸਾਰਥਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ, ਧਾਰਾ 142 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 142 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(x) ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਧੇਰੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

80. ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਈ.ਵੀ. ਚਿਨਾਜਾਹ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪੰਕਜ ਮਿੱਥਲ, ਜੇ.

ਇੰਨਡੈਕਸ*

1.	ਜਾਣ-ਪਛਾਣ	4-10
2.	ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ	10-23
3.	ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ ਅਤੇ ਓਬੀਸੀ'ਸ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ	23-33
4.	ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ	33-39
5.	ਜਾਤੀ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ	39-45
6.	ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ਼ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਮਲ ਜਾਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ	45-48
7.	ਸਿੱਟਾ	49-54

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

1. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

2. ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਦੋਂ ਉੱਠਿਆ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਐਕਟ, 2006 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 25% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ 50% ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਵਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

3. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 50% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿੱਚੋਂ, ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਦੀ ਧਾਰਾ 4(5) ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ

---

* ਸੰਪਾਦਕ। ਨੋਟ: ਮੂਲ ਨਿਰਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਨਾਬੰਦੀ।

1 (2005) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 394

ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ 25% ਵਿੱਚੋਂ 50% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਅਵੈਧ ਹੈ।

4. ਚਿੰਨਈਆ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਸੰਗਤ) ਐਕਟ, 2000 ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: ਗਰੁੱਪ ਬੀ ਲਈ 1%, ਗਰੁੱਪ ਬੀ ਲਈ 1% ਅਤੇ ਗਰੁੱਪ ਬੀ ਲਈ 1%। ਗਰੁੱਪ ਡੀ.

5. ਚਿੰਨਈਆ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਣ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀ। ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ." ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ. ਸਿਰਫ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

6. ਉਪਰੋਕਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਬਨਾਮ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

7. ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮਾਮਲਾ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ A ਅਤੇ B ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 2009 ਦੇ ਇੱਕ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਤੇ ਸੀਟ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ।

8. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲਾਂ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ, ਟੀਪੀ (ਸੀ) ਅਤੇ ਟੀਸੀ (ਸੀ) ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਲਬਡ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਆਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

---

2 (1992) ਸਹਾਇਤਾ। 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 217

9. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ "ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ" ਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

10. ਮਨੁੱਖ/ਮਨੁੱਖ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਹੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਯੋਗਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 15 ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਲੇਖ 14 ਅਤੇ 15 (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:

“ਆਰਟੀਕਲ 14- ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ

ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਨਤਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਆਰਟੀਕਲ 15- ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ

(1) ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪੰਗਤਾ, ਦੇਣਦਾਰੀ, ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ-

(ਏ) ਦੁਕਾਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ; ਜਾਂ

(ਬੀ) ਖੂਹਾਂ, ਟੈਂਕਾਂ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਾਟਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਿਜ਼ੋਰਟ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(3) ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।"

11. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋੜਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਏਕ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਖੌਤੀ ਹਾਸ਼ੀਆਗ੍ਰਸਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਆਦਿ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

12. ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਯੋਗਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਤੱਕੜੀ 'ਤੇ ਤੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

13. ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਦੁਆਰਾ "ਉਦਾਸ ਵਰਗ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਛੂਤ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਉਦਾਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਚਮੜਾ ਕਾਮੇ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤਰਖਾਣ, ਚੌਕੀਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮੂਲੀ ਕਾਮੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

14. ਭਾਰਤ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਕਟ, 1935, ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਸਾਏ ਉਦਾਸ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਿਮ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਘੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਆਸੀ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ।

15. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 26 ਨਵੰਬਰ, 1949 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ 26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਤੋਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਆਰਟੀਕਲ 330 ਅਤੇ 332 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 15(3) ਅਤੇ 16(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਮਾਜਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ।

16. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 330 ਅਤੇ 332 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 15(3) ਅਤੇ 16(4) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਮਵਾਰ.

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ

17. ਵਿਧਾਨਕ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੋਧਾਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

18. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1951, ਤੋਂ 18 ਜੂਨ, 1951 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਪਕਮ ਦੋਰਾਰਾਜਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 29 (2) ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਜਾਤੀ ਅਧਾਰਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੀ ਵੈਂਕਟਾਰਮਨ ਬਨਾਮ ਮਦਰਾਸ ਸਟੇਟ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਤੋਂ ਉਪ-ਆਰਟੀਕਲ (4) ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

19. ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਧਾਰਾ 16(4), 15(3) ਅਤੇ 15(4) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

---

3 ਏਆਈਆਰ (1951) ਐਸਸੀ 226

4 ਏਆਈਆਰ (1951) ਐਸਸੀ 229

20. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ।

21. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995 ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 16(4)(ਏ) ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

22. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 16(4)(ਬੀ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ 16(4)(ਬੀ) ਨੇ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 4(ਏ) ਅਧੀਨ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਾਲ ਭਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਭਰਿਆ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ 50% ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ।

23. ਤੁਰੰਤ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000 ਆਇਆ ਜੋ ਐਸ. ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਰਾਖਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਘੱਟ ਯੋਗਤਾ ਅੰਕ ਜਾਂ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਕਤ ਸੋਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਜਾਂ ਸੰਘ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

24. ਇੰਨ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਵੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਤੀਜਾਤਮਕ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਫੀਡਰ ਕੇਡਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ।

---

5 [1996] ਸਹਾਇਤਾ। 7 ਐਸਸੀਆਰ 142: (1996) 6 ਐਸਸੀਸੀ 580

6 [1995] ਸਹਾਇਤਾ। 4 ਐਸਸੀਆਰ 158: (1995) 6 ਐਸਸੀਸੀ 684

25. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਨੂਜਾ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇਵਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ।

26. ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (II) ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਤੇਜ਼ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਰੱਕੀ 'ਤੇ ਆਮ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਮਿਲੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

27. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002, ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (II) ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 (4) (ਏ) ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ" ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਪਿਛਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ w.e.f. 07.06.1995, ਉਹ ਤਾਰੀਖ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 14(4)(A) ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ।

28. ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 08.09.1993 ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਫ਼ਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੇ ਪੋਸਟ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ) (ਸੋਧ) ਆਰਡੀਨੈਂਸ, 1995, ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਜੋ ਕਿ ਐਕਟ 19 ਅਤੇ ਹੋਰ IPS, IPS, 19 ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, 1995 ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਧਿਕਾਰੀ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਗੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ (i) ਤਨਖਾਹ ਰੁਪਏ ਹੈ। 10,000/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ; (ii) ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹੈ; ਅਤੇ (ii) ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਧੂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

_____

7 [1996] 3 ਐਸਸੀਆਰ 125: (1996) 2 ਐਸਸੀਸੀ 715

8 (1999) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 209

29. ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਬਨਾਮ. ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯੂ.ਪੀ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 16(4) ਅਤੇ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

30. ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (II) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ," ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਐਕਟ, 1995 ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ, ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ' ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ" ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਆਰਮੀ 16 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ "ਅਧਾਰਮਿਕ ਪਰਤ" ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਵਿਵਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

31. ਐਮ. ਨਾਗਰਾਜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ।" ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਅਰਥਾਤ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਐਕਟ 200) (ਪੰਜਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002 ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

32. ਟੀਐਮਏ ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ," ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 11 ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਰੱਖੇ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮਿਕ ਅਕਾਦਮੀਆ ਸਿੱਖਿਆ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਸਟੇਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਵਿੱਚ ਪੀ.ਏ. ਇਨਾਮਦਾਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ," 7 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮਿਕ ਅਕਾਦਮੀਆ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਟੀ.ਐੱਮ.ਏ. ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨਵੇਂ-ਤੀਜਾ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006, ਕਥਿਤ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ।

---

9 [1995] ਸਪੋਰਟ। 3 ਐਸਸੀਆਰ 269: (1995) 5 ਐਸਸੀਸੀ 403

10 [1999] ਸਹਾਇਤਾ। 5 ਐਸਸੀਆਰ 229: (2000) 1 ਐਸਸੀਸੀ 168

11 (2006) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 212

12 [2002] ਸਹਾਇਤਾ। 3 ਐਸਸੀਆਰ 587 : (2002) 8 ਐਸਸੀਸੀ 481

13 [2003] ਸਹਾਇਤਾ। 2 ਐਸਸੀਆਰ 474: (2003) 6 ਐਸਸੀਸੀ 697

14 (2005) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 537

ਟੀਐਮਏ ਪਾਈ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਕੇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਆਰਟੀਕਲ (5) ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

"ਆਰਟੀਕਲ 15 (5)- ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਮੇਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 30 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ।

33. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੱਬੇਵੇਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006 ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

34. ਪ੍ਰਮਤੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਟਰੱਸਟ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੱਬੇ-ਤੀਜੇ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

35. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ, "ਵਿਭਿੰਨ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਟਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਅੰਕੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 01 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 8, 8,38 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 3 8 ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। 342A ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

---

15 (2014) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

16 [2015] 5 ਐਸਸੀਆਰ 670 : (2015) 4 ਐਸਸੀਸੀ 697

36. ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ ਪਾਟਿਲ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ," 5 ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਾਠਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

37. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2021 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 342ਏ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

38. ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019, ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 15 ਅਤੇ 16 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (6) ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ:

"ਆਰਟੀਕਲ 15 (6) - ਇਸ ਲੇਖ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 19 ਦੀ ਧਾਰਾ (1) ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਜਾਂ ਧਾਰਾ 29 ਦੀ ਧਾਰਾ (2) ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇਗਾ।-

(a) ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਧਾਰਾ (4) ਅਤੇ (5) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ, ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ, ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ (31) ਦੀ ਧਾਰਾ (31) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਤਮ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦਾ।

ਆਰਟੀਕਲ 16 (6)- ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ।

---

17 (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

ਮੌਜੂਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਤਮ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ (4) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਗ। ਹਰੇਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਾਂ ਦੀ।"

39. ਜਨਹਿਤ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (EWS ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ) ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

40. ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

1.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪਹਿਲੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1951	ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (4) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ।
2.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਰਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1995	ਅਨੁਛੇਦ 16 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਆਰਟੀਕਲ (4)(A) ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।
3.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000	ਆਰਟੀਕਲ 16 ਵਿੱਚ ਸਬ-ਆਰਟੀਕਲ (4)(B) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਜੋ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
4.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਅਸੀਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2000	ਅਨੁਛੇਦ 335 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
5.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਪੰਜਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2002	ਅਨੁਛੇਦ 16(4)(A) ਵਿੱਚ "ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ" ਵਾਕੰਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਜ਼ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
6.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਨੱਬੇ-ਤੀਜੇ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006	ਅਨੁਛੇਦ 15 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਆਰਟੀਕਲ (5) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
7.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2018, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2021	ਧਾਰਾ 342ਏ ਪਾ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ।
8.	ਸੰਵਿਧਾਨ (ਇੱਕ ਸੌ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2019	ਅਨੁਛੇਦ 16 ਦੇ ਸਬ-ਆਰਟੀਕਲ (6) ਨੂੰ ਸੰਮਿਲਿਤ ਕਰਕੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ EWS ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

---

18 [2022] 14 ਐਸਸੀਆਰ 1 : (2023) 5 ਐਸਸੀਸੀ 1

41. ਰਾਖਵੇਂ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 9 ਵਾਰ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਖੌਤੀ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਬਾਕੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨ-ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨ-ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ।

ਐਸਸੀ/ST ਅਤੇ ਓਬੀਸੀਐਸ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ

42. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਧਾਨਕ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਕਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲੇਲਕਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਸਾਲ 1953 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿਛੜਾ ਵਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ 'ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ 'ਪੱਛੜੀਆਂ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ; ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯੋਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 70% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ; ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਜਮਾਤ-314 ਵਿੱਚ%-30 ਵਿੱਚ 25%, ਜਮਾਤ-314 ਵਿੱਚ 25% ਹੈ। ਕਲਾਸ-III ਅਤੇ ਕਲਾਸ-4 ਵਿੱਚ 40% ਉਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ:

"ਜੇਕਰ ਪੂਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸਲ ਲੋੜਵੰਦ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਘੱਟ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

43. ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ/ਬੇਚੈਨ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ/ਭਟਕਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਅਤੇ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ 2000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਸਨ। 4.5 ਲੱਖ ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ 5 ਕਰੋੜ

44. 1965 ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸੂਚੀ ਦੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਬਾਰੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੀ.ਐਨ. ਲੋਕੁਰ ਕਮੇਟੀ,

ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਉੱਨਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਡੀ-ਸ਼ਡਿਊਲਿੰਗ (ਜਾਂ ਛੱਡਣ) ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਤੀਬਰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ (ਜਾਤੀਆਂ/ਜਨਜਾਤੀਆਂ) ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਅੱਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ 14 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ 28 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

45. ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਵੇਂ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਕੁਝ ਉਦਾਸ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕਬੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 1 ਜਨਵਰੀ, 1979 ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਚਰਚਿਤ ਦੂਜੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬੀ.ਪੀ. ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ.

46. ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 31 ਦਸੰਬਰ, 1980 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 1961 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 'ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ 3743 ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2108 ਨੂੰ 'ਉਦਾਸ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ' ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 52 ਫੀਸਦੀ (44 ਫੀਸਦੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ 8 ਫੀਸਦੀ ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਮੇਤ) ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ 22.5 ਫੀਸਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਨ।

47. ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 6 ਅਗਸਤ, 1990 ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 27 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ।

ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ 22.5 ਫੀਸਦੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 27 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੀਮਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਮਆਰ ਬਾਲਾਜੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅੰਕ ਦੀ ਸੀਮਾ ਰੱਖੀ ਹੈ।

48. ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਬੀਸੀ ਲਈ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ 27 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਕੋਟਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਲਈ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟ ਦੇਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਓਬੀਸੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ 27 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਲ 1992 ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

49. ਕਾਰਜਕਾਰੀ/ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪੱਖ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ 'ਤੇ। ਈ.ਵੀ. ਚਿੰਨਈਆ (ਸੁਪਰਾ), ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਮੈਂਬਰ ਜਸਟਿਸ ਊਸ਼ਾ ਮਹਿਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2006 ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 2007 ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਜੀ. ਰੋਹਿਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਓਬੀਸੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਓਬੀਸੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਬੀਸੀ ਦੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ।

50. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ:

---

19 [1963] ਸਪੋਰਟਸ। 1 ਐਸਸੀਆਰ 439 : ਏਆਈਆਰ 1963 ਐਸਸੀ 649

1.	1961	ਡਾ. ਆਰ. ਨਗੰਨਾ ਗੌੜਾ ਕਮੇਟੀ, ਕਰਨਾਟਕ	ਇਸ ਨੇ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 50% ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 45% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
2.	1963	ਵੀ.ਕੇ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕੇਰਲ	ਇਸ ਨੇ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਓਬੀਸੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ 40% ਅਤੇ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ 10% ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।
3.	1964	ਬੀ.ਡੀ. ਦੇਸ਼ਮੁਖ ਕਮੇਟੀ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	ਇਸ ਨੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
4.	1969	ਏ.ਐਨ ਸੱਤਾਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ	ਇਸਨੇ 1970 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 33% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
5.	1970	ਮਨੋਹਰ ਪਰਸ਼ਾਦ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਇਸਨੇ ਓਬੀਸੀਐਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
6.	1970	ਜੇ.ਐਨ. ਵਜ਼ੀਰ ਕਮੇਟੀ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ	ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ "ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ) ਨਿਯਮ, 1970" ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ।
7.	1973	ਢੇਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਬਾਇਲੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ	ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਬਾਇਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਕਬਾਇਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਵਿਕਸਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। 1975 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਬਾਇਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 52 ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1993 ਵਿੱਚ 23 ਨਵੇਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕੁੱਲ 705 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 75 ਬਣ ਗਿਆ।
8.	1975	ਐਲ.ਜੀ. ਹਵਨੂਰ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕਰਨਾਟਕ	ਇਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ 16%, ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ 10% ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ 6% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।
9.	1976	ਮੁੰਗੇਰੀ ਲਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਬਿਹਾਰ	ਇਸ ਨੇ 128 ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਅਤੇ 94 ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 20% ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 24% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

10.	1976	ਏ.ਆਰ. ਬਖਸ਼ੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਗੁਜਰਾਤ	ਇਸਨੇ 82 ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 10% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
11.	1977	ਛੇਦੀ ਲਾਲ ਸਾਥੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ 3 ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਕੋਟੇ ਤਹਿਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
12.	1990	ਜਸਟਿਸ ਗੁੰਮ ਸਿੰਘ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਹਰਿਆਣਾ	ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਲਾਭ ਬਾਕੀ 36 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਬਲਾਕ 'ਏ' ਅਤੇ ਬਲਾਕ 'ਬੀ' ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 36 ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲਾਕ 'ਏ' ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਬਲਾਕ 'ਬੀ' ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ।
13.	1997	ਜਸਟਿਸ ਪੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਰਾਜੂ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤਿ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਭ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਿੰਨਈਆ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰਾਏ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਇੱਕ ਸਮਰੂਪ ਵਰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
14	2001	ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਯਾਦਵ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਓਬੀਸੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਉਪ-ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।

15.	2003	ਲਹੂਜੀ ਸੇਵ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੰਗ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਸਥਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
16.	2005	ਜਸਟਿਸ ਏ.ਜੇ. ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕਰਨਾਟਕ	ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਢੁਕਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ 101 ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ 15% ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
17.	2007	ਮਹਾਦਲਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਬਿਹਾਰ	ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ 18 ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।
18.	2007	ਜਸਟਿਸ ਜਸਰਾਜ ਚੋਪੜਾ ਕਮੇਟੀ, ਰਾਜਸਥਾਨ	ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰਜਰ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ, ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਅਤੇ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਿਹਤਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
19.	2008	ਜਸਟਿਸ ਥਿਰੂ ਐਮ.ਐਸ. ਜਨਰਥਨਮ ਕਮੇਟੀ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ	ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਰੁਣਥਿਆਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਵਤੀਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
20	2017	ਕੇ ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕਮੇਟੀ, ਕਰਨਾਟਕ	ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਕਰਨਾਟਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ (ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲਈ) ਐਕਟ, 2018 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ, 2018 ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਜ਼ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵੀ।

21.	2018	ਜਸਟਿਸ ਰਾਘਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਓਬੀਸੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਧੀਨ 79 ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 9 ਪਛੜੀਆਂ, 37 ਵਧੇਰੇ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ 33 ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਓਬੀਸੀ ਦੇ 27% ਕੋਟੇ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ: ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 7%, ਵਧੇਰੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 11% ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ 9%।

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ

51. ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ "ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ" ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਅਰਥਾਤ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪੱਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ? ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇਕਰ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।

52. ਇਹ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ, ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਖਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਅਟਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸਟਾਪ-ਗੈਪ/ਐਡ-ਹਾਕ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਰ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨੇਂ ਵਿੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

53. ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਪੱਖੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਮਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਹੋਈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, 1990 ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੌਰਾਨ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੜਬੜ ਹੋਈ ਸੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 1990 ਦੇ ਅਗਸਤ-ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੜਬੜ ਵਿਆਪਕ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

54. ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੇਸ਼ ਨੇ ਸਾਲ 2006 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇਖੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਈਆਈਟੀ ਅਤੇ ਏਮਜ਼ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ, ਮਰਾਠਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਵਿਰੁੱਧ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਹੋਈ, ਕੁਝ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ।

55. ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ 77 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, 2009 ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਨਸਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਖੌਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਕੇ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਸਿਰਫ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਖਰਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਛੜੇ ਹੋਏ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

56. ਅੰਕੜੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਂਝੇ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ ਜੋ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 50% ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 75% ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਮੀਰ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਨ, ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ।

57. ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਦੋਲਨਾਂ, ਗੜਬੜੀਆਂ, ਹਿੰਸਾ, ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ

ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਨੀਤੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਬਰਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਖੌਤੀ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ/ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿੱਤਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਾਤ ਨੂੰ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਅਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤਜਰਬਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਰਗ ਰਾਖਵੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ/ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

58. ਇਸ ਨੂੰ 'ਏ', 'ਬੀ' ਅਤੇ 'ਸੀ' ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰੁਤਬਾ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਏ' ਜਨਰਲ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਰਿਟ 'ਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਲਈ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ 'ਬੀ' ਜੋ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਲਈ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ 'ਸੀ' ਜੋ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਇੱਕ ਫਾਰਵਰਡ ਕਲਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੜਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ-ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ

59. ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ/ਦਿੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ 'ਬਰਾਬਰੀ' ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਤ ਦੀ ਅਖੌਤੀ ਮਨੂਵਾਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਮਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੋਵਾਂ।

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮਚਰਿਤ ਮਾਨਸ ਕਈ ਵਾਰ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੀਤਾ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਸੀਮਤ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਪੱਕਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿਮ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੱਤੇ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੀ। ਇਹ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਧਿਆਇ 4 ਦੀ ਆਇਤ 13 ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ 18 ਦੀ ਆਇਤ 41 ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

60. ਚਾਤੁਰ੍ਵਰ੍ਣ੍ਯ ਸਾਯਾ ਸ੍ਰਿਂ ਗੁ੍ਣਵਿਭਾਗ (ਅਧਿਆਇ 4, ਆਇਤ 13, ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕ੍ਸ਼ਾਲਿਧਿਯਾਂ ਯ੍ਸ਼੍ਰਾਣਾਂ ਚ ਧਰਨ੍ਤਧ। ਕਰਮਾਣਿ ਪ੍ਰਵਿਭਕ੍ਤਾਨਿ ਸ੍ਵਭਾਧ (ਅਧਿਆਇ 18, ਛੰਦ 41, ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ)

ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 4 ਵਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾ ਕੇਵਲ ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜੋਕੇ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਵਾਮ (ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ) ਹਨ:-

1.	ਭਰਮਾ	ਅਧਿਆਪਕ, ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ (ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ)
2.	ਖੱਤਰੀ	ਵਾਰੀਅਰਜ਼, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ)
3.	ਵੈਸ਼ਯਾਸ	ਕਿਸਾਨ, ਵਪਾਰੀ, ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ (ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਵਰਗ)
4.	ਸ਼ੂਦਰ	ਕਾਰੀਗਰ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ (ਵਰਕਰ ਕਲਾਸ)

61. ਅਗਲੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਹਰੇਕ ਵਰਣ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੌਧਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ 'ਭਰਮਣ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹੱਥ ਉਸ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ 'ਕਸ਼ਤਰੀ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਪੇਟ ਨੂੰ ਊਰਜਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ 'ਵੈਸ਼ਯ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਹਨ ਜੋ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇਠਲੇ ਅੰਗ (ਲੱਤਾਂ) ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਿਰਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ੂਦਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

62. ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਲੋਕ ਵੀ ਹੈ:

ਜਨਮ ਜਪਤ ਸ਼ੂਦ੍ਰ: ਸੰਸ੍ਕਾਰਾਤ੍ ਦ੍ਵਿਜ ਤ੍ਚ੍ਯਤੇ । 20

ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਸ਼ੂਦਰ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਰ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਗੁਣ, ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਬਲ 'ਤੇ ਵੈਸ਼, ਕਸ਼ੱਤਰੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

63. ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਕਸ਼ੱਤਰੀਆਂ, ਵੈਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ (ਬੰਦੂਕਾਂ) ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ (ਨਾ ਕਿ ਜਨਮ ਦੁਆਰਾ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ (ਗੁਣਾਂ) ਅਨੁਸਾਰ ਘੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਰਤੱਵਾਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ (ਆਤਮਾ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

64. ਵਿਅਰਥ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਰਵ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਮ ਜਨਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ, ਵਰਮਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਗੜਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲੇਬਲ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਿ ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢਿੱਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

65. ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵਰਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਧਾਰਤ ਵਧ ਗਈ, ਇਹ ਨਿਪੁੰਸਕ ਹੋ ਗਈ।

66. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਦੱਸਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੀਤਾਥੇਰੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਰਮਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਣ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਅਰਥਾਤ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਕਸ ਸੀ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ।

_____

20 ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਭਾਗ 18 ਪੁਸਤਕ VI, ਨਗਰ ਕਾਂਡਾ, ਅਧਿਆਇ 239, ਛੰਦ 31-34

67. ਅਖੌਤੀ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਾਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਾੜੀਆਂ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

68. ਰਾਸ਼ਟਰਪਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪੂਰੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ 'ਅਛੂਤ' ਸਮੇਤ ਅਖੌਤੀ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ 'ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ' 'ਹਰੀਜਨ' ਦੱਸਿਆ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਇਕਜੁੱਟ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 17 ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ 'ਦੰਡਯੋਗ ਅਪਰਾਧ' ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ; ਮੂਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਧਾਰਾ 15 (3) ਦੁਆਰਾ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜ ਨੂੰ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 16 (4) ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

69. ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਆਰਟੀਕਲ 341 ਰਾਹੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਜਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਪਰੋਕਤ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ।

70. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਆਦਿਮ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਿਅਰਥ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਬਰਾਬਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਜਾਂ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਜਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

71. ਇਹ ਆਮ ਸਮਝ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਹਰੇਕ ਰਿਆਇਤ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਬਸ ਸੌਗੀ/ਗੁਬਾਰੇ ਵਾਂਗ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ਼ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਮਲ ਜਾਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

72. 'ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ' ਓਬੀਸੀ/ਐਸਸੀਐਸ/ਐਸਟੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਜਾਂ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਅਖੌਤੀ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਜਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਪਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ 'ਦਲਿਤ ਵਿਰੋਧੀ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਦਲਿਤ-ਵਿਰੋਧੀ' ਕਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਨਾਨੀ ਏ ਪਾਲਕੀਵਾਲਾ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਵੀ, ਦਿ ਨੇਸ਼ਨ, ਦਿ ਲੈਸਟ ਡਿਕੇਡਜ਼) ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

"ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਇਕਸੁਰ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ, ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਸਾਹ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਜਾਤੀਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੇਗਾ, ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇਗਾ - ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਤੇ ਪਿਛੜੇ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਪਿਛਾਂਹਖਿੱਚੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਪਿਛਾਂਹਖਿੱਚੂ ਤਾਕਤਾਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸਨ।

73. ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਓ. ਚਿਨੱਪਾ ਰੈੱਡੀ ਨੇ ਕੇਸੀ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਚਿੰਗ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਪਲਸ਼ਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹਨ। ਮੰਗਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀਆਂ। ਉਹ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਦਾਨ।"

74. ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਨਾਮ. ਐਨ ਐਮ ਥਾਮਸ, ਜਸਟਿਸ ਵੀਆਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟ ਸਕਦੇ

---

21 ਨਾਨੀ ਪਾਲਕੀਵਾਲਾ, ਅਸੀਂ, ਰਾਸ਼ਟਰ: ਗੁਆਚੇ ਦਹਾਕੇ 179 (ਮਹਿਤਾ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ 1995)

22 [1985] ਸਪੋਰਟ। 1 ਐਸਸੀਆਰ 352: (1985) ਸਹਾਇਤਾ। ਐਸਸੀਸੀ 714

23 [1976] 1 ਐਸਸੀਆਰ 906: (1976) 2 ਐਸਸੀਸੀ 310

ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਦਿਓ।"

75. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਏ. ਪੇਰੀਕਾਰਰੂਪਨ ਚੇਂਟੀਅਰ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵਾਰਥ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਨੇ ਵਸੰਤ ਕੁਮਾਰ (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, "ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

76. ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ 27 ਜੂਨ 1961 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਦਤ 'ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਮਦਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ। ਮਦਦ ਕਰੋ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ। ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ:

"ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਪਲ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਇੱਕ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇਣਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬੈਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।"
ਉਸੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੋ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, "ਇੱਕ ਹੈ, ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਮੁਫਤ ਮੁਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜੋ ਕਿ ਅਧਾਰ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੜਕਿਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਹਰ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਜਾਂ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਰਹੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਤਬਾਹੀ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਪੱਛੜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ."

---

24 (1971) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 38

25 [1981] 2 ਐਸਸੀਆਰ 185: (1981) 1 ਐਸਸੀਸੀ 246

ਸਿੱਟਾ

77. ਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜ, ਜੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਨੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਾਣ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਰਗ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਅੱਜ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

78. ਮੈਨੂੰ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ।

79. ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਸਾਹਨੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਮਾਤ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਲੰਬੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 341(2) ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

80. ਉਸਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਈਏਐਸ ਜਾਂ ਆਈਪੀਐਸ ਜਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, "ਇੱਕ ਨਿਗਲਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਜੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤੀ/ਵਰਗ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਵਰਗ ਪਛੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਮਨੋਨੀਤ ਪੱਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਰਗ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਉਦਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

81. ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐੱਨ.ਐੱਮ. ਥਾਮਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਲਾਇਰ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

82. ਇਹ ਠੀਕ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੇਂਟ ਸਟੀਫਨ ਕਾਲਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪੇਂਡੂ ਸਕੂਲ/ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

83. ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਨੇ ਸਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

84. ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਭਰਾ ਗਵਈ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ:

(i) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵਰਗ ਜਾਂ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ/ਓਬੀਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਵਿਕਸਤ ਜਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ;

(ii) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਜਾਂ ਐਸਸੀ/ਐਸਟੀ/ਓਬੀਸੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਰਥਿਕ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਕਾਰਕਾਂ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਥਾਨ (ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ) ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਹੂਲਤਾਂ;

(iii) ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਤਰਕ ਨਾਲ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

(iv) ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਨਰਲ ਵਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ।

85. ਸੰਦਰਭ ਅਨੁਸਾਰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ.

1. ਮੈਨੂੰ ਮਾਨਯੋਗ ਡਾ. ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਾਇ(ਰਾਂ) ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਚੰਦਰਚੂੜ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਆਰ. ਗਾਵੈ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ। ਮੈਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰਾਇ(ਆਂ) ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਪ-ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਪ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਵਧੇਰੇ 'ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣ' ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਤਰਜੀਹੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਗਵਈ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਲ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ 'ਕ੍ਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਰਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਹਵਾਲਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੈੱਡਨੋਟਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ: ਬਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਣ ਬੋਸ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ)